

Uppsala domkyrka

- arkeologi i förhallen, mittskeppet, koret
och utvändigt

Uppsala
Uppland

Bent Syse

UPPLANDSMUSEET

Uppsala domkyrka

- arkeologi i förhallen, mittskeppet, koret
och utvändigt

Uppsala
Uppland

Bent Syse

Omslagsbild: Hällen efter Johan Albrektsson († 1495). Inskriften lyder i sin helhet: "I Herrens år 1495, den 5 september, dog och begravdes här studenten i Uppsala, Johan Albrektsson från Västerås. Må hans själ vila i frid". Detta är en av de äldsta avbildningarna på en student i Uppsala.

Upplandsmuseets rapporter 2015:01
Arkeologi

ISSN 1654-8280

Foto och planer: Bent Syse om inget annat anges

Granskad av Herman Bengtsson och Anna Ölund.

© Upplandsmuseet 2015

Upplandsmuseet, Fyrstorg 2, 753 10 Uppsala
Telefon 018 - 16 91 00
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Inledning	6
Arbetsföretaget	6
Bakgrund	8
Tidigare undersökningar	8
Rapportupplägg	8
Resultat – utvändigt	11
Inledning	11
Väster om kyrkan	11
Norr om kyrkan	14
Sammanfattning – utvändigt	17
Resultat – förhallen	18
Inledning	18
Förhallen	21
Gravhällar	29
Gravar	33
Gravkammare (Swebilius' kor)	36
Fundament till orgelläktare	39
Sammanfattning – förhallen	43
Resultat – norra mittskeppet och norra sidoskeppet	45
Inledning	45
Översikt gravkammare	49
Gravkammare	52
Gravhällar	59
Masenbachs och Danckwardts gravvalv	76
Sammanfattning – norra mittskeppet och norra sidoskeppet	79
Resultat – högkoret	81
Anläggningar	82
Sammanfattande tolkning	87
Resultat – södra mittskeppet	89
Gravhällar	90
Gravkammare	101
Fynd	115
Sammanfattning – södra sidoskeppet	116
Resultat – kanalisation	117
Observationer	119
Resultat – Konsistoriehusets källare	121
Historik	121
Sprinklerrummet	122
Källaren	126
Sammanfattande tolkning	130
Sammanfattning	132
Referenser	134
Administrativa uppgifter	135

Inledning

Inför kommande arbeten med att förbättra brandskyddet i Uppsala domkyrka har en rad olika ingrepp skett under arkeologisk schaktningsövervakning. Sammantaget har Länsstyrelsen i Uppsala län lämnat tillstånd till dessa ingrepp via tre olika beslut. Det första beslutet kom 2010-06-16 (dnr 431-2131-10) och avsåg invändiga arbeten i norra mittskeppet och norra sidoskeppet, förhallen samt utvändiga schaktningar väster om kyrkan.

2011-02-18 fattade länsstyrelsen beslut (dnr 433-4685-10) om förändringar i högkoret. Enligt beslutet villkorades att arbetet skulle stå under överinseende av antikvarisk expertis från Upplandsmuseet och att byggnadsantikvarisk dokumentation skulle ske av de delar som berördes av ändringen.

Det sista beslutet utfärdades 2011-05-27 (dnr 431-1893-11) och avsåg tillstånd till anläggande av vatten- och elledningar norr om kyrkan.

Efter att större delen av rapporten skrivits tillkom ett nytt kompletterande arbete i kyrkan. Detta var en andra etapp för vattenledningar som denna gång förlades i södra bänkkvarteret. Dessa ledningar utgick från den första etappens nedlagda stam. Resultaten från den arkeologiska övervakningen i samband med detta arbete finns också medtaget i denna rapport. Länsstyrelsen utfärdade beslut för detta arbete 2013-01-28 (dnr 431-537-13).

Avslutningsvis utfördes rensning av tidigare kanalisationer och nedläggning av ny el i nya kanaler inom koret. Detta arbete utfördes under våren 2014 efter beslut hos länsstyrelsen 2014-01-22, dnr 431-7280-13.

Det är dokumentationen och resultaten från dessa ingrepp som skett med stöd av fem beslut, som presenteras i denna rapport. Sammantaget är alla arbetsingrepp ett resultat av byggnadsprojektet "*Nytt brandskydd*".

Arbetsföretaget

Projektet "*Nytt brandskydd*" i Uppsala domkyrka har syftat till att förbättra det befintliga brandskyddet i byggnaden. Arbetet med brandskyddsfrågorna föranleddes av en vård- och underhållsplan som upprättades under åren 2004-2005 (Svensk Klimatstyrning AB 2005). Den påvisade brister i olika tekniska installationer däribland brandskyddet. Dessa delar kom att omfatta entreprenader som skulle utföras i kyrkan under åren 2010-2011.

En ny dimsprinkleranläggning har installerats på vindar och i torn. Den nya sprinkleranläggningen skall täcka vindar och torn, samt de båda orglarna i kyrkorummet och vapenhuset. Matningen till sprinklersystemet utgår från undercentralen i Konsistoriehuset, via domkyrkoplanen, in i förhallen och genom norra mittskeppet.

Vissa justeringar av värme och vatten har utförts i den befintliga anläggningen. En ny kallvattenmatning med ny varmvattenförsörjning har byggts till de båda tornen. Nytt avlopp från nytt ventilationsrum och från ny sprinklercentral har utförts. Nya värmematningar har dragits fram i kyrkorummets golv.

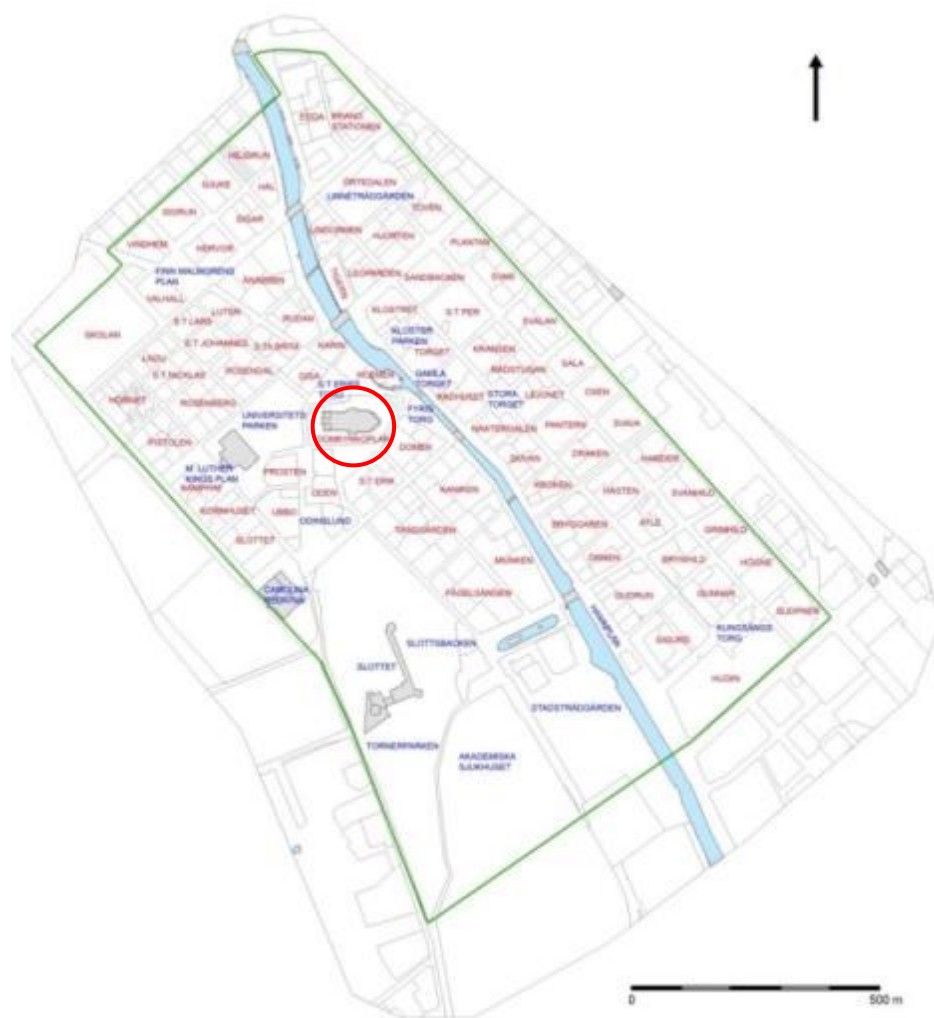
Utöver dessa arbeten har det skett elarbeten där de befintliga elkraftinstallationerna har ersatts och ett nytt elkraftsystem byggts upp. En ny brandlarmsanläggning har installerats och en ny ventilationsanläggning har byggts i ett nytt ventilationsrum i det södra tornet. Även nya till- och frånluftsaggregat har installerats.

Ett tillkommande arbete utöver ovanstående projekt var en omformning av högkoret. Här skulle ett nytt stenpodium ersätta befintliga trätrappor och den nya stenläggningen skulle få golvvärme.

De arbeten som medfört schaktningar under mark och golv har skett under en lång period. Det första arbetet som startade var inkoppling för vatten och avlopp inför placeringen av arbetsbodarna på norra sidan om kyrkan. Därefter skedde smärre markningrepp framför södra tornet på västra sidan i form av en provundersökning. De invändiga arbetena startade först i november 2010 med en mindre provschaktning under golvet i norra mittskeppet. Efter ett kortare uppehåll fortsatte sedan schaktningarna i norra mittskeppet och norra sidoskeppet och därefter även i förhallen under perioden januari till mars 2011. Under april 2011 grävdes det yttre schaktet mellan södra tornet och undercentralen i Konsistoriehuset. Senare i juni 2011 schaktades det för VA och elanslutningar på norra sidan. I juni 2011 påbörjades arbetena med en omformning av högkoret som avslutades under denna månad.

Den andra etappen med ledningsarbete i södra bänkkvarteret påbörjades i slutet av januari 2013 och avslutades en månad därefter. Iordningsställande av VA och elkanaler i koret utfördes under våren 2014.

Under hela perioden har dessa markarbeten följts av arkeologer från Upplandsmuseet. Det arkeologiska arbetet har till stor del bestått i anvisningar i samband med byggnadsarbetena samt dokumentation av de arkeologiska lämningar som framkom. Figur 247 och 248 i sammanfattningen visar omfattningen av alla schaktarbeten.

Figur 1. Fornlämningsområde för Uppsala stad, RAÄ 88:1 med kvartersnamn. Röd cirkel visar platsen för domkyrkan. Skala 1:15000.

Bakgrund

Under juni – oktober månad 2007 genomförde Upplandsmuseets arkeologiska avdelning en schaktningsövervakning med dokumentation av framkomna lämningar i den norra korsarmen (transeptet) till Uppsala domkyrka (Kjellberg 2012). Arbetet var föranlett av att en ny läktare till den nya orgeln skulle uppföras. Den arkeologiska schaktningsövervakningen kom till stor del ske ad hoc pga. en rad olika brister innan arbetet påbörjades. Den viktigaste var en brist på förkunskap om de förväntade lämningarna som kunde tänkas komma fram. Detta medförde att överraskande, ej tidigare kända lämningar framkom som påverkade planering och byggnation av läktaren. Vis av denna erfarenhet, där tidigare dokumentation i kyrkor inte alltid finns i den utsträckningen som behövs, gjordes en mindre förstudie innan det nuvarande projektet påbörjades.

För de invändiga schakten i norra sidoskeppet presenterade Svenska kyrkan underlag för tillståndsansökan i början på mars 2010. I detta förslag fanns planer på ett schakt som sträckte sig i hela norra sidoskeppet. Inför samråd med länsstyrelsen och Svenska kyrkan upprättade Upplandsmuseet, på grundval av tidigare känd information, ett underlag. I detta PM framgick det att schaktningar i norra sidoskeppet kunde störa ett antal kända gravkammare men också att det fanns risk för att icke kända gravkammare kunde komma påverkas. Efter samrådet med berörda parter 2010-03-26, inlämnade Svenska kyrkan en ny justerad tillståndsansökan, där det inre ledningsschaktet i norra sidoskeppet flyttats till norra delen av midskeppet under bänkraderna.

Sammantaget kom erfarenheterna av 2007 års undersökning att vara vägledande även för detta projekt. Medvetenheten om att tidigare okända gravkammare eller andra konstruktioner under golvet kunde dyka upp var stor i de kommande undersökningarna. Därför var alla inblandade parter på det klara med att en stor flexibilitet var viktig i samband med dessa inre schaktningar.

Tidigare undersökningar

När den här rapporten skrivs så har Upplandsmuseets forskningsprojekt om domkyrkan avslutats i sin första etapp med band I-VI (Bengtsson m.fl. 2010). Därutöver finns också Joakim Kjellbergs rapport från undersökningarna inför uppförandet av den nya orgeln i norra transeptet (Kjellberg 2012). Dessa publikationer ger en fullständig bild av alla arkeologiska undersökningar som skett i och kring domkyrkan, varför ytterligare en sammanställning är överflödigt. De tidigare undersökningar som berör nuvarande insatser, omtalas under respektive resultatkapitel.

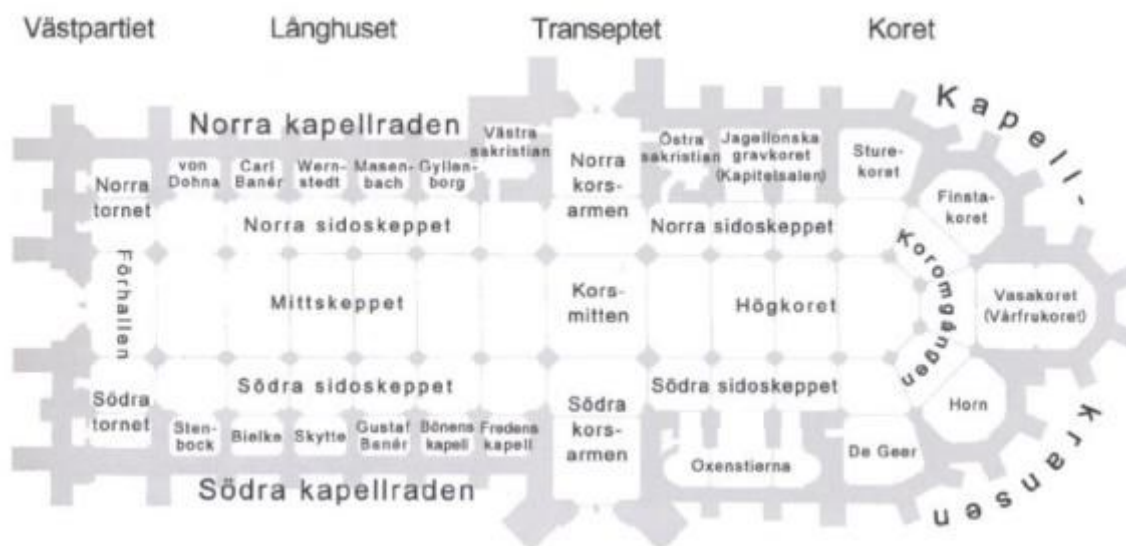
Rapportupplägg

Rapporten redovisar de olika platser som undersökts i samband med anläggningsarbetena, oberoende av när arbetena utfördes. Först sker en genomgång av de utvändiga ingreppen och de arkeologiska resultat som framkom. Därefter följer invändiga arbeten, fördelat mellan förhallen, norra sidoskeppet och norra delen av midskeppet och slutligen högkoret, åtföljt av resultaten från det södra bänkkvarteret. Vidare kommer resultatet av kanaliseringsarbetena i koret. Avslutningen presenterar de arkeologiska resultaten från Konsistoriehusets källare.

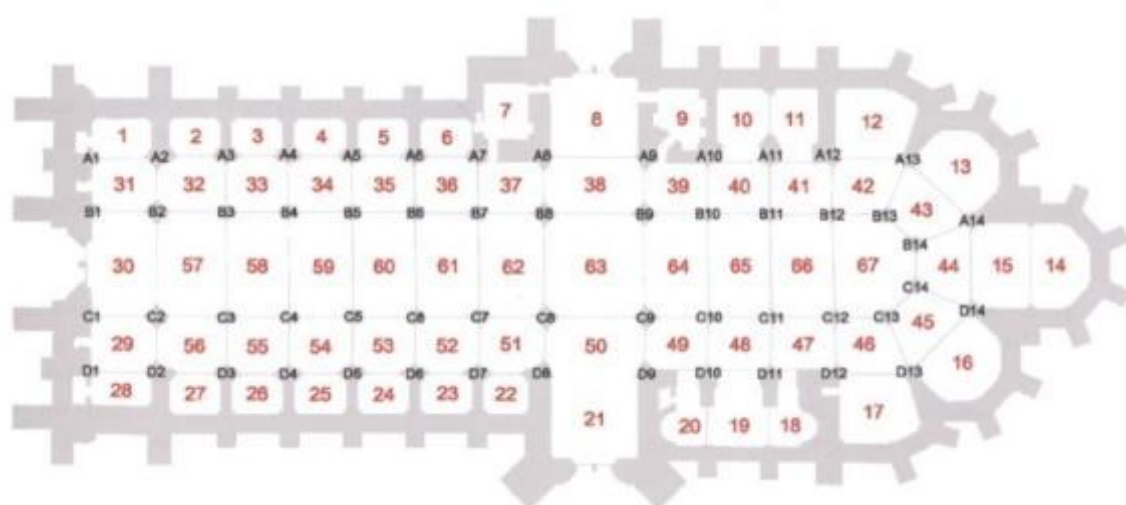
Rapporten och bildmaterialet visar en del av byggarbetsprocessen, allt för att förstå under vilka förutsättningar den arkeologiska dokumentationen skedde. Benämningar på kyrkans olika delar följer den uppställning som presenterats i de nyligen utgivna volymerna av domkyrkoprojektet. I och med att detta forskningsprojekt avslutats innan denna

undersökning har det funnits ett gediget underlag för att förstå och tolka en rad av de lämningar som framkom.

Figur 2. Bebyggelsedelarnas benämning, ur Lovén et al 2010.

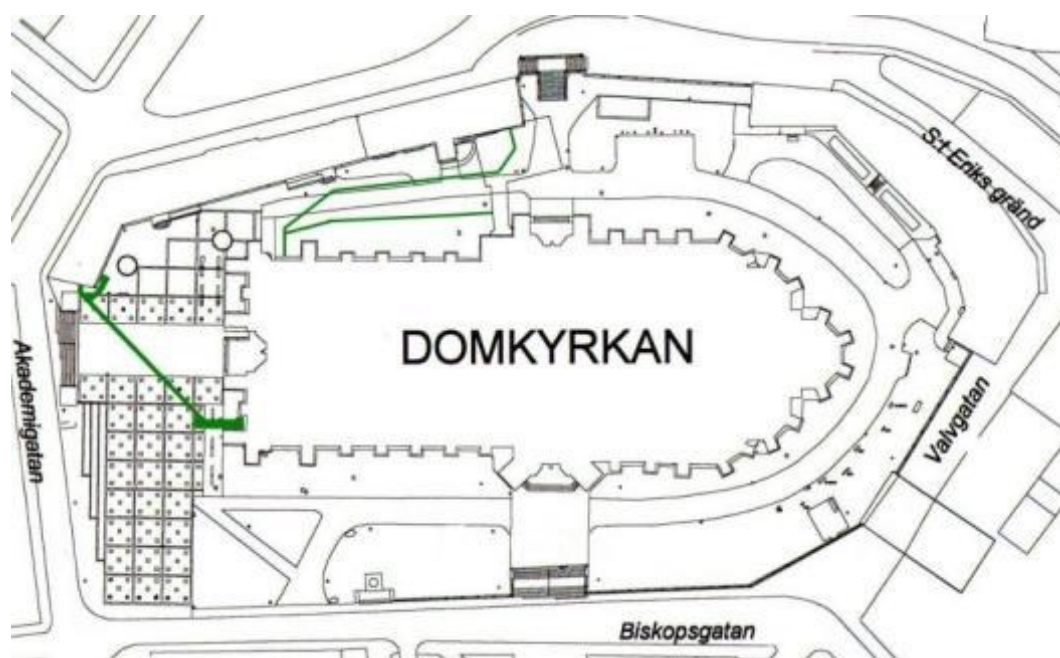
Figur 3. Travénummer och pelarnummer, ur Lovén et al 2010.

Resultat – utvändigt

Inledning

Inför de nya installationerna har en rad olika markgrepp utförts. Vid projekteringen fanns ett större ingrepp planerat, mellan södra tornet och södra gaveln på Konsistoriehuset. I detta schakt skulle vatteneldningar med matning från pumpen i Konsistoriehusets källare ledas till sprinklersystemet i kyrkan. Schaktet var inplanerat och följde en tidigare schaktningsdragning på platsen. Arbetet med detta schakt påbörjades i slutet av mars 2011 efter att en mindre provgrop tagits upp vid tornet november 2010. Detta arbete skedde efter länsstyrelsens beslut 2010-06-16, dnr 431-2131-10.

Mindre schaktningar har dessutom skett för vatten och avlopp till byggbodarna samt för vatten och el på norra sidan av kyrkan. En kortare ledningsdragning till byggbodarna gjordes i maj 2010, medan den norra ledningsdragningen på norra sidan av domkyrkan skedde i juni 2011. Detta skedde efter länsstyrelsens beslut 2011-05-27, dnr 431-1893-11.

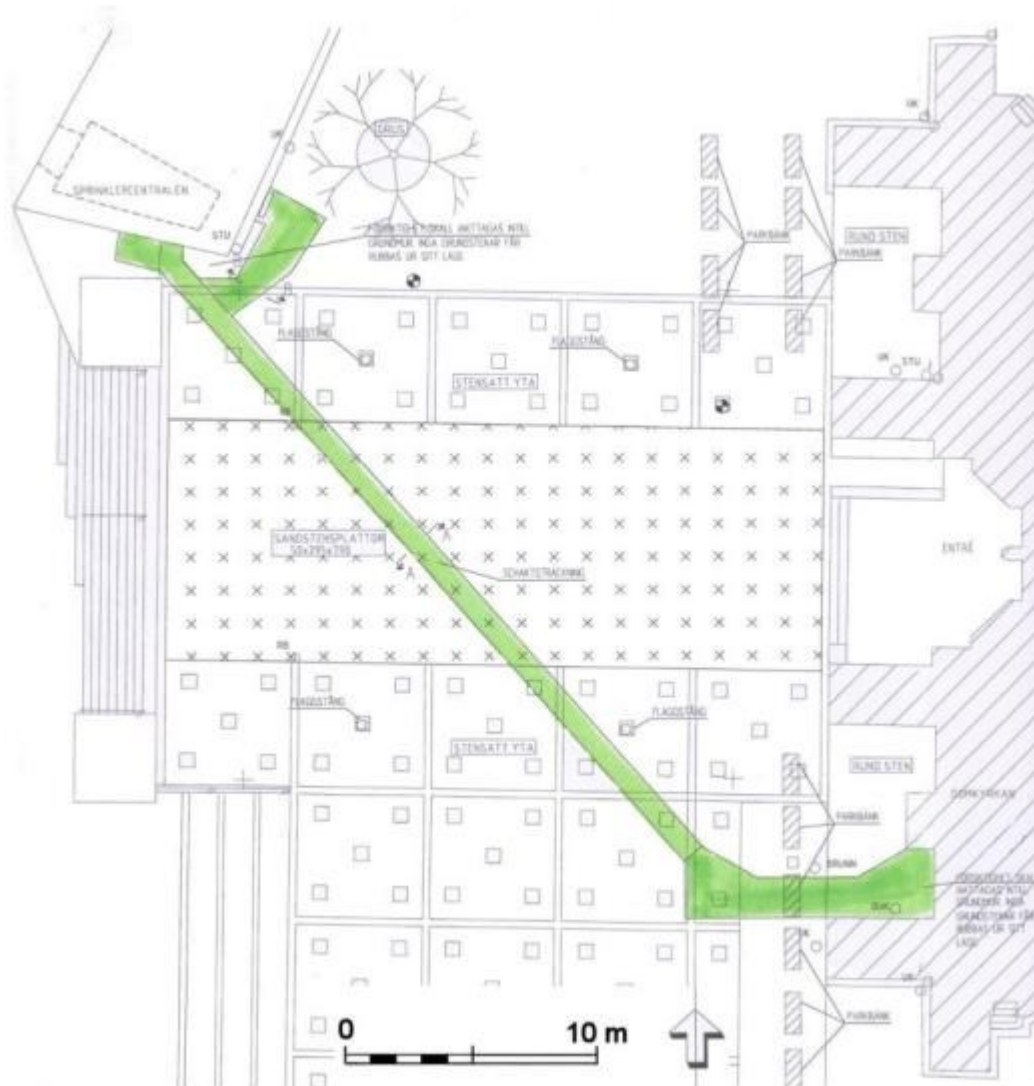

Figur 4. Plan över domkyrkoområdet med de utvändiga schakt som togs upp under projektet markerade med grönt.

Väster om kyrkan

I november 2010 togs en provgrop upp invid södra tornet, där indragningen för ledningar var placerad. Grävarbetet syftade till att lokalisera ledningsdragningar från 1950-talet, då dessa möjligen kunde utnyttjas för att dra nya sprinklerledningar i relining. En grop om ca 3 x 2 m grävdes invid kyrkans sockel vid södra tornet. Ca 0,7-0,9 m ner i sandfyllnaden påträffades ett flertal ledningar i gjutjärn. Troligen var dessa från 1950-talet. Även ett plaströr påträffades som möjligen lagts ner på 1970-talet. I schaktet framkom även en bit av ett

betong-fundament. Detta ska enligt uppgift från de som arbetar i kyrkan vara ett gjutet fundament till en bygghiss som stått på platsen vid renovering av tornet under 1970-talet.

Figur 5. Schakt för sprinklerledningar på västra sidan om domkyrkan, markerat med grönt. Skala 1:300.

I slutet av mars 2011 fortsatte arbetet med ledningsschaktet. Bredden och djupet (1 x 0,7 m) på detta schakt styrdes av de äldre ledningarna som togs fram. Någon relining blev det inte, utan nya ledningar lades ner i schaktet, efter att de gamla tagits bort.

Vid denna schaktningsövervakning framkom inga äldre lämningar hörandes till kyrkan. Schaktet följde hela tiden det äldre schaktet och vid anslutningen till Konsistoriehuset hade schaktningar skett tidigare, 2004, då det fanns planer på att sätta ner en fettavskiljare på denna plats (Syse, 2005).

Figur 6 och 7. Två arbeten med provgropen påbörjats 2010-11-08 (foto mot sydost av Anna Ölund) och överst syns de äldre sprinklerledningarna efter det att hissfundamentet tagits bort. Foto mot sydost 2010-11-11.

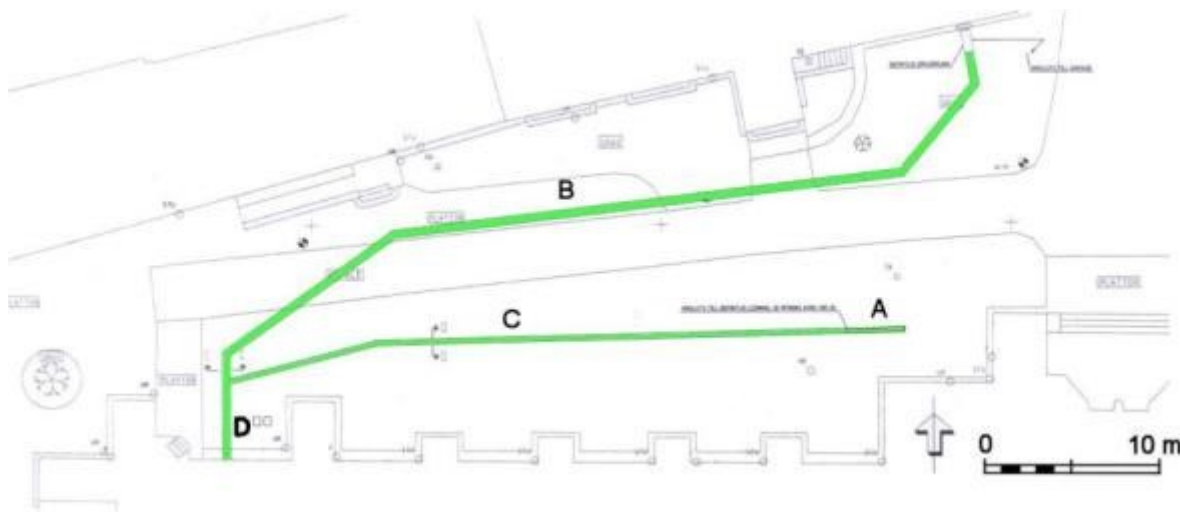
Figur 8. Schaktet med de framrensade äldre ledningarna. Foto mot nordväst 2011-03-30.

Figur 9. Samma bild som nr 8, men här har de nya sprinklerledningarna lagts på plats. Foto mot nordväst 2011-03-31.

Norr om kyrkan

I samband med etableringen på platsen grävdes ett mindre schakt i maj 2010 (se figur 10, A). Detta schakt hade en längd av ca 4-5 m och anslöt till den underjordiska kulvert som ligger mellan domkyrkan och Konsistoriehuset. I schaktet som i västra delen var ca 0,3 m djupt och i östra delen 1,0 m djupt fanns inga äldre lämningar.

Figur 10. Schakt för vatten- och elledningar på norra sidan om domkyrkan, markerat med grönt. A = schakt som grävdes för att ansluta avlopp till arbetsbodarna, B = schakt för vatten- och elledningar, C = schakt för vattenledningar, D = grundstenar efter likboden (se figur 15-16). Skala 1:400.

Figur 11 och 12. Schakt från arbetsbodarna till avloppsanslutning i kulvert. Tv syns det korta schaktet (foto mot väster, 2010-05-03) och th genomföringen i betongväggen på kulverten (foto mot öster 2010-05-03).

I juni 2011 schaktades det från domkyrkans norra mur där en genomföring för vatten och el fanns. Detta schakt grävdes till större delar inom ett tidigare schakt för elledningar och anslöt i öster till kulverten (se figur 10, B). Strax därefter grävdes ett mindre schakt för en vattenledning (se figur 10, C).

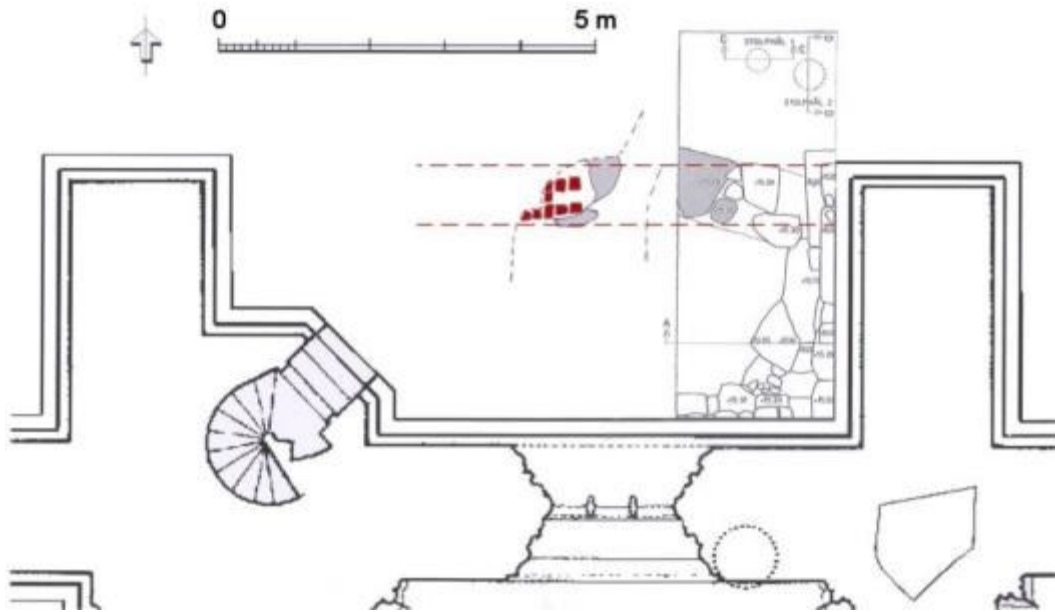

Figur 13 och 14. Tv schaktet (B) i västra delen (foto mot öster 2011-06-14) och schaktet i östra delen där det ansluter till kulverten (foto mot öster 2011-06-14).

Invid norra muren till domkyrkan framkom grundstenar efter den tidigare likboden på platsen. Denna har dokumenterats tidigare, första gången 1974 och andra gången 2007. Det första schaktet togs upp i samband med de undersökningar som genomfördes vid restaureringen 1974-75 (Carlsson et al 2010 s. 471). Vid det senare tillfället utfördes en schaktningsövervakning i samband med nedgrävning av en radonbrunn (Syse 2007). Efter schaktning borttogs endast ett par av de övre tegelstenarna för att få plats med ledningarna.

Nu framkom i litet parti i västra delen av schaktet, en kortare sträcka av en tegelmur liggandes på flata grundstenar. Ett skift av denna mur fanns bevarat, men i väster under den icke utschaktade ytan fanns två bevarade skift. Tegelstenarna hade bredd av 14 cm och en tjocklek av 8 cm. Ingen sten hade en hel längd bevarad.

Likkoden, omtalas i domkyrkorådets protokoll 31/8 1669 som "*Nya lijk churen*", dvs nya likkuren. Den finns noterbar på en del äldre stadsplaner och fanns åtminstone kvar fram till 1851 (Carlsson et al 2010 s 473).

Figur 15. Plan intill norra tornet med schaktet från 1974 till höger. De två gråmarkerade grundstenarna i detta schakt återfanns också vid undersökningen 2007. Till vänster syns de tegelstenar som framkom nu. Streckad röd linje markerar trolig yttermur för likboden. Skala 1:100.

Figur 16. Tegelstenar i grundmuren för likboden. Foto mot nordost 2011-06-17.

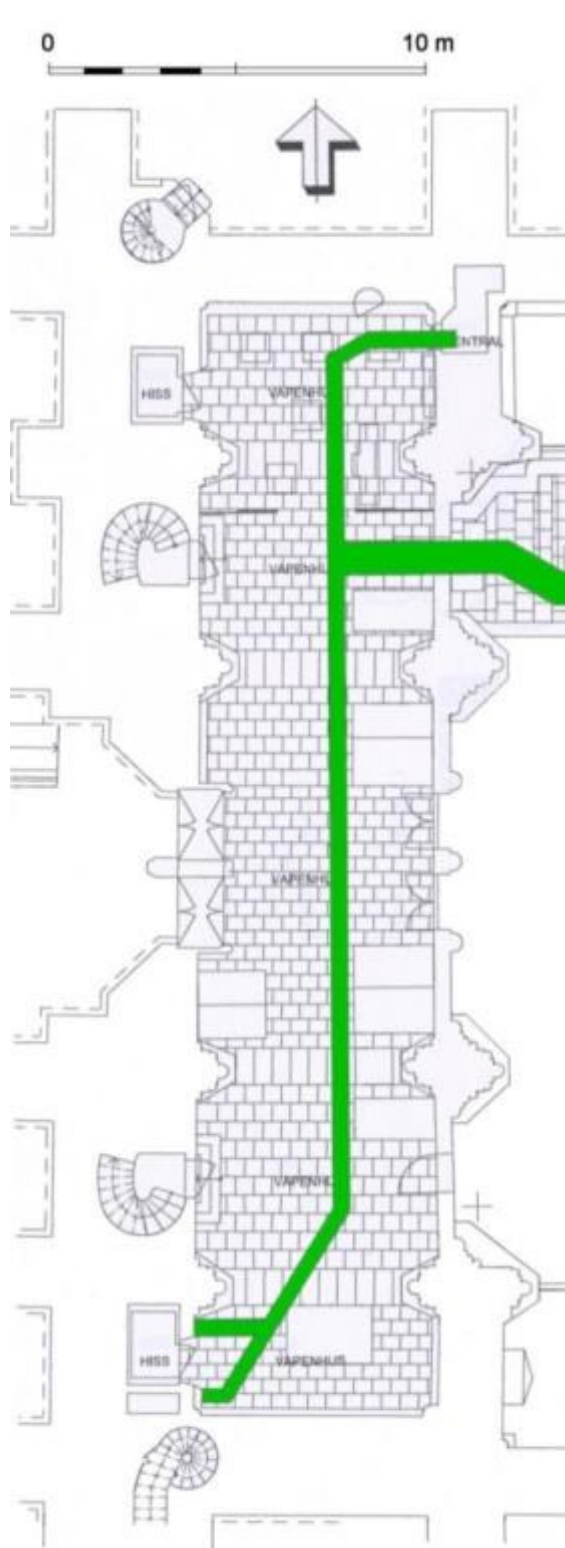
Sammanfattning – utvändigt

Sammanlagt grävdes drygt 130 m schakt för vatten- och avloppsledningar väster och norr om kyrkan under åren 2010-2011. Samtliga schakt var grunda, mellan 0,4-0,7 m djupa med en bredd som varierade mellan 0,4-1,0 m.

Enbart på en plats framkom äldre lämningar och det var intill norra tornet, där grundstenar och mur efter den tidigare likboden kunde dokumenteras.

Resultat – förhallen

Inledning

I förhallen som även kallas vapenhuset, skulle de ingående ledningarna för sprinkler, vatten och el läggas om. Dessutom skulle ny golvvärme installeras. I ansökan för detta planerades ett större tvärgående schakt från söder till norr genom hela förhallen. Fortsatt matning av sprinkler gick igenom ingången till norra sidoskeppet och även upp till norra tornet. Arbetena i förhallen startade i januari och pågick fram till mars 2011. Arbetet skedde efter länsstyrelsens beslut 2010-06-16, dnr 431-2131-10, vilket också avsåg arbetena i norra mitt- och sidoskeppet.

Avsikten var att förlägga ett djupare schakt, drygt en meter långs med hela förhallen. Övriga ytor där golvvärmen skulle läggas om skulle schaktas ner 0,6 m under golvet.

Resultatet blev en mer omfattande urschaktning i hela förhallen, där mellan 0,6 – 1,2 m togs bort under golvet, varvid ledningsschaktet kom att byggas upp som en kulvert inom den urschaktade ytan. De nio gravhällar som fanns i förhallen fick vara kvar i orört läge.

Figur 17. Plan över planerat schakt i förhallen presenterad i samband med tillståndsansökan. Skala 1:200.

Figur 18. Schaktningsarbeten påbörjade i förhallen i slutet av januari 2011. De mesta fyllnadsmassorna sögs ut med en större industridammsugare. Kvar under det borttagna stengolvet syns rören från den äldre golvvärmen. Foto mot söder 2011-01-24.

Figur 19. Övervägande del av fyllnadsmassor har tagits bort under golvet. Foto mot söder 2011-02-01.

Figur 20. På fotot syns kommande placering av ledningskulverten. Foto mot söder 2011-02-02.

Figur 21. Isolering och armering har påbörjats inför gjutningen av ledningskulverten. Foto mot norr 2011-02-03.

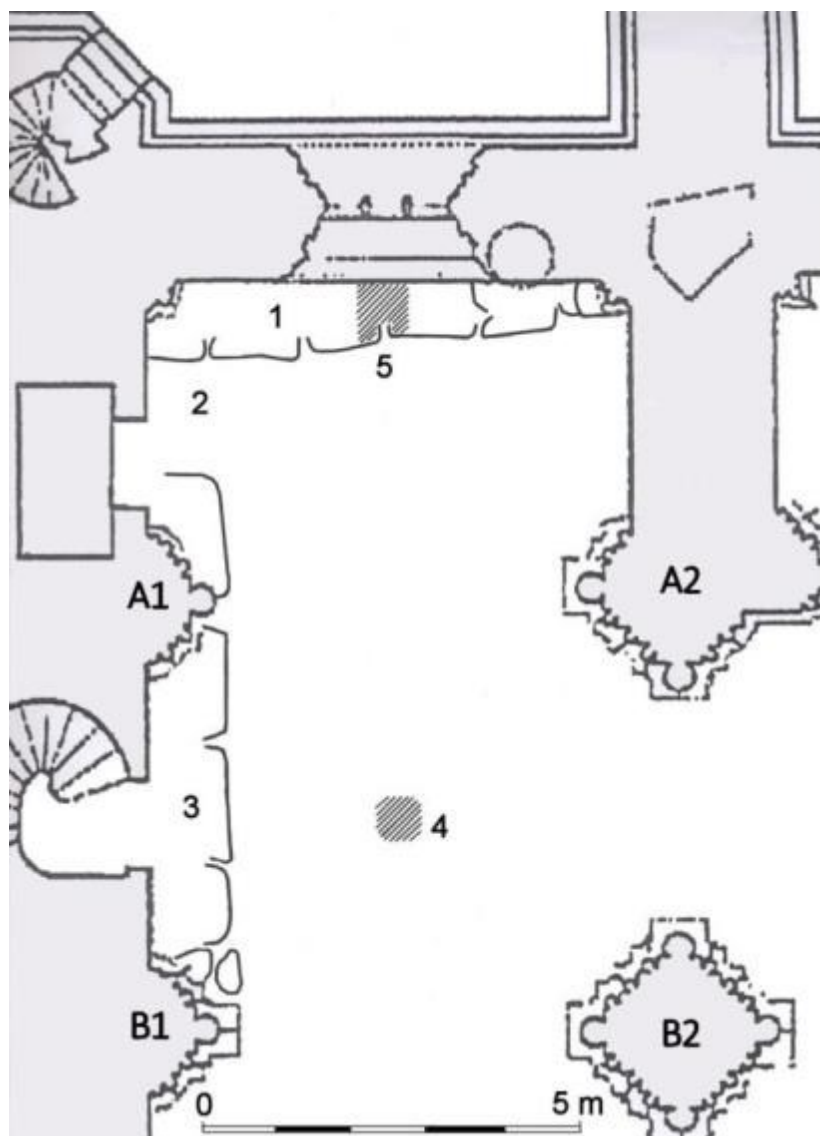
Figur 22. Ledningskulverten färdig och sprinklerrören finns nedlagda. Foto mot norr 2011-02-17.

Figur 23. Fyllningsarbeten kring ledningskulverten pågår 2011-02-23. Foto mot norr.

Förhallen

Nedan presenteras samtliga iakttagelser som gjorts i samband med urschaktningen i förhallen.

Figur 24. Norra delen av förhallen med markeringar för de olika iakttagelser som dokumenterats. A1-A2 och B1-B2 är numreringen på pelarna. Skala 1:100.

I den norra delen av förhallen fanns en rad olika ingrepp efter tidigare arbeten under golvet. Bland annat fanns tvärs genom hela förhallen i nord-sydlig riktning en avloppsstam utöver en mängd andra ledningar, främst el. Fyllningen under golvet var till övervägande del sand och grus uppblandat med tegelkross.

1. Mot norra sidan framkom norra grundmuren till tornet som på vissa platser sträckte sig över en meter ut från väggen. I väster och öster syntes spår efter påverkan då ett antal stenar hade kluvits för att få plats med intilliggande ledningsschakt mellan östra och västra sidan.

2. Vid denna punkt har gjutningar skett intill de kluvna grundstenarna för genomföring av elledningar.

Figur 25. Elledningar intill grundmuren i norr. Vid genomföringen i väster syns att gjutning har skett efter att grundmuren tagits bort. Foto mot nordväst 2011-01-31.

3. Längs västra sidan fanns också en rad med kraftigare grundstenar, vissa med en längd av 1,2 m.

Figur 26. Grundstenar mellan punkt 2 och 3 på västra sidan i förhallen. Foto mot väster, 2011-01-31.

4. Cirka 1 m under golvet vid denna punkt framkom ett område med träfragment och ett kisthandtag. Eventuellt var detta det översta lagret på en begravning. Schaktet grävdes dock inte djupare på platsen.

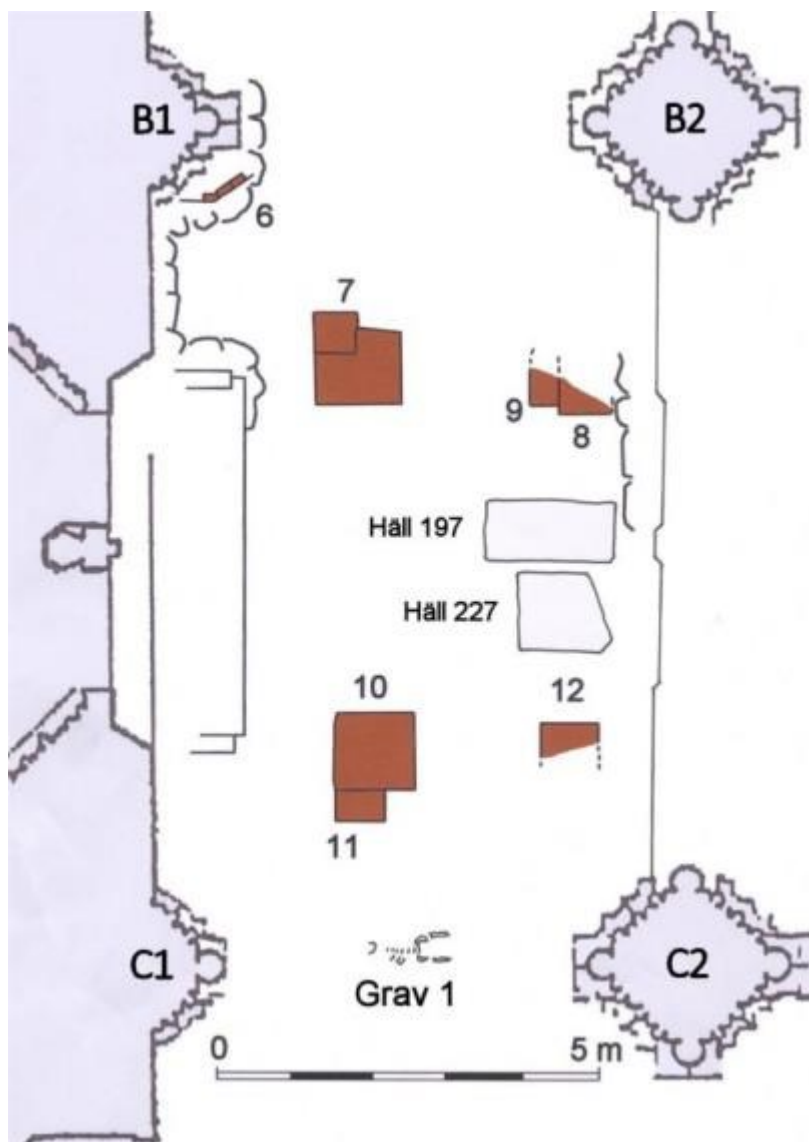

Figur 27. Spår efter en kistbegravning med trärester och ett handtag i norra delen av förhallen. Foto mot norr, 2011-01-31.

5. Genom grundmuren i norra tornet fanns ett större kabelstråk som leder ut till utsidan om tornet. Jämför schaktningarna på utsidan i norr, figur 10.

Figur 28. Genomföring av bl.a. elkablar i norra grundmuren i förhallen. Foto mot norr, 2011-01-31.

Figur 29. Mellersta delen av förhallen med markeringar för de olika iakttagelser som dokumenterats. B1-B2 och C1-C2 är numreringen på pelarna. Skala 1:100.

I den mellersta delen av förhallen fanns en rad olika ingrepp efter tidigare arbeten under golvet. Men här framkom också en del olika arkeologiska lämningar, bl.a. två gravhällar (häll 197, 227), en grav (nr 1) och fyra tegelstensfundament (nr 7-12).

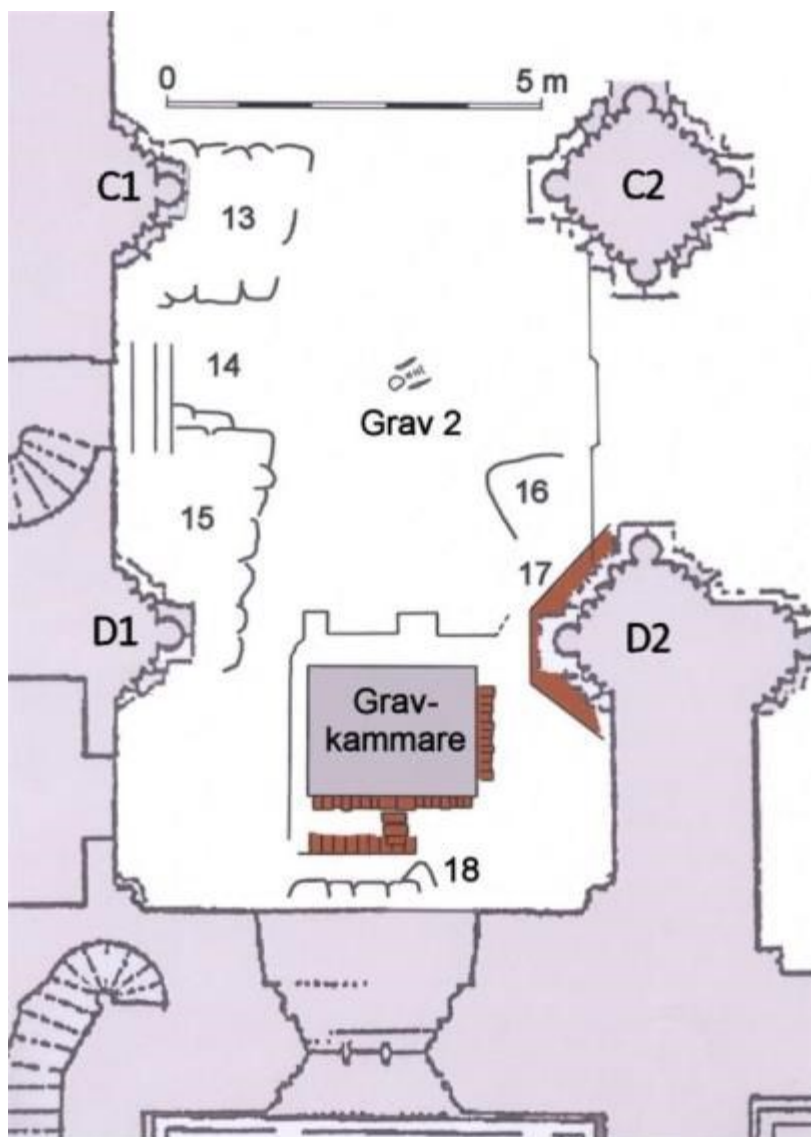
6. På södra sidan om pelare B1 låg ett fint lagt parti med tegelstenar. Eventuellt kan detta vara rester efter ett tidigare tegelgolv i förhallen.

Figur 30. Fundamentet kring pelare B1, med fint lagda tegelstenar på den södra sidan. Foto mot nordväst, 2010-01-31.

7. Tegelfundament, närmare beskrivning finns under kapitlet *Fundament till orgelläktare*.
8. Tegelfundament, närmare beskrivning finns under kapitlet *Fundament till orgelläktare*.
9. Tegelstenar liggandes in under en häll i golvet. Hör inte ihop med nr 8. Möjligen lagda för att stabilisera hällen som även har sentida kalkbruk under sig.
- 10-11. Tegelfundament, närmare beskrivning under kapitlet *Fundament till orgelläktare*.
12. Tegelfundament, närmare beskrivning under kapitlet *Fundament till orgelläktare*.

Utöver dessa anläggningar påträffades också två gravhällar, A och B samt resterna efter en grav. För närmare beskrivning se kapitel *Gravhällar* och *Gravar*.

Figur 31. Södra delen av förhallen med markeringar för de olika iakttagelser som dokumenterats. C1-C2 och D1-D2 är numreringen på pelarna. Skala 1:100.

I den södra delen av förhallen fanns en mängd större störningar efter tidigare schaktningar för ledningar, framförallt i det sydvästra hörnet under tornet. De arkeologiska lämningarna begränsade sig till en grav (nr 2).

Figur 32. I sydvästra hörnet var störningarna omfattande efter tidigare ingrepp. I bakgrunden syns en gjuten betongkammare för besiktning av avloppsstammen. Därutöver fanns ett större antal elledningar i detta parti. Foto mot söder, 2011-01-31.

13. Här vid pelare C1 var grundmuren till pelaren kraftig och dessutom kapad i östra delen, kanske för att få plats för avloppsstammen.
14. Mot söder fanns ett område utan grundmur. Inga spår efter borrhål kunde ses på grundstenarna i öppningen. Kanske har stenarna lyfts bort vid något skede, eller så har öppningen in i grundmuren haft en annan funktion.

Figur 33. Till höger syns den kraftiga grundmuren under pelare C1, med synliga borrhål i östra kanten. Det samma gäller för den södra delen, nr 15. I mitten ett parti utan spår efter grundmurar. Foto mot väster, 2011-01-31.

15. Grundmuren fortsatte söderut mot pelare D1, där den i söder tagits bort för att få plats med ledningsdragningar (figur 33).
16. På östra sidan fanns en större sten som utgör fundament till pelare D2.

Figur 34. Foto mot pelare D2 från nordväst. Strax bakom ledningsdragningen syns den kraftiga stenen i fundamentet till pelaren. Foto mot sydost 2010-01-31.

17. I basen på dess södra sida av pelare D2 fanns i likhet med pelare B1 ett parti med fint lagda tegelstenar, som kan vara resterna efter en äldre golvnivå.

Figur 35. Fundamentet kring pelare D2, med fint lagda tegelstenar på den södra sidan. Foto mot nordost, 2010-01-31.

18. Strax intill södra grundmuren i tornet fanns en smalare kanal som kan ha varit en tidig värmekulvert. På dess norra sida finns lagda tegelstenar som begränsning.

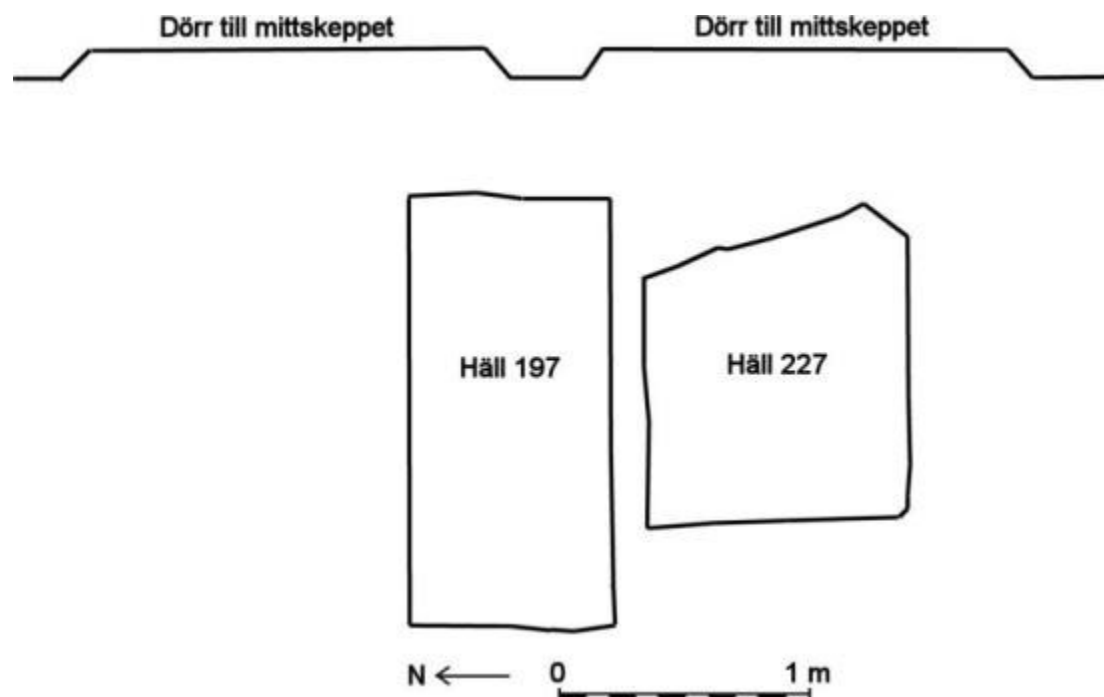

Figur 36. Strax norr om södra väggen i tornet fanns en smalare ränna som kan ha utgjort en tidig värmekulvert. Till höger syns gravkammaren. Foto mot väster, 2011-01-31.

Utöver dessa anläggningar påträffades också en grav, se kapitel *Gravar*. Dessutom finns en kortfattad text kring den tidigare kända gravkammaren, se kapitel *Gravkammare (Swebilius' kor)*.

Gravhällar

Strax nedanför ingången till mittskeppet påträffades två gravhällar. Dessa låg inte över några gravar utan har lagts dit efter att ha flyttats från ursprunglig plats vid någon tidpunkt. Båda hällarna var skadade. Beteckningen för dessa hällar följer de som finns i publikationen för Uppsala domkyrka (Bengtsson 2010).

Figur 37. Plan med häll 197 och 227, strax väster om ingången till mittskeppet. Skala 1:300.

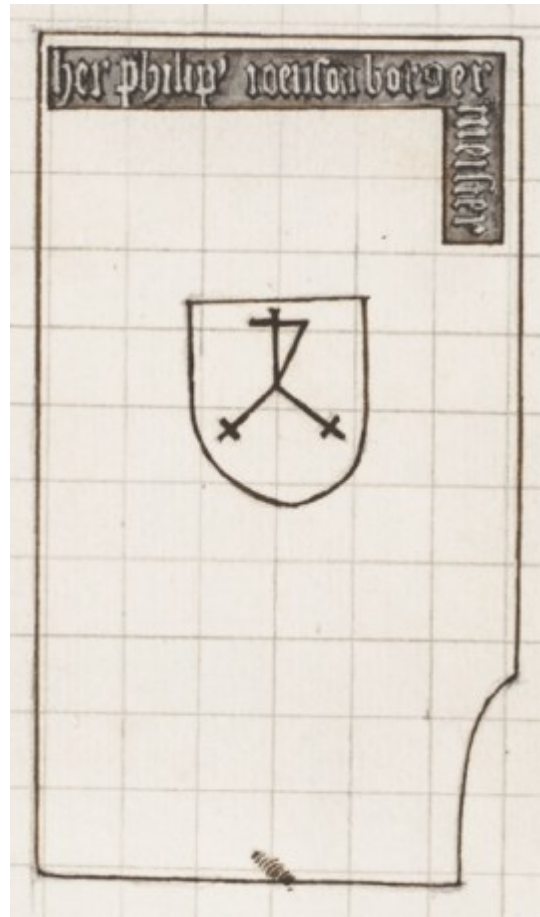
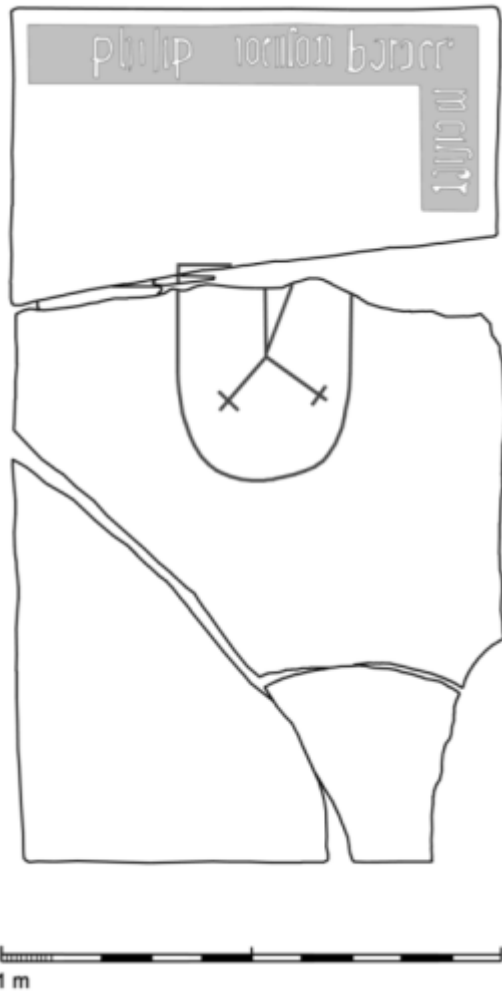

Figur 38. De två gravhällar som återfanns strax väster om ingången till mittskeppet. Foto mot nordväst 2011-01-25.

Gravhäll 197

Gravhäll nr 197 som under en längre tid varit försvunnen framkom nu vid schaktningarna i förhallen. Hällen var gjord för Filip Joenson († 1502). Det är en gravhäll med kantskrift i minuskler. I fältet finns en vapensköld med ett bomärke. Enligt Hadorph och Peringskiöld var hällen tidigare placerad i mittskeppets västligaste del under orgelläktaren, dvs. strax öster om nuvarande plats. Inskriften ska ha varit: "*her philipus ioenson borger / meister*". Filip Joenson var borgmästare i Stockholm (Bengtsson 2010 s 363).

Hällen är delad i fyra större delar, varav det ena hörnet som var borta redan vid första avbildningen fortfarande saknades. Möjligen har hällen spräckts då den placerades på denna plats. Dessutom saknas ett parti i mitten, varför vapenskölden inte är hel. Inskriften är fortfarande fullt läslig, bortsett från det första ordet "*her*" som är helt otydligt och slitet. Den är tillverkad av kalksten, med måtten 0,98 x 1,70 m. Tjockleken är 0,1 m. Inskriften är negativ, dvs. bokstäverna är upphöjda. Hällen ligger kvar på plats efter arbetena i förhallen.

Figur 39 och 40. Till vänster håll 197 så som den framträdde vid aktuell undersökning. Till höger teckning ur KB FI 6 från 1600-talet (ur Bengtsson 2010 s 366). Skala 1:15.

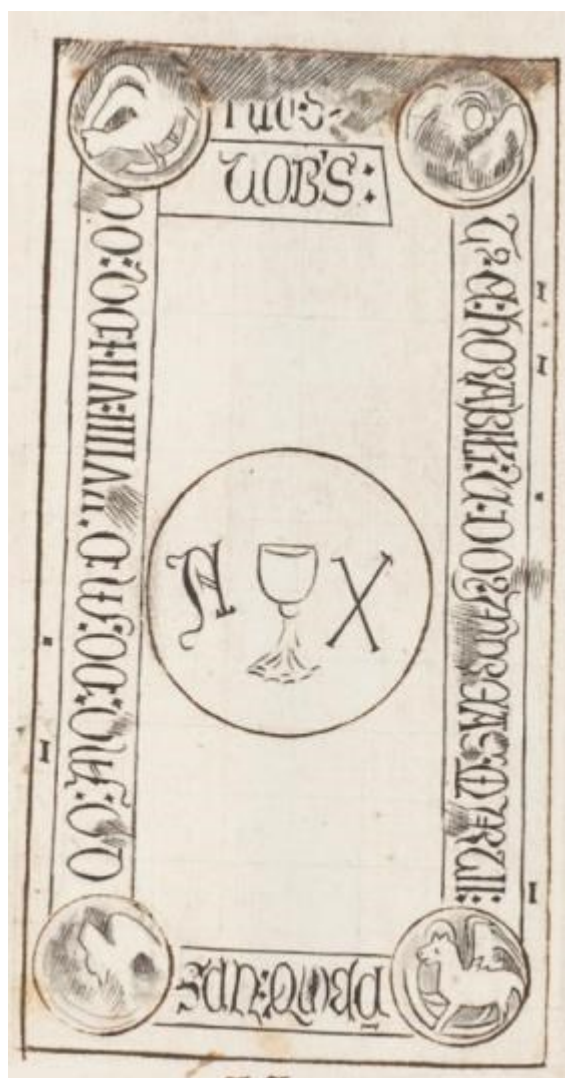
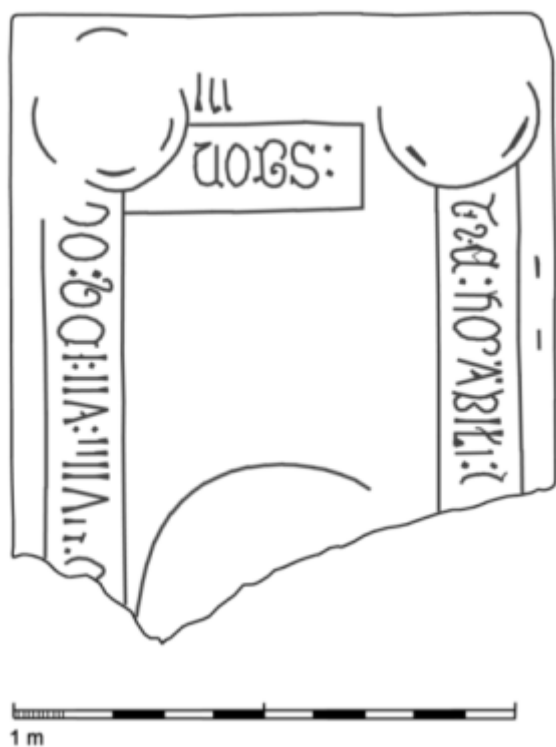

Figur 41 och 42. Överst en del av inskriften "ioenson borger / meister". Till höger vapenskölden med bomärke.

Gravhäll 227

Gravhäll nr 227 som också under en längre tid varit försvunnen framkom nu vid schaktningarna i förhallen. Hällen var gjord för Anders Mårtensson († 1519). Det har varit en gravhäll med kantskrift i majuskler och hörnringar med evangelistsymboler. I fältet har funnits en cirkel och där innanför en bild av en kalk, ett A (=Anders) och ett X (=andreaskors?). Enligt Peringskiöld och Frediani var hällen tidigare placerad i mittskeppets västra del, dvs. troligen intill den förra, och inte så långt från nuvarande fyndplats. Inskriften är på latin och översatt: "Här är begravd den hedervärde mannen, herr Anders Mårtensson, prebendat i Uppsala, som dog i Herrens år 1519, den 9 oktober" (Bengtsson 2010 s 379).

Av hällen finns enbart hälften kvar. Delar av textbanden på tre sidor syntes ganska bra, medan evangelistsymbolerna i de två bevarade hörnen var utslitna. Den var tillverkad av kalksten, med måtten 1,08 x 0,95 - 1,25 m. Tjockleken är 0,09-0,1 m. Hällen ligger kvar på platsen efter arbetena i förhallen.

Figur 43 och 44. Överst häll 227 så som den framträdde vid aktuell undersökning. Till höger teckning ur KB Fh 33 från 1600-talet (ur Bengtsson 2010 s 380). Skala 1:15.

Figur 45 och 46. Till vänster syns hela den bevarade hällen och till höger ett parti av inskriften.

Gravar

Två intakta begravningar framkom i förhallen. Dessutom fanns ett område med träfragment och ett kisthandtag i norra delen av förhallen (se nr 4, figur 24) som kan indikera resterna efter en grav eller ovansidan på en sådan.

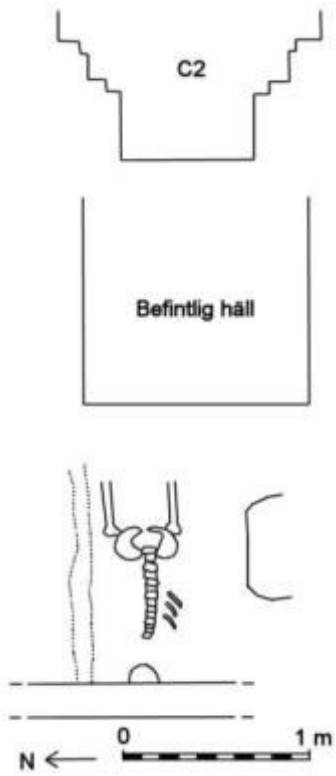
Grav 1

Strax väster om pelare C2 framkom en skelettgrav liggande i öst-västlig riktning ca 1 m under golvet (figur 29). Graven var kraftigt störd, i västra delen var kraniet skadat av en tidigare nedgrävning för ett avloppsrör. I öster låg en befintlig häll i golvet varför hela skelettet inte kunde friläggas. Här fanns även ett par elledningar ovanför begravningen.

Det som kunde friläggas var ryggraden, bäckenet och lårbenen. Tre revben syntes också samt ett skadat kranium. På norra sidan av skelettet fanns hårt packad sand som vid framrensningen stod kvar och bildade en vägg. Inga spår efter kista eller fynd av handtag till sådan påträffades. Skelettet togs inte tillvara utan de synliga delarna samlades in och lades i de för undersökningen gemensamma lådorna, för kommande återbegravning.

Figur 47. Grav 1. Under avloppsröret till höger syns det krossade kraniet. Foto mot söder, 2011-01-25.

Figur 48. Plan över grav 1. Skala 1:40

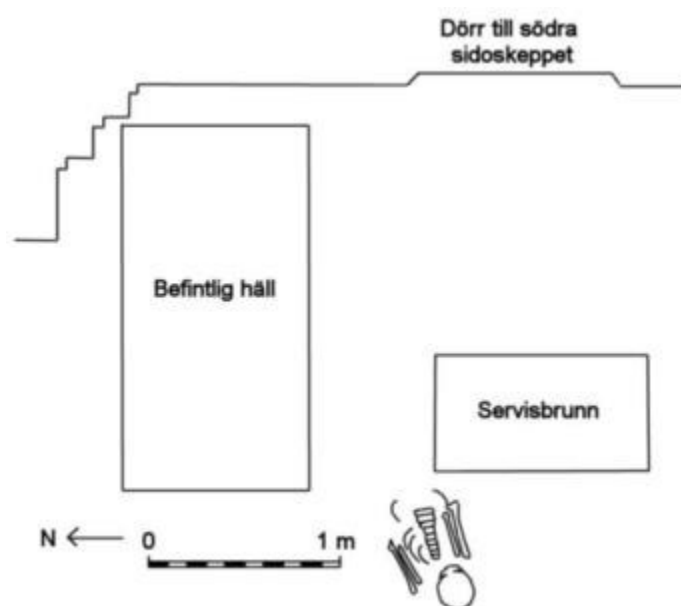

Figur 49. Grav 1. Foto mot öster, 2011-01-25.

Grav 2

Sydväst om pelare C2 framkom ännu en skelettgrav liggande i öst-västlig riktning 0,9 m under golvet (figur 31). Inte heller denna grav kunde friläggas helt, då det öster om den fanns en befintlig håll i golvet samt en servisbrunn med ingående elledning.

Det som kunde friläggas var ryggraden, bäckenet och överarmar tillsammans med några revben och kranium. Inga spår efter kista eller fynd av handtag till sådan påträffades. Skelettet togs inte tillvara utan de synliga delarna samlades in och lades i de för undersökningen gemensamma lådorna, för kommande återbegravning. En mindre grop gjordes under skelettet efter att det tagits bort. Då framkom ett lerlager, ca 1,15 m under nuvarande golvnivå. Eventuellt är det frågan om det lerlager som dokumenterades vid en statisk utredning 1967 (Lovén et al 2010 s 288f).

Figur 50. Plan över grav 2. Skala 1:40.

Figur 51. Skelettdelar i grav 2. Foto mot söder, 2011-01-25.

Figur 52. Grav 2. Foto mot öster, 2011-01-25.

Gravkammare (Swebilius' kor)

I samband med de inledande arbetena fanns det planer på att kommande golv i förhallen skulle få en plan yta. Innan golvet togs bort fanns en upphöjning i södra delen av förhallen, där golvet för att ligga i nivå i nivå med gravhällen, befann sig ca 10 cm över resterande golvyta. Pga. av sprickbildning i gravhällen gjordes inga försök att lyfta denna, utan det nya golvet fick samma nivåer som det tidigare.

Gravhällen som täcker kammaren till ärkebiskop Olof Swebilius grav kallas även för Swebilius kor. Nivåskillnaden i golvet jämfört med resterande del av förhallen beror på att platsen för gravkammaren tidigare varit ett eget rum, där gravkammaren funnits. Inskriften på den rödaktiga graniten är på latin och lyder översatt: *"Här ligger ärkebiskopen i Uppsala och akademins prokansler, doktor Olof Swebilius, salig i åminnelse, med sin högdädda hustru, fru Elisabet Gyllenadler. Han föddes år 1624, den 1 januari, och dog år 1700, den 29 juni, i en ålder av 76 år. Hon föddes i Linköping 1639, den 4 oktober, och dog 1689, den 1 mars"*. Enligt uppgifter ska hans hustru begravts i Linköpings domkyrka och inte i Uppsala som inskriften anger (Bengtsson 2001 s 227f).

Vid undersökningen kunde större delar runt gravkammaren friläggas. Det är en i tegel uppbyggd kammare, rektangulär till formen 2,7 x 2,3 meter. Överst längs norra sidan finns två utkragningar, möjligen gjorda för att stabilisera konstruktionen.

Figur 53. Olof Swebilius' gravkammare. Foto mot nordväst, 2011-01-31.

Figur 54. Olof Swebilius' gravkammare. Foto mot sydväst, 2011-01-31.

Figur 55. Olof Swebiliius' gravkammare. Foto mot sydost, 2011-01-31.

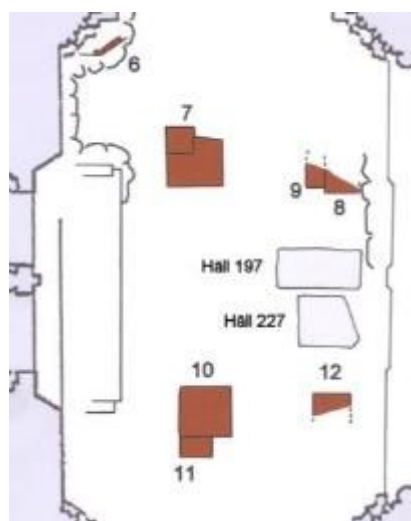
I samband med arbetena runt kammaren hade en tegelsten tagits bort på södra sidan strax under hällen. Detta möjliggjorde att kammarens innandöme kunde fotograferas. Med hjälp av fotografiet kan det konstateras att den finns två kistor i kammaren. Dessa ligger tillsammans i en bredare öppen kista av plåt. Frågan är då vem som ligger i denna kammare? Kanske kan det vara så att Olofs fru ändock blev begravd i Uppsala som inskriften på hällen anger. I annat fall är det möjligen en okänd person som finns här, utöver Olof Swebiliius.

Figur 56. Foto ner i Olof Swebiliius' gravkammare. Fotot visar inte huvudändan, men hur två kistor ligger placerade i en bredare öppen plåtkista.

Fundament till orgelläktare

I förhallens mitt framkom fyra tegelfundament (nr 7, 8, 10-11 och 12).

Figur 57. De fyra stenfundamenten i förhallen markerade med röd färg. Se även figur 29.

Nr 7

I nordväst fanns ett fundament av tegel, som var uppbyggt som två pelare, varav den södra av dessa var trappstegsformad medan den norra hade lodräta sidor. Den södra var uppbyggd mot den norra som torde vara äldst. Bägge pelare vilade på var sin stenhäll vars yta ligger 0,8 m under golvet. Pelaren var skadad på östra sidan av den tidigare avloppsned-grävningen.

Den norra pelaren var kvadratisk 0,5 x 0,5 m och uppbyggd av fem skift tegel. Under denna fanns en stenhäll med motsvarande storlek. Den södra pelaren låg också på en stenhäll, medan pelaren hade en bas av 1,1 x 1,0 m i storlek, med en höjd av sju tegelskift. Teglet i denna tycks vara av senare datum, då det har mindre dimensioner än stortegel. Utöver skillnader i dimension så var tekniken olika, den mindre norra delen var slarvigt uppmurad medan den södra större pelaren var fint och regelbundet lagd.

Figur 58 och 59. Tegelfundament nr 7. Till vänster foto mot sydväst och till höger foto mot sydost, 2011-01-31.

Figur 60 och 61. Tegelfundament nr 7. Till vänster foto mot väster och till höger foto mot nordost, 2011-01-31.

Figur 62. Efter det att fundamenten tagits bort framkom två stenhällar, den mindre täckte hela ytan för norra pelaren, medan den större hällen inte riktigt täckte den södra pelaren. Foto mot sydväst, 2011-01-31.

Nr 8 och nr 9

Fundament i tegel i nordost. Detta hade samma uppbyggnad som nr 7:s södra del, dvs. en trappstegsform. Det sträckte sig in under en befintlig gravhäll i norr och mot grundmuren intill dörren mot mittskeppet. Någon stenhäll under teglet syntes inte då urschaktningen på denna plats inte var så djup som runt nr 7. I väster fanns tegelstenar (nr 9) uppbyggda för att stabilisera hällen. Någon äldre del motsvarande norra delen av nr 7 kunde inte iakttas.

Figur 63 och 64. Tegelfundament nr 8. Till vänster, foto mot öster. Till höger, foto mot nordost 2011-01-31. Den främre tegeluppmurningen är nr 9 som inte sitter i förband med den bakre nr 8.

Nr 10-11

Tegelfundament i sydvästra delen av förhallen. Till sin uppbyggnad liknar dessa nr 8 och 9, men här finns den trappstegsformade delen i norr och en äldre rektangulär del i söder. Under båda fundamenten finns stenhällar som grund. Nedre delen av den norra delen (nr 10) är fint och regelbundet lagd, men högre upp i pelaren blir läggningen mer oregelbunden. Större delen av fundamentet är skadat i öster av den tidigare avloppsnedgrävningen.

Figur 65 och 66. Till vänster syns tegelfundament nr 10, fotograferad mot sydväst. Till höger syns samma fundament fotograferat mot nordväst. Den äldre mer kvadratiske delen (nr 11) med synlig grundsten ligger främst. Foto 2011-01-31.

Figur 67. Tegelfundament nr 10-11 i förgrunden och tegelfundament nr 7 i bakgrunden. Foto mot norr 2011-01-31.

Nr 12

I sydöstra delen av förhallen framkom slutligen ett fjärde tegelfundament. Även detta visade på en trappstegsform. Tyvärr kunde inte så mycket av det dokumenteras då det sträckte sig in under en gravhäll.

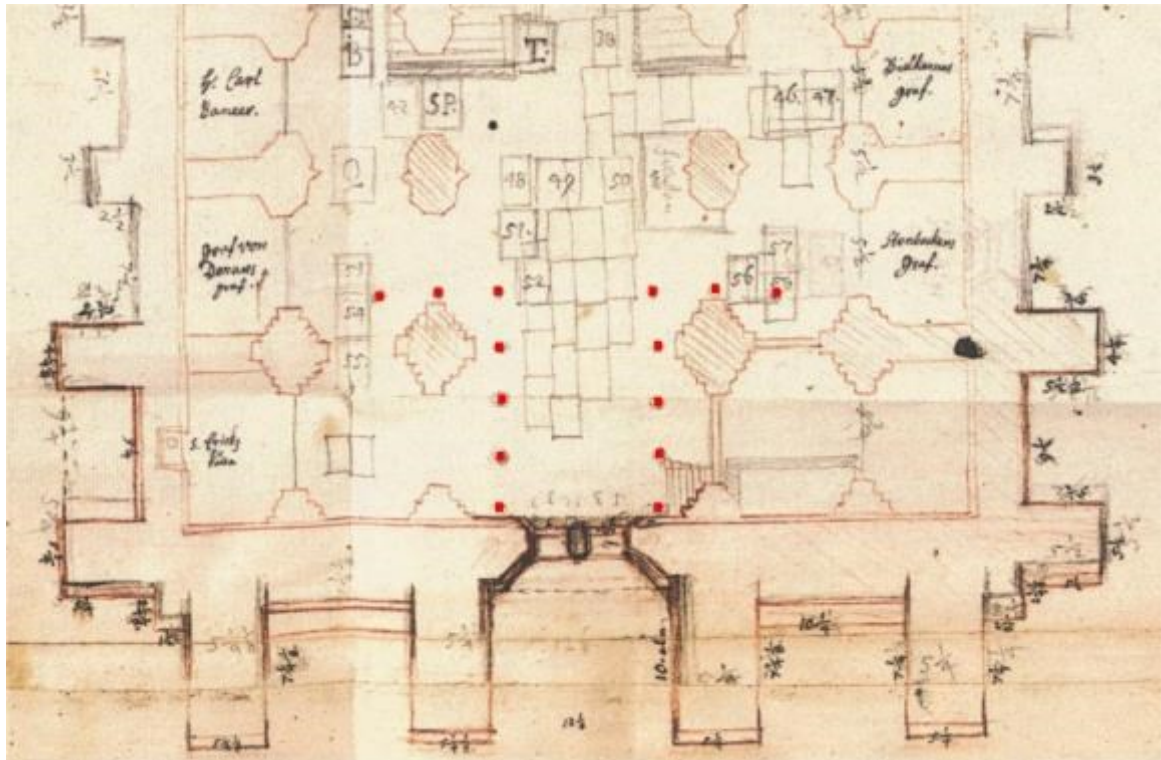
Figur 68 och 69. Till vänster tegelfundament nr 12. Eventuellt finns här också samma sidopåbyggnad som i nr 8. Till höger syns fundamenten nr 12 och 10. Bägge fotona mot söder, 2011-01-31.

Tolkning

Trots olika form av uppbyggnad, trappstegsformad eller rak sida, så torde de fyra fundamenten höra ihop och vara anlagda samtidigt. När de påträffades var det svårt att avgöra vilken funktion de haft. En första tanke var att de anlagts för att bära upp och stabilisera golvet, men då det saknas flera ”stöd”, övergavs denna tolkning. Efter samtal med Herman Bengtsson påträffades en äldre plan över domkyrkan. På denna ”konceptplan” som troligen varit föregångare till en gravplan, kanske den som upprättades 1696, finns ett antal otydliga runda ringar markerade.

I domkyrkan har det funnits en orgelläktare som syns första gången på Ehrenstrahls målning av Karl XI:s kröning 1675. Denna orgelläktare befinner sig längst bak i mittskeppet och bärs upp av smala, smäckra pelare. Läktarkonstruktionen rivs 1692 varvid en ny orgelläktare byggs upp med Olof Rudbeck som byggmästare. I samband med detta bygge tillverkades 14 pelare eller kolonner av timmer med kapitäl. Tyvärr klarar sig inte denna orgel från 1702 års förödande brand, utan blir en del av lågornas rov. Efter uppförandet av en interimsgorgel kunde slutligen Johan Niclas Cahmans orgel invigas 1731 (Bengtsson et al 2010 s 348 f).

Så de fundament som framkom i förhallen hör med största sannolikhet ihop med någon av de orgelläktare som funnits i västra delen av mittskeppet. Kanske är de smala kvadratiske fundamenten från orgelläktaren som fanns i samband med Karl XI:s kröning. De större pyramidformade tegelfundamenten passar bra in på den konceptplan som finns från 1690-talet. På denna kan man räkna till 14 markeringar vilket stämmer väl med Rudbecks noterade antal kolonner.

Figur 70. Del av "konceptplan", troligen till gravplan från 1690-talet. De runda markeringar som troligen utgjort pelare till orgelläktaren har här på planen markerats med röd fyllning.

Sammanfattning – förhallen

Under perioden januari till mars 2011 pågick arbeten och utschaktning under golvet i hela förhallen, dock inte under befintliga gravhällar. Mellan 0,6 till 1,2 m schaktades bort varefter nya installationer kunde placeras. Största delen av schaktmassorna var lös fyllning bestående av sand, grus och tegelflis. Dessutom var nästan hela utrymmet under golvet stört efter arbeten med äldre vatten, avlopps- och elinstallationer.

Arkeologiskt intressanta lämningar som framkom var lämningar efter tre begravningar. Troligtvis hade flera begravningar dykt upp om schaktdjupet varit större. Två sedan tidigare försvunna gravhällar framkom framför ingången till mittskeppet. Därutöver kunde innehållet i Swebilius gravkammare dokumenteras varvid det kunde konstateras att kammaren innehöll två kistor.

Under golvet i förhallen framkom också fyra tegelfundament som passar väl in mot de pelare som funnits för den orgelläktare som uppfördes på 1690-talet.

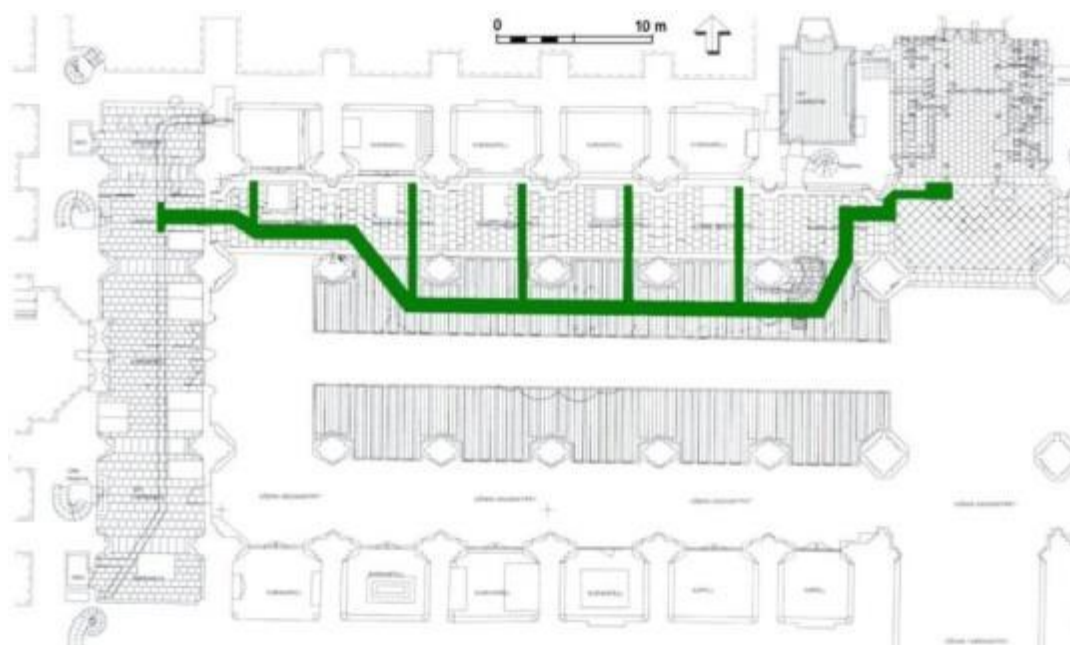

Resultat – norra mittskeppet och norra sidoskeppet

Inledning

Innan de egentliga arbetena påbörjades i norra delen av kyrkan gjordes en enklare form av provundersökning inom en begränsad yta under norra bänkraden. Detta provschakt som togs upp 2010-11-11 påvisade att det under golvet fanns bevarade gravkammare, dock utan begravningar. Beskrivningen av dessa följer nedan.

Det ska noteras att i ett tidigt skede i projekteringen var planerna att förlägga ledningsschaktet i norra sidoskeppet. Planen ändrades så att större delen av schaktet kom att hamna under norra bänkraden. På så sätt undvek man att ta upp ytor där det med största sannolikhet fanns en mängd intakta gravkammare, vilket gravhällarna i sidoskeppet indikerar.

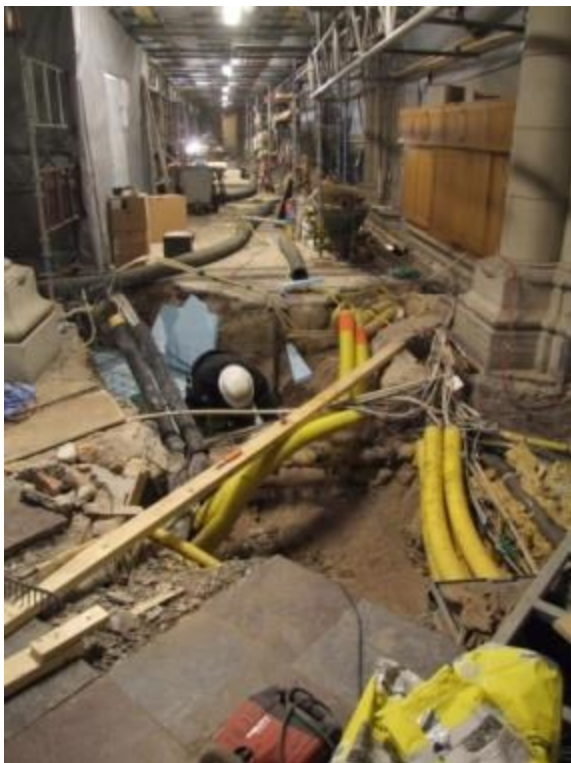

Figur 71. Plan över schaktlinjen i förhallen presenterad i samband med tillståndsansökan. Som synes kom huvudkulverten att förläggas under norra bänkkvarteret med mindre avstickare mot norr för VA-ledningar till radiatorerna i korkapellen. I västra delen anslöt kulverten till den i förhallen och i öster kopplades den ihop med den ledningsdragnings som gjordes i samband med arbetena inför uppförandet av orgeln 2007 (Kjellberg 2012). Strax framför predikstolen förbereddes för kommande ledningsdragnings åt söder. Skala 1:500.

Anläggningsarbetena kom att ske på hela sträckan med olika aktiviteter vid olika tidpunkter. Tidvis var arbetet kaotiskt då allt utfördes under ca två månader under januari till slutet av februari 2011, men den arkeologiska dokumentationen kunde ändå ske under ordnade former. Presentationen av detta resultat följer sträckningen från väster mot öster, varefter de påträffade gravhällarna redovisas för sig.

Figur 72. Byggande av formen till kulverten i västra delen av norra sidoskeppet. I bakgrunden syns dörren in till förhallen. Foto mot väster 2011-02-03.

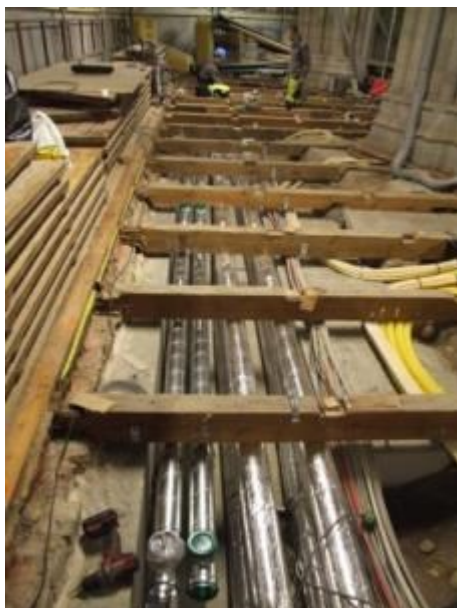
Figur 73. Schaktet i östra delen av norra sidoskeppet innan kulverten har byggts. Foto mot väster 2011-01-31.

Figur 74. Bottenplattan klar i kulverten i västra delen av norra sidoskeppet in mot förhallen. Foto mot väster 2011-02-02.

Figur 75. Efter att rör och ledningar placerats i kulverten byggdes en ram inför tillbakaläggningen av golvstenarna. Foto mot väster 2011-02-21.

Figur 76. Ledningar nedlagda under golvet i norra bänkraden. Foto mot väster 2011-02-17.

Figur 77. Golvet under norra bänkraden läggs på plats. Foto mot öster 2011-02-21.

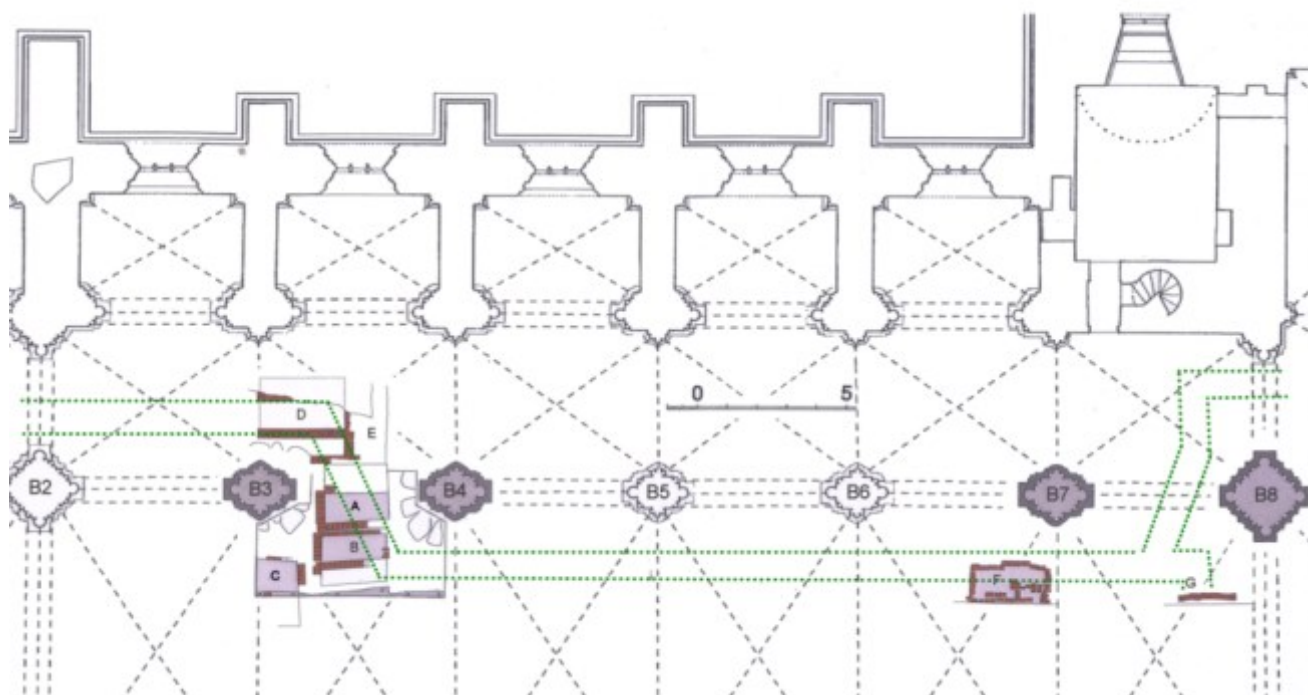

Figur 78. Stenplattorna i norra sidoskeppet läggs på plats. Foto mot väster 2011-02-23.

Figur 79. Golvet slipas innan byggnadsställningar och inplastningen rivs. Foto mot nordväst 2011-02-23.

Översikt gravkammare

Figur 80. Plan över norra sido- och mittskeppet och de gravkammare som påträffades. Kulvertens placering är markerad med grön punktlinje. Schaktets bredd var ca 1 m. Provschaktet som togs upp 2010 var en yta under bänkraden, där kammare A-C framkom. Skala 1:250.

Ledningsschaktet förlades österut från dörren in till förhallen genom travé nr 32 (figur 3) fram emellan de två pelarna B3 och B4, där det svängde söderut in i mittskeppet under norra bänkraden. I travé 32 bestod arbetet med att flytta gravhällen innan schaktet kunde grävas. Någon bevarad grav eller gravkammare framkom inte under hällen.

Figur 81. Arbetet med att flytta gravhällen i travé 32 krävde att antal personer och en sinnrik lyftanordning. Foto mot väster 2011-01-25.

Det var först när schaktet skulle passera pelare B3 som det uppstod problem. Strax norr om denna pelare fanns en intakt gravkammare som låg väldigt nära pelaren. Eftersom inga intakta gravkammare skulle förstöras var man tvungen att hitta en lösning för att kunna passera invid denna utan att flytta hela schaktet. Det hela löste sig efter samråd med länsstyrelsen så till vida att den murade gavelväggen togs bort, för att öka mellanrummet fram till pelarens fundament. Därefter sattes denna öppning igen med en plåtskiva.

Figur 82. Foto av gravkammare D mot nordväst 2011-01-27.

När schaktet skulle vika av mot söder kom det att förläggas över tre gravkammare A-C. Dessa dokumenterades i samband med provundersökningen i november 2010 och befanns då vara tomma och igenfyllda med raseringsmassor, varför ingrepp i dessa kunde tillåtas.

Figur 83. Platsen för de tre gravkammarna A-C. Foto mot söder 2011-01-26.

Schaktningen för kulverten under norra bänkraden gick smidigt mot öster. Först söder om pelare B7 framkom en intakt gravkammare F. Denna låg i riktningen för ledningsschaktet men här fanns ett utrymme mellan kammarens tak och nuvarande golv. Genom att bredda utrymmet för ledningarna kunde dessa läggas över kammaren. Strax efter det att lednings-

kulverten svängt in mot norra sidoskeppet framkom gaveln till en gravkammare (G) söder om pelare B8. Denna låg med gaveln ut mot schaktet och påverkades inte av anläggningsarbetena. Vid sista sträckan in mot 2007 års schakt påträffades inget av arkeologiskt intresse. Avstickarna in mot korkapellen uppvisade inte heller de något intressant, bortsett från gravhäll 225, då ledningarna förlades direkt under befintligt stengolv.

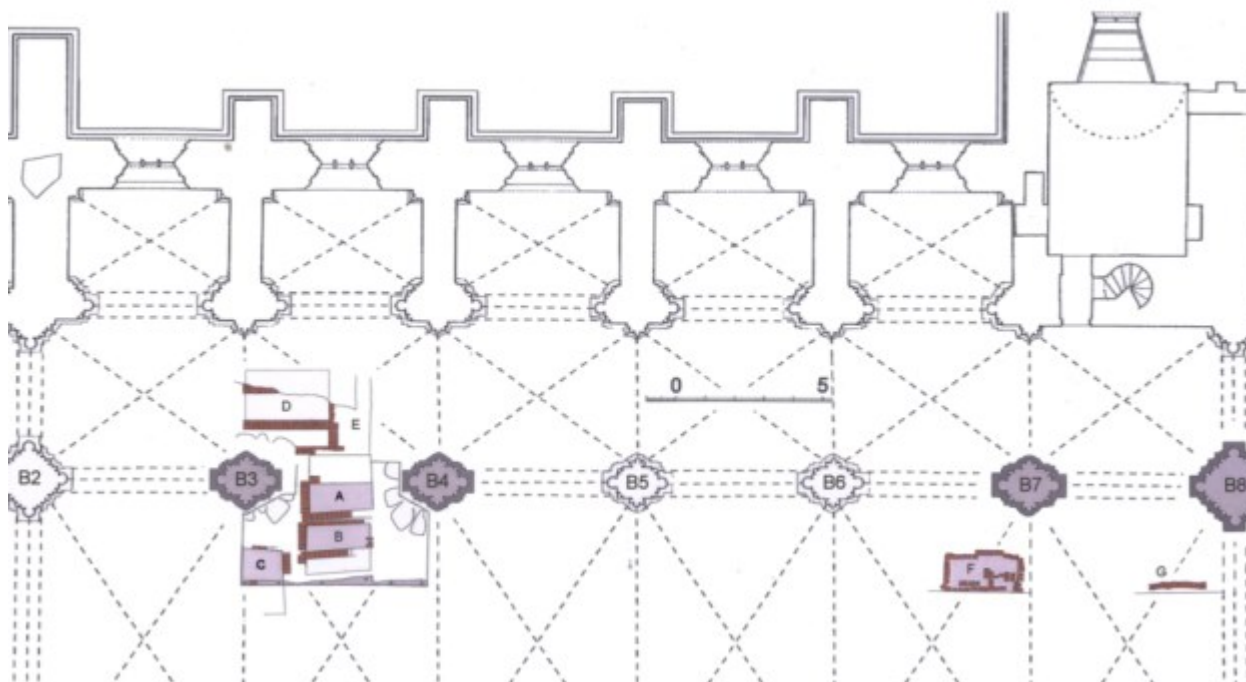

Figur 84. Taket på gravkammare F. Formen för ledningskulverten slutar strax till höger i bild. Foto mot söder 2011-02-01.

Figur 85. Den gjutna kulvert botten sedd mot väster. En avstickare är förberedd mot söder och avslutas vid den blåa frigolitkivan i vänstra hörnet. Foto mot väster 2011-01-27.

Gravkammare

Figur 86. Plan över norra sido- och mittskeppet och de gravkammare som påträffades. Skala 1:250.

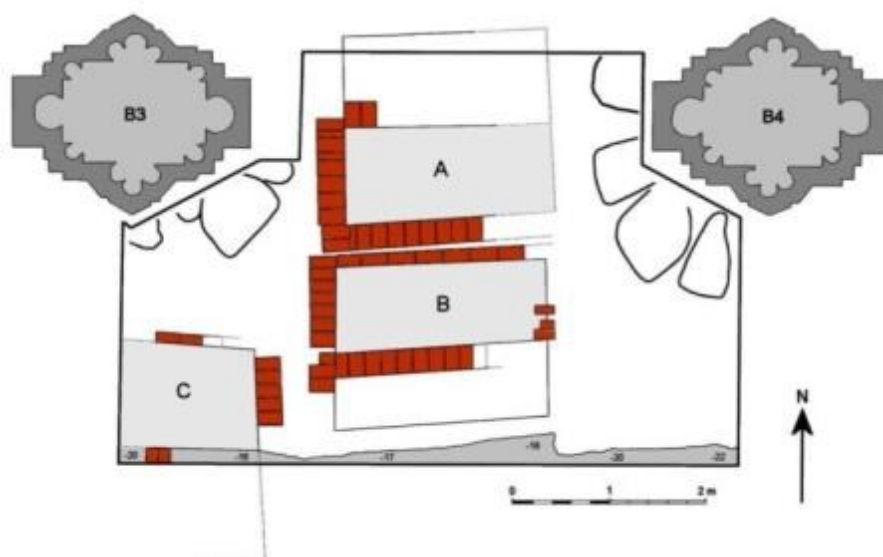
I november 2010 lyftes en yta av trägolvet i norra bänkraden strax söder om pelarna B3 och B4. Syftet var att innan de större arbetena med ledningsdragningarna skulle ske efter årsskiftet, se hur förutsättningarna var under norra bänkraden. Efter att ha tagit bort grus, sand och tegelrester framkom tre gravkammare. Alla tre hade ungefär samma utformning, dvs halva gravkammaren saknade tak eller valv medan den andra halvan var valvslagen. Provschaktningen under golvet gick bara ner till ett djup av 0,6-0,8 m. Några spår efter mänskliga kvarlevor i gravarna fanns inte. Kring pelarna framkom grundstenar strax under det borttagna trägolvet. Dessa låg oftast 1 m ut från pelarna. I söder längs med nuvarande golv fanns spår efter den äldre golvnivån. Denna låg mellan 17-22 cm under nuvarande golvyta.

Figur 87. Ytan som provundersöktes, efter borttagande av lösa massor och tömning av gravkammarna. Foto mot nordväst 2010-11-11.

Gravkammare A

Denna grav låg mellan de två pelarna B3 och B4. Den var öppen i södra delen och valvslagen i norra delen. Invändigt mått var 2,20 (Ö-V) x 2,00 m (N-S). Den låg med södra sidan åt gravkammare B och det tycks som om A är anlagd tidigare än B. Kammaren hade en vit kalkputs på insidorna. Gravkammaren har troligen hyst ”Marten Harcksman”: Märten Hart (Hartman) († 1674), remsnidare och kämnär i Uppsala, enligt 1739 års gravplan (Bengtsson 2010, s 532).

Figur 88. Plan över gravkammarna A-C som framkom vid provundersökningen i november 2010. Höjdvärdena i söder visar nivån på det undre äldre tegelgolvet under nuvarande golv. Skala 1:80.

Figur 89 t.v. Gravkammare A fotad mot öster 2010-11-11.
Figur 90 t.h. Foto in mot den valvslagna delen. Foto mot norr 2010-11-11.

Gravkammare B

Gravkammaren anslöt mot gravkammare A. Den norra väggen i gravkammare B hade endast en tegelstens bredd (längsida) medan A hade dubbel sten i bredden. Måtten på kammaren var 2,20 (Ö-V) x 1,70 (N-S) m. Kammaren var öppen i norra delen och valvslagen i söder. Längs östra sidan fanns tre utstickande tegelstenar. Dessa kan ha utgjort stöd till någon form av övertäckning (häll) av kammaren i den öppna delen. Även denna kammare hade vit kalkputs på väggar och valv. Gravkammaren har troligen hyst ”Rådm Gahms och Pär Person”: Bengt Gahm († 1697) och Per Persson Norman († 1700), båda rådmän i Uppsala, enligt 1739 års gravplan (Bengtsson 2010, s 534).

Figur 91. Stöd för tidigare häll som legat ovan öppningen till kammare B, i dess sydöstra hörn. Foto mot öster 2010-11-11.

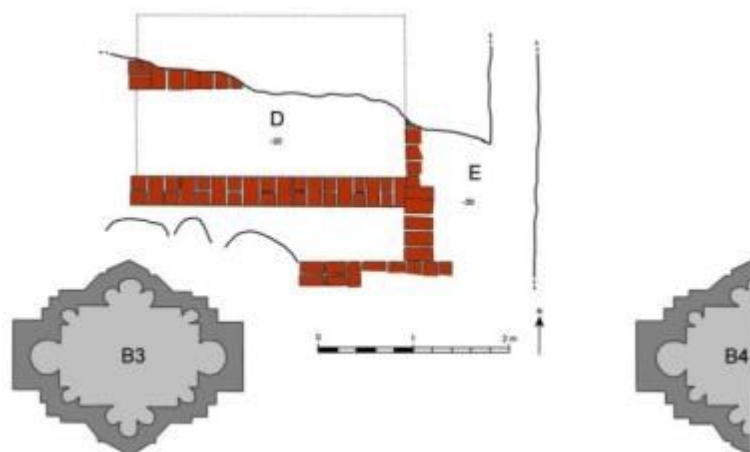
Gravkammare C

Gravkammaren låg strax söder om pelare B3. Den var öppen i norra delen och hade valv i söder. Måtten var 2,20 m (N-S) medan bredden var okänd då endast halva kammaren i södra delen var framtagen. Längs östra delen av den öppna kammaren fanns spår efter ett valvömfång, som låg ca 25 cm lägre än det södra valvet. I den öppna delen iaktogs vit kalkputs på norra väggen och på valvet åt öster. Södra valvets topp låg i nivå med den äldre golvytan. Gravkammaren har troligen hyst ”Caspar Schober”: Caspar Schobert († omkring 1674), fältskär, enligt 1739 års gravplan (Bengtsson 2010, s 534).

Figur 92. Den valvslagna södra delen i gravkammare C. Foto mot söder 2010-11-11.

Gravkammare D

Figur 93. Plan över gravkammare D och E i norra sidoskeppet mellan pelare B3 och B4. Höjdvärdena visar nivå från golvet. Skala 1:80.

I och med att kulverten för ledningarna i västra delen förlades i norra sidoskeppet var riskerna för att intakta gravkammare skulle dyka upp stora. Så skedde när schaktet skulle förläggas norr om pelare B3.

Denna gravkammare hade en valvlagen gavelsida mot söder varför avståndet fram till pelaren blev för kort för att lägga ner ledningar. Hela denna sida togs bort utan att det påverkade valvets bärlighet. Därefter placerades en plåtskiva som täckte öppningen in mot gravkammaren. Kammaren hade en yta av 2,8 (Ö-V) x 2,0 (N-S) m. Invändigt fanns två tunnslagna valv, varav det norra valvet var vitputsat i taket. Uppbyggnaden och formen överensstämmer med gravkamrarna A-C. Men i det här fallet var gravkammaren intakt och innehöll begravningar. Gravkammaren har troligen hyst ”Oloff Larsson Ferner”: Olof Larsson Ferner, enligt 1739 års gravplan (Bengtsson 2010, s 532). Samma beteckning finns också på planen från 1679-85. Denna Olof Larsson Ferner är möjligen den ”Fernæo” som omtalas som notarie vid domkyrkan 1693-94. Däremot uppges att gravplatsen tillhörde rådmann Märten Udbom († 1734) och att den var täckt av brädor (Bengtsson 2010, s 523). Vems kvarlevor det är, kan inte klarläggas, men gravkammaren innehöll flera individer.

Figur 94. Gravkammare D med borttagen gavelsida. Foto mot nordväst 2011-01-27.

Figur 95. Gravkammare D där gavelsidan har försetts med en plåt och därefter plastats in. Foto mot nordväst 2011-02-01.

Figur 96. Invändigt i gravkammare D, där bortre norra delen av tak och väggar är vitputsade. Foto mot norr 2011-01-26.

Figur 97. I kammare D kunde två möjligen tre kistor iakttas. Foto mot norr 2011-01-26.

Gravkammare E

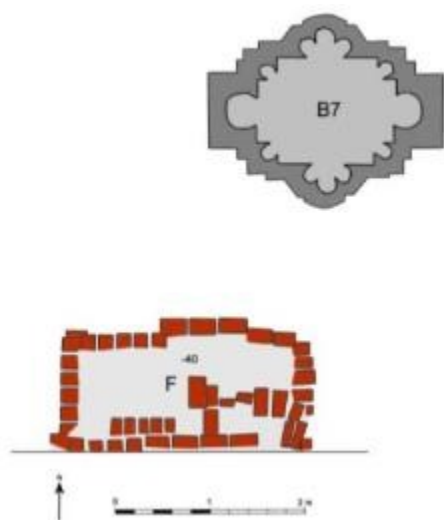
Liggandes strax öster om gravkammare D fanns ännu en intakt gravkammare, E. Här frilades endast delar av det platta taket. Enligt gravplanerna från 1667-1799 tillhörde gravplatsen rådmannen i Uppsala, Nils Knutson († 1672) (Bengtsson 2010, s 278).

Figur 98. Endast delar av det platta taket frilades på gravkammare E. Till vänster i bild syns det välvda taket på gravkammare D. Foto mot nordost 2011-01-27.

Gravkammare F

Efter att ha lagt kulverten i området med gravkammare runt pelarna B3 och B4 påträffades ingen gravkammare förrän söder om pelare B7. Här fanns en intakt gravkammare som fortsatte in under stengolvet mot söder. Troligen har man tagit bort 1-2 skift tegelstenar i taket på gravkammaren i samband med anläggandet av trägolvet under bänkraderna. Denna gravkammare påverkades inte av anläggningsarbetena då alla ledningar kunde dras mellan den och trägolvet. Enligt gravplanerna från 1739 och 1799 tillhörde gravplatsen ”Rådman Säfströms”: Erik Johan Säfström († 1706), rådman i Uppsala (Bengtsson 2010, s 532).

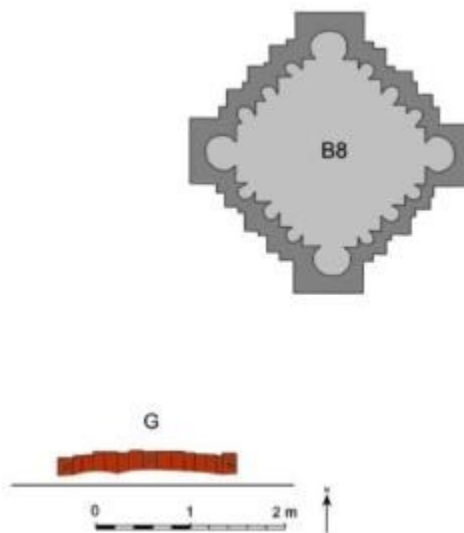
Figur 99. Plan över gravkammare F i mittskeppet söder om pelare B7. Höjdvärdet visar högsta höjd på valvet under nuvarande golv. Skala 1:80.

Figur 100. Gravkammare F. Foto mot sydost 2011-02-01.

Gravkammare G

Längst ner mot öster, söder om pelare B8 framkom gaveln av en gravkammare, G. Valvet var murat med kantställda tegel åt väster och plana tegel åt öster. Huruvida gravkammaren var intakt kunde inte avgöras. Vid detta parti avslutades en del av kulverten för framtida dragning av VA-ledningar till södra sidoskeppet (se *Resultat – södra mitskeppet*). Enligt gravplanerna från 1739 och 1799 tillhörde gravplatsen ”Doct. Loccenius”: Johannes Loccenius († 1677), professor vid Uppsala universitet (Bengtsson 2010, s 531).

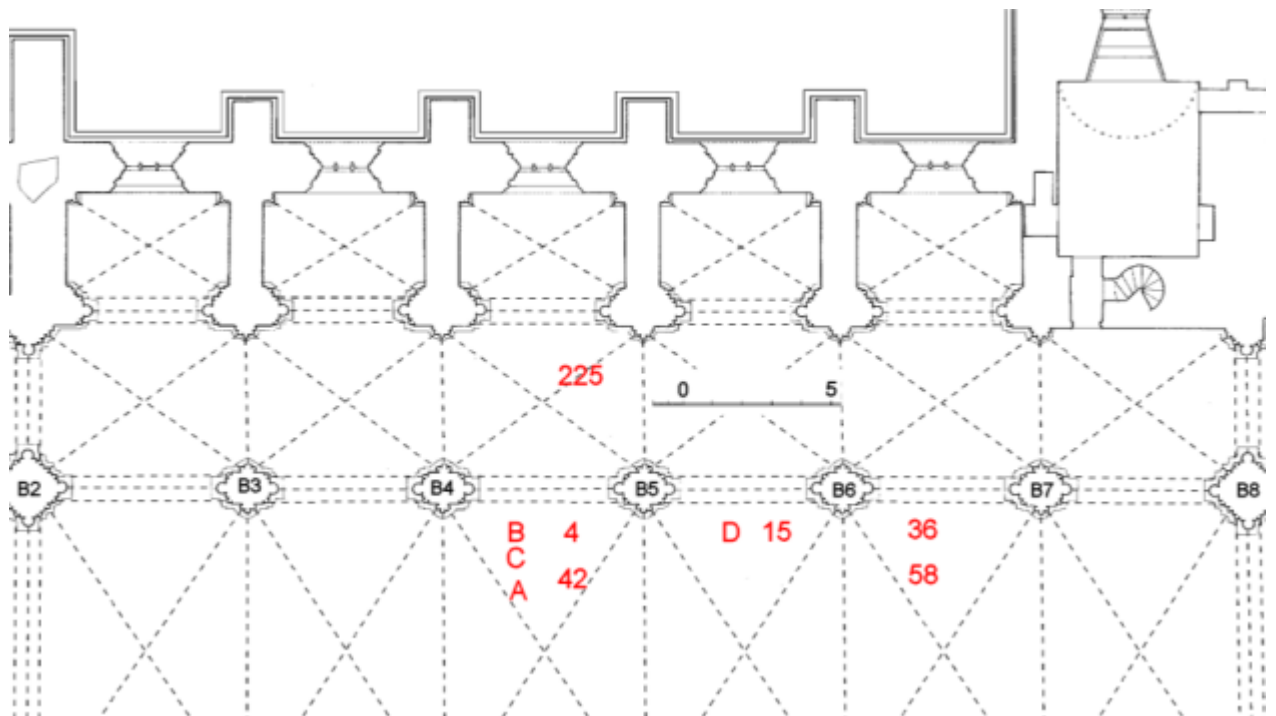
Figur 101. Plan över gravkammare G i mitskeppet söder om pelare B8. Höjdvärdena visar högsta höjd på valvet under nuvarande golv. Skala 1:80.

Figur 102. Gaveln på gravkammare G. Foto mot söder 2011-02-02.

Gravhällar

Ett antal gravhällar påträffades när golvet under norra bänkraden togs bort. De finns samlade under travéerna 59-61 samt i travé 34 (figur 3). De redovisas under den beteckning som finns i publikationen för Uppsala domkyrka (Bengtsson 2010). Om de inte har identifierats så har de getts en bokstavs-beteckning från A-D samt a-d för de fyra fragment som påträffades. Samtliga gravhällar finns fortfarande kvar under trägolvet på den plats där de återfanns.

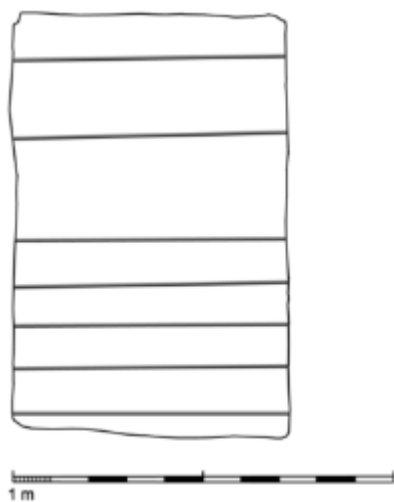
Figur 103. Plan över norra sido- och mittskeppet med placering och beteckning på de gravhällar som påträffades. Siffror anger gravhällar som identifierats medan bokstäver anger hällar som inte varit möjliga att identifiera. Skala 1:250.

Figur 104. Gravhällarna som låg i travé nr 59. Överst i bild till vänster ligger gravhäll B, till höger gravhäll nr 4. Nederst till vänster finns gravhäll A och till höger ligger gravhäll 42. Ej synlig under gravhäll B ligger gravhäll C. Foto mot norr 2011-01-20.

Gravhäll A

Gravhäll A hade en mycket sliten och skrovlig yta. Den var gjord av kalksten med en bredd av 0,73 m och en längd på 1,08–1,11 m. Tjockleken var 0,09 m. Dekoren bestod av parallella linjer, 0,5 cm djupa och ungefär 1,5 cm breda med ett V-format snitt. I övrigt fanns inga synliga inskriptioner på hällen. Brottyta kan finnas på bägge kortsidorna. Hällen finns inte med i Uppsala domkyrka band VI. Gravminnen.

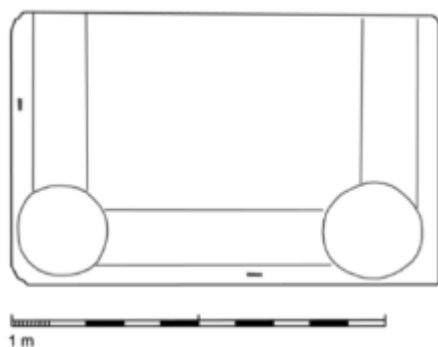
Figur 105. Gravhäll A. Skala 1:20.

Figur 106. Gravhäll A. Foto mot norr 2011-01-20.

Gravhäll B

Denna kalkstenshäll var också mycket sliten, men spår av hörningar och textband fanns längs tre sidor. Texten och motiven kunde inte tydas. Den ena sidan var avbruten, varför gravhällen inte var intakt. Gravhällens mått var nu 0,74 m lång och 1,14 m bred, med en tjocklek av 9 cm. Mittpartiet uppvisade inga spår efter ornament. Gravhällen finns inte med i Uppsala domkyrka band VI. Gravminnen.

Figur 107. Gravhäll B. Skala 1:20.

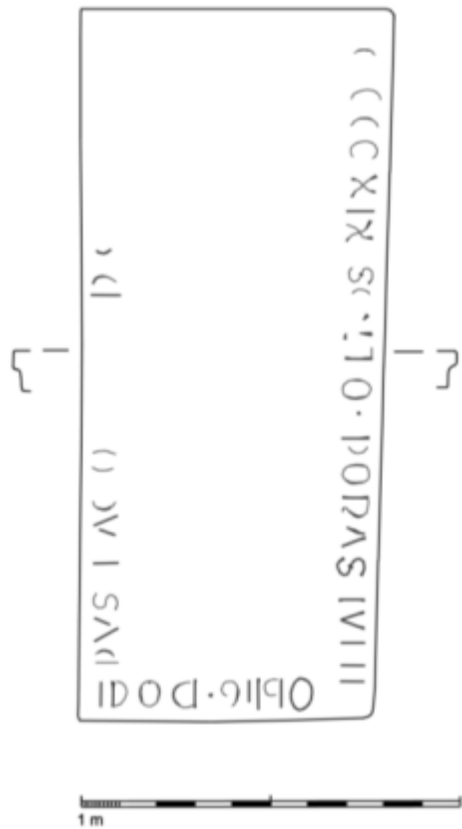

Figur 108. Gravhäll B. Foto 2011-01-31.

Gravhäll 4

Här fanns en större kalkstenshäll med en bevarad bredd av 0,78–0,82 m. Längden var 1,88 m och gravhällen tycks vara intakt. Tjockleken var 0,12 m med profilerade kanter. Kantskrift i majuskler fanns längs de två långsidorna och ena kortsidan.

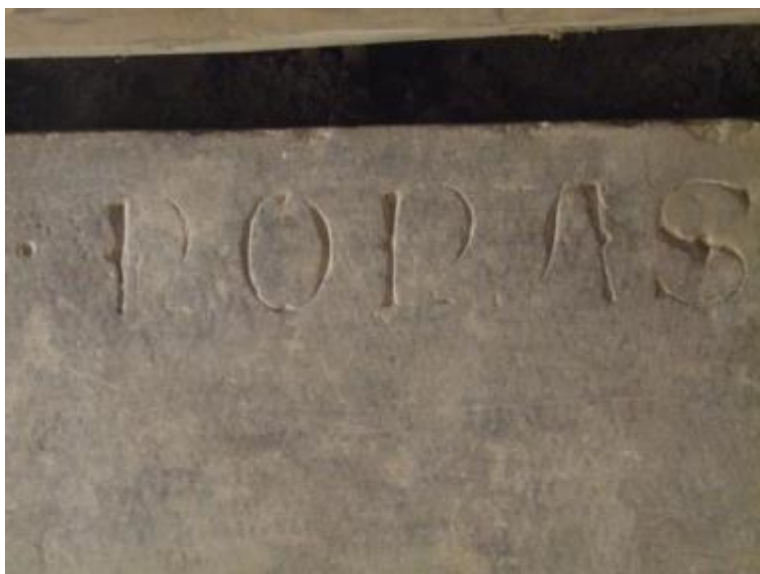
Gravhällen dokumenterades första gången 1891 och då låg den som täckhäll vid ingången till gravvalvet i det Jagellonska koret. Sedan dess har den varit försvunnen. Hällen är efter Jakob († 1319) med en bevarad inskrift: ” - - MCCCXIX · S[EX]TO · NONAS · IVLII / OBIT · DOMI / NVS · IACO - - DC - -” vilket betyder ”...1319, den 2 juli, dog herr Jakob...” (Bengtsson 2010, s 255).

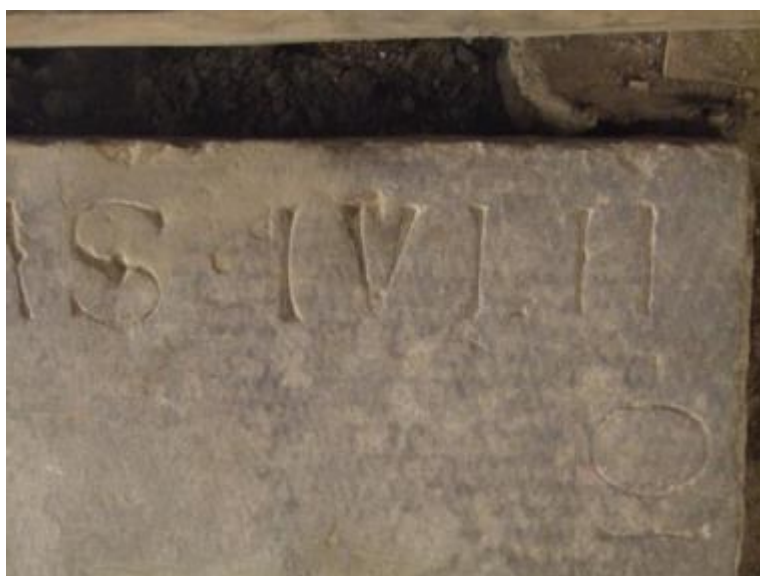
Figur 109. Gravhäll nr 4. Skala 1:20.

Figur 110. Gravhäll nr 4. Foto 2011-01-24.

Figur 111. Gravhäll nr 4. Del av kantskriften "NONAS" dvs den (daterad). Foto 2011-01-24.

Figur 112. Gravhäll nr 4. Del av kantskriften "IVLII" dvs juli. Foto 2011-01-24.

Gravhäll 42

Ett övre vänstra hörn efter en större gravhäll påträffades söder om pelare B4 och B5. De nu bevarade måtten hade en yta av 0,80 x 0,75–0,80 m. Tjockleken var 10 cm. I kalkstenens övre textrad fanns ett genomgående hål med en diameter av 2,3 cm. På den bevarade delen syns en hörnring, kantskrift i majuskler och en bild av en person.

Gravhällen är efter Johan Albrektsson († 1495). Gravhällen har tidigare varit placerad i södra korsarmen. Inskriften lyder i sin helhet "ANNO · DOMINI : 14[95 / DIE : U : SEPTEMBRIS : MORTUUS · EST : ET · HIC / SEPULTUS · JOHANNES / ALBERTI · DE · AROSIA · ST]UDENS : UPSALENSIS · CUIUS / ANIMA · IN · PACE · RE[QVIESCAT:]". Översatt: "I Herrens år 1495, den 5 september, dog och begravdes här studenten i Uppsala, Johan Albrektsson från Västerås. Må hans själ vila i frid" (Bengtsson 2010, s 285).

Figur 113 och 114. Överst gravhäll 42 så som den framträdde vid aktuell undersökning. Skala 1:20. Till höger teckning i KB Fh 33 (ur Bengtsson 2010 s 286).

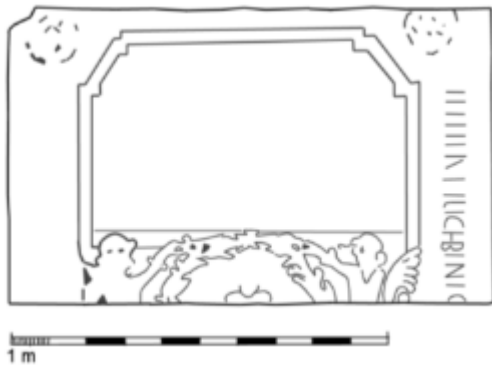
Figur 115. Detalj av gravhällen visande hömringen med bokstaven A. Foto 2011-01-20.

Figur 116. Hela fragmentet av gravhäll nr 42. Foto 2011-01-20.

Gravhäll C

Under gravhäll B låg gravhäll C. Detta var en kalkstenshäll med en tjocklek av 0,18 m. Den hade en längd av 0,78 m och en bredd av 1,29 m. Den övre kortsidan var intakt och översta delen av långsidorna. I övre delen fanns två otydliga hörnringar. Därunder en inramad tavla utan spår efter inskrift. Under denna fanns delar av en mittcirkel som omges av två änglar. Längs med högra sidan fanns spår efter en inskrift. Gravhällen finns inte med i Uppsala domkyrka band VI. Gravminnen.

Figur 117. Gravhäll C. Skala 1:20.

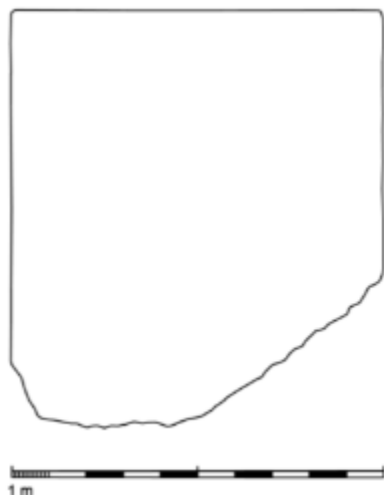
Figur 118. Gravhäll C. Foto 2011-01-31

Figur 119. Gravhäll C. Detalj av textraden. Foto 2011-01-31

Gravhäll D

I nästa travé (60) återfanns två gravhällar, D och 15. Den ena var en gravhäll med skrovlig yta utan spår efter inskrift eller annan dekoration. Gravhällen var av kalksten med en bredd av 0,99 m och en längd som varierade mellan 0,77–1,11 m. Tjockleken var 10 cm. Gravhällen var avbruten och saknade ena kortsidan. Gravhällen finns inte med i Uppsala domkyrka band VI. Gravminnen.

Figur 120. Gravhäll D. Skala 1:20.

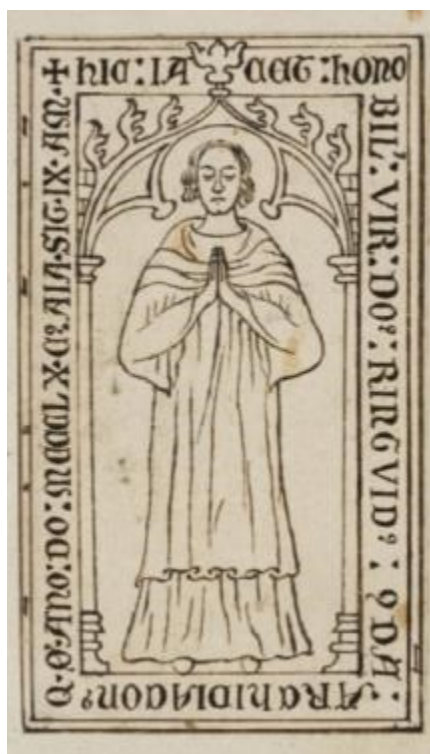
Figur 121. Gravhäll D.
Foto mot norr 2011-01-21. Till höger syns en del av gravhäll 15.

Figur 122. Gravhäll D och 15.
Foto mot norr 2011-01-21.

Gravhäll 15

Gravhäll av kalksten som hade en bredd av 1,05 m och en längd av 1,56 m. Tjockleken var 0,10 m. Gravhällen låg inskjuten under en golvbjälke. I nedre kanten fanns en avfasning ca 1 cm djup. Textband i majuskler fanns på ena kortsidan och ena långsidan. Möjligen saknas övre delen av gravhällen.

Figur 123 och 124. Gravhäll nr 15 så som den framträdde vid undersökningen. Skala 1:20. Till höger syns teckning i KB Fl 4 b (ur Bengtsson 2010 s 264).

Bengtsson har tolkat gravhällen att vara efter Ringvid Nilsson († 1360). I fältet har funnits en bild av en bedjande präst stående i en gotisk valvbåge. Enligt tidigare källor har hällen funnits i högkoret och därefter i långhuset innan den hamnade på denna plats. Inskriften lyder: ”[+HIC : IACET : HONORA / BILIS : VIR : DOMINUS] : RINGVIDUS : QUONDAM : / ARCHIDIACONUS / [QUI · Ø (=OBIIT) · ANNO : DOMINI : MCCCLX : CUIUS : ANIMA · SIT · INX (=CHRISTO) · AMEN·]”. Översatt blir det ”Här ligger den hedervärde mannen, herr Ringvid, tidigare ärkedjåkne, som dog i Herrens år 1360. Må hans själ vara hos Kristus. Amen” (Bengtsson 2010, s 265).

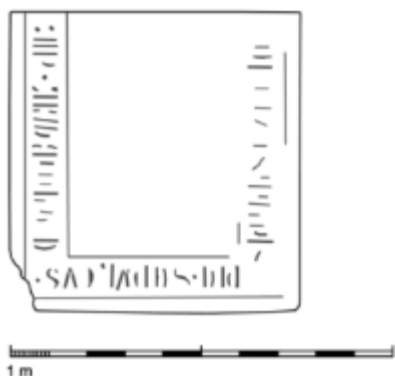
Figur 125. Gravhäll 15. Inget av den bild som tidigare funnits på hällen återstår. Foto 2011-01-21.

Figur 126. Detalj av kantskriften på gravhäll 15. Foto 2011-01-21.

Gravhäll 36 (1)

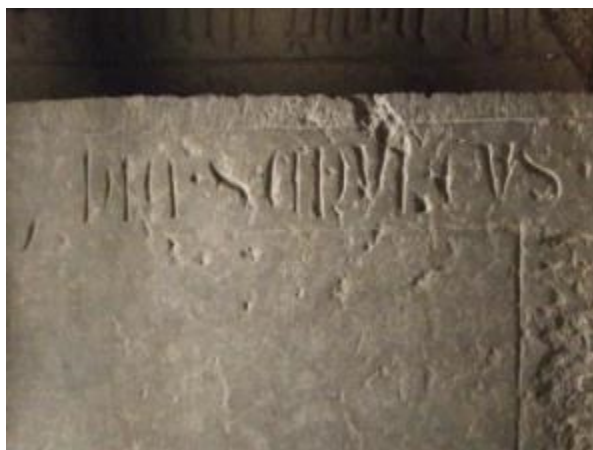
I nästa travé (61) återfanns två gravhällar, 36 samt 58, liggandes på samma plats. Överst låg gravhäll 36 (del 1). Detta var en kalkstenshäll med kantskrift i majuskler på tre sidor. Övre delen av stenen var avbruten. Nuvarande storlek var en bredd av 0,76 m med bevarad längd av 0,78 m. Tjocklek 0,12 m. Texten var mycket nedsliten.

Figur 127. Gravhäll 36 (1). Skala 1:20.

Enligt Bengtsson 2010 ska detta vara en häll över Erik i Litslena. Den ska från början haft måtten 1,51 x 0,81 m med kantskrift i majuskler. Inskriften har varit: "HIC · SEPVLTVS · / EST · HONORABILIS · VIR · [DOMINUS · E]RICUS · OLIM · CURA / TUS · ECCLESIE · LI[TZLE] / NUM · ANNO · DOMINI · MCDLXII · DOMINICA · IN · OCTAVA · ASSVMPCIONIS". Översatt blir det: "Här är begravd den hedervärde mannen, herr Erik, tidigare kyrkoherde i Litslena, i Herrens år 1462 söndagen som var Marie himmelfärds oktav" (Bengtsson 2010, s 279).

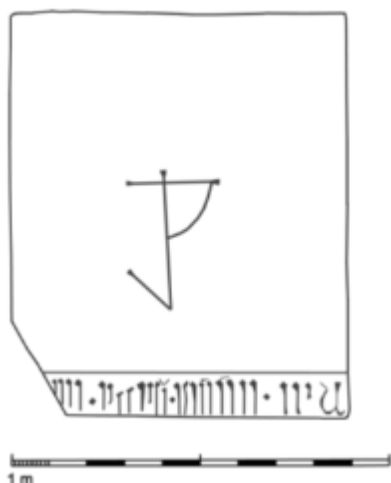
Övre delen (36-2) av samma gravhäll återfanns under golvet i södra bänkraden (se *Resultat – södra mittskeppet*).

Figur 128 och 129. Till vänster syns hela den bevarade delen av gravhäll 36 och till höger en del av kantskriften längs kortsidan med inskriften "HIC · SEPVLTVS ·". Foto 2011-01-21.

Gravhäll 58

Under gravhäll 36 låg gravhäll 58. Storleken på denna var en bredd av 0,89 m och en längd av 1,06–1,08 m. Tjockleken var 0,12 m. Hällen som var av kalksten, hade en kanttext i minuskler på kortsidan. Utöver denna fanns också ett bomärke, V-formad inhuggning med 1 cm breda och 0,8 cm djupa spår.

Figur 130. Gravhäll 58.
Skala 1:20.

Denna gravhäll ska vara efter Påvel Ulfsson († okänt). Inskriften lyder: ”här · ligger · pavil · vlf/ sson –” (Bengtsson 2010, s 295).

Figur 131 och 132. Till vänster syns hela den bevarade delen av gravhäll 58 och till höger bomärket. Foto 2011-01-21.

Figur 133. Detalj av gravhäll 58 visande kantskriften. Foto 2011-01-21

Gravhäll 225

Vid dragningen av ledningsschakt in genom travé 34 påträffas liggande under kalkstengolvet ett antal fragment av en större kalkstenshäll. Gravhällen har en längd av 1,20 m och en bredd av 1,10 m. Tjockleken var 0,13 m. Det fanns bevarad kanttext på tre sidor, en bevarad hörnring och delar av två koncentriska cirklar med bild av en kalk innerst.

Hällen var delar av en tidigare försvunnen häll som nu har sett dagens ljus. Den är efter Karl Johansson († 1516). Den fullständiga inskriften i kanttexten lyder: "HIC · DOMINUS · CAROLUS / IOHANNIS · PRIMUS · PREBENDATUS · PREBENDE · V · WLNERVVM / X (=CHRISTI) · QVAM · FVNDAVIT / REVERENDUS · PATER · DOMINUS · IACOBUS · UPSALENSIS · ARCHIEPISCOPUS · IN · CHORO · SANCTI : ". Inskriften i cirkeln lyder: "ANDREE · Ø (=OBIIT) · ANNO · 1516 · ET · FVNDAZIONE POSITA". Översatt blir lydelsen: "Här (ligger) herr Karl Johansson, förste prebendat vid Kristi fem sårs prebenda, som den vördnadsvärde fadern herr Jakob, ärkebiskopen i Uppsala, instiftade i Sankt Andreaskoret. Han dog 1516. Han fastställde stiftelsen" (Bengtsson 2010, s 376).

Figur 134 och 135. Gravhäll 225 såsom den framträdde i schaktet. Skala 1:20. Till höger teckning i KB FI 4 b (ur Bengtsson 2010 s 378).

Figur 136. Gravhäll 225 såsom den låg i det smala schaktet genom travé 34. Foto 2011-01-26.

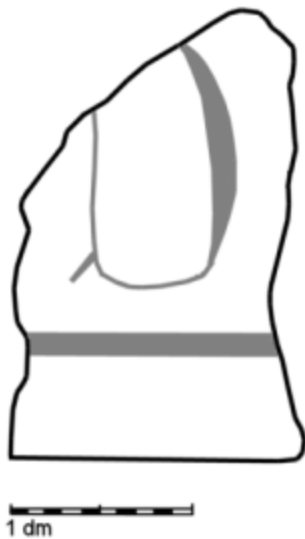
Figur 137. Gravhällerna tas upp innan dokumentation och bitarna passas in mot varandra. Foto 2011-01-26.

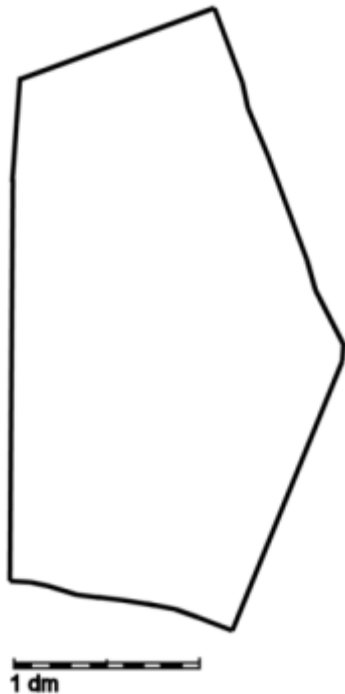
Figur 138. Detalj av gravhällerna visandes kalken. Foto 2011-01-27.

Gravhällsfragment

Fyra fragment av gravhällar påträffades. Tre (a-c) av dessa återfanns norr om gravhäll 15 medan den fjärde (d) låg söder om gravhäll 36 och 58.

Figur 139 och 140. Gravhällsfragment A. Här finns en bokstav och del av kanten som omgivit texten. Nedre delen av fragmentet är intakt. Skala 1:4. Till höger foto av hällen, 2011-01-21.

Figur 141 och 142. Gravhällsfragment B. Ingen synlig ornamentik eller text. Vänstra sidan är intakt. Skala 1:4. Till höger foto, 2011-01-21.

Figur 143 och 144. Gravhällsfragment C. Ingen synlig ornamentik eller text. Ingen intakt sida finns. Skala 1:4. Till höger foto 2011-01-21.

Figur 145 och 146. Gravhällsfragment D. Här finns delar av en bokstav samt ornamentik. Ingen intakt sida finns. Skala 1:4. Till höger foto av hällen och ett kisthandtag som påträffades intill denna. Foto 2011-01-21.

Masenbachs och Danckwardts gravkor och valv

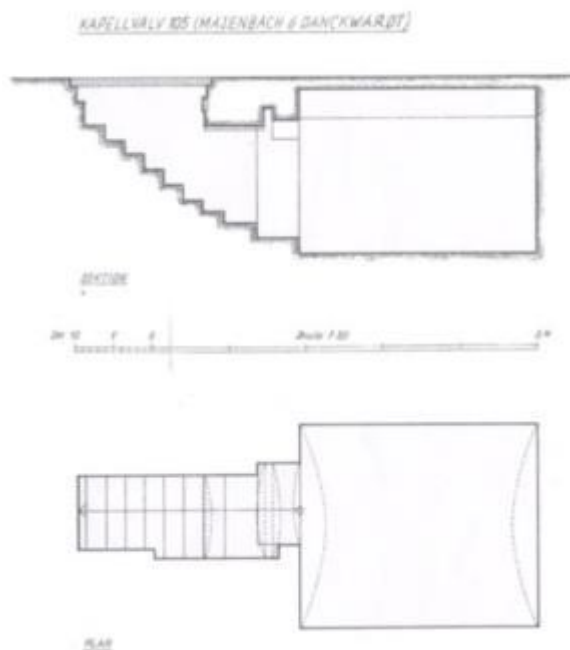
I samband med att en anordning för radonutsug skulle installeras i Masenbachs och Danckwardts gravkor vid travé 5 (fig 3) öppnas nedgången till gravvalvet. Detta gravkor omvandlades till gravkor för familjen Masenbach i början av 1600-talet och överläts efter en rättsprocess till familjen Danckwardt 1728 (Bengtsson 2010, s 137). Senaste dokumentationen av valvet skedde 1974, varvid fotografier togs och en uppmätning av gravvalvet gjordes. Vid den nu aktuella öppningen kunde nya fotografier tas av gravvalvets innehåll.

Figur 147. Nedgången till gravvalvet har precis öppnats. Foto mot väster 2011-05-23.

Figur 148. Trappan ner till gravvalvet. Foto mot norr 2011-05-23.

Figur 149. Plan och sektion av gravvalvet för familjerna Masenbach och Danckwardt. Upprättat av Lars Gezelius, Upplandsmuseet 1974-01-24. Skala 1:100.

Enligt tidigare dokumentation innehåller gravvalvet åtta kistor. Några uppgifter om annat innehåll finns inte dokumenterat. Vid den nu aktuella öppningen, knappt 40 år efter den tidigare, iaktogs samma uppställning och antal kistor som tidigare. Utöver dessa påträffades också två träklubbor samt tre på varandra staplade svepkärl. Det mellersta i storlek hade en text på vardera kortsidan som löd: *"Fin Vit Tråd"* efterföljd av en signatur. Svepkärlen öppnas och de innehöll alla delar av tygstycken.

Figur 150. Foto av gravvalvets inre. Som tidigare dokumenterat finns två kistor i västra delen, två i mitten och tre på varandra staplade i den östra delen. Framför dessa tre står en barnkista. Framför de två till vänster i bild står tre svepkärl staplade. Ej på bild men strax innanför ingången till valvet låg två träklubbor. Foto mot norr 2011-05-23.

Figur 151. De tre svepkärnen som var placerade framför de två kistorna i västra delen av valvet. Foto mot norr 2011-05-23.

Figur 152. Det minsta av svepkärnen med dess innehåll. Foto 2011-05-23.

Figur 153. Det mellersta av svepkärnen med dess innehåll. Foto 2011-05-23.

Figur 154. Det största av svepkärnen med dess innehåll. Foto 2011-05-23.

Figur 155. De två träklubborna som låg på golvet strax innanför öppningen till valvet. Foto 2011-05-23.

Dessa svepkärler tillsammans med träklubborna har lagts in i valvet vid ett senare tillfälle. Gezelius nämner inget om dessa föremål när han dokumenterade valvet 1974. Troligen kan de ha placerats i valvet vid Helgo Zetterwalls restaurering 1885-93, då valvhöjden sänktes något (Bengtsson 2010, s 139). Även om träklubborna har en tidlös utformning, så visar svepkärlet tillsammans med textutformningen att de mycket väl kan vara från slutet av 1800-talet. Däremot kvarstår frågan var dessa svepkärler har placerats här, då de ser ut att ha kommit från någon sybehörsaffär. Innehållet av tygstycken ger heller ingen ledtråd.

Sammanfattning – norra mittskeppet och norra sidoskeppet

Under två månader, januari till februari 2011, genomfördes installationsarbetena i norra mittskeppet och norra sidoskeppet. Genom att förlägga dessa arbeten under trägolvet i norra mittskeppet undveks att intakta gravkammare kom till skada. Troligen hyser större delen av norra sidoskeppet en större mängd gravkammare, varför upptagandet av ett 0,5 m djupt schakt under stengolvet skulle bli problematiskt.

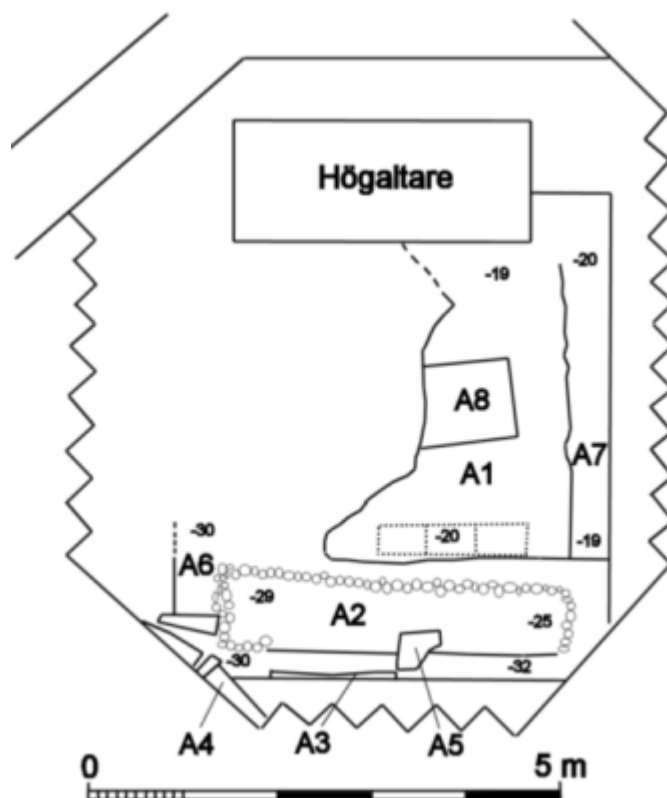
Trots detta kunde delar av sju gravkammare dokumenteras vid arbetena. Samtliga bortsett från gravkammare A och B påverkades inte av arbetena. Dessa två där delar revs, var sedan lång tid tillbaka tömda på sitt innehåll och igenfyllda med rivningsmassor.

Under trägolvet i norra mittskeppet påträffades tio gravhällar och fyra fragment av gravhällar. Av de tio var sex stycken upptecknade och kända sedan tidigare.

Resultat – högkoret

Efter det att större delen av de invändiga arbetena var färdiga, blev det under 2011 aktuellt med ombyggnadsarbeten av högkoret. Utöver arbeten över golv med altarring och podium, skulle det befintliga uppbyggda trägolvet ersättas med ny stenbeläggning inklusive golvvärme. I länsstyrelsens beslut från 2011-02-18 (dnr 433-4684-10) villkorades bl.a. att en byggnadsantikvarisk dokumentation skulle ske av de delar av byggnaden som berördes av ändringen. Ansvarig för denna var Martin Åhrén på Upplandsmuseet.

Figur 156. Plan över den yta som togs upp framför högaltaret. De olika arkeologiska anläggningarna är noterade med A1-A8. Höjdvärdena relaterar till djup under stengolvet. Norr till vänster i bild. Skala 1:80.

Arbetet påbörjades i juni 2011 med att hela koret plastades in för att undvika spridning av damm samt för att kunna arbeta ostörd. Altarringen demonterades och fyllningen under trägolvet sögs ut med torrsug. I samband med detta arbete kunde viss arkeologisk dokumentation utföras. Här framkom i västra och södra delen en del arkeologiska objekt. I övriga delar av den upptagna ytan fanns endast lös grus- och sandfyllning, med enstaka tegelfragment.

Figur 157. I likhet med övriga arbeten i kyrkan var torrsug kopplad till en sugbil det viktigaste arbetsredskapet. Här har arbeten precis påbörjats efter att golvet tagits bort. Foto mot nordväst 2011-06-21.

Figur 158. I samband med dessa arbeten utfördes också renovering av ledningar i kulverten bakom högaltaret. Foto mot söder 2011-06-23.

Anläggningar

A1

Vid A1 fanns en större slät yta med kalkbruk som sträckte sig runt A8, möjlig plats för äldre högaltare. Lager A1 var 1-4 cm tjockt och låg på en lös stenfyllning med 0,05 m stora stenar. På vissa platser fanns större stenar i fyllningen. I västra delen av A1 hade det funnits tre flata stenar som var borttagna vid dokumentationen. Troligen har de varit rester efter ett tidigare stenlagt golv. Mot norr var lagret bortschaktat sedan tidigare.

Detta skulle kunna vara ett äldre golvunderlag där de tre borttagna stenarna kan ha varit rester efter ett tidigare stenlagt golv. Tillsammans kan de ha utgjort en tidigare yta för högkoret.

Figur 159. Strax väster om högaltaret fanns en slät yta med kalkbruk A1. I söder begränsades den av en avbalkning/upphöjning A7. Foto mot öster 2011-06-22.

A2

A2 utgjordes av en kullerstensläggning bestående av 0,05-0,1 m stora stenar, liggandes i ett sandlager. Mot A1 i öster fanns ett ca 0,2-0,3 m stenfritt område. I norr begränsades stenläggningen av A6 och i väster av A3.

Denna kullerstensbeläggning har utgjort en stenlagd golvyta, där det stenfria området mot A1 kan ha haft någon form av fast avgränsning mot högaltaret.

Figur 160. Kullerstensläggningen A2. Foto mot öster 2011-06-22.

A3

A3 utgjordes av en kantbalk av putsat tegel. Den synliga längden var ca 1,4 m med en bredd på 0,35 m. På västra sidan av denna fanns en synlig höjd av ca 0,1 m.

Här har troligen funnits en trappa eller avsatts upp mot högaltaret.

Figur 161. Den västra kantbalken, A3. Mot öster anslöt kullerstensläggningen och mot väster fanns ett uttag i balken som kan indikera att en trappa funnits här. Foto 2011-06-22.

A4

A4 bestod av lösa kalkstenar som troligen har lagts dit vid senaste upphöjningen av podiet.

A5

Mellan stenläggningen och kantbalken låg en sprucken och uppochnervänd kalkstenshäll, A5. Tjockleken var endast 3-5 cm. Ena (undre) sidan var slät utan spår efter inskrift eller ornamentik. Kan vara rest efter en golvsten som funnits på det tidigare podiet.

Figur 162. Sprucken kalkstenshäll A5. Foto mot väster 2011-06-22.

A6

A6 utgjordes av en 0,8 m lång uppbyggd avgränsning bestående av tegel med kalkbruk överst. Motsvarande finns på södra sidan, A7. Detta kan ha utgjort en nordlig begränsning av podiet kring högaltaret.

Figur 163. Avgränsningen mot norr A6. Intill denna ligger ett antal lösa kalkstenar A4. Foto mot söder 2011-06-22.

A7

A7 bestod av en kantbalk/avgränsning på södra sidan av schaktet, som sträcker sig i öst-västlig riktning. Den höjer sig 2-5 cm över A1 med en oregelbunden avslutning mot norr. Den bestod av kalkbruk som på vissa delar hade under liggande tegel. Kan ha utgjort en sydlig begränsning av podiet kring högaltaret.

Figur 164. Avgränsningen mot söder A7. Den mindre nivåskillnaden mellan denna och A1 framgår inte av fotot. Foto mot nordost 2011-06-22.

A8

A8 var en grund rektangulär markering i kalkbruket som ligger 1 cm djupare mot intilliggande ytor. Bredden var 0,9 m men någon fullständig längd kunde inte noteras. Den var inte helt parallell med nuvarande högaltare. Möjligen kan detta vara spår efter en plats för ett tidigare högaltare.

Figur 165. Den svagt nedsänkta rektangulära markeringen A8. För att underlätta identifieringen av denna har begränsningen för den markerats med en röd streckad linje. Foto mot öster 2011-06-22.

Gravhäll 67 (1)

I samband med arbeten påträffades ett gravhällsfragment. Denna påträffades löst i fyllningen och hade lagts åt sidan vid arbetena. En andra del till denna häll påträffades senare vid arbeten under södra bänkraden (se *Resultat – södra mittskeppet*).

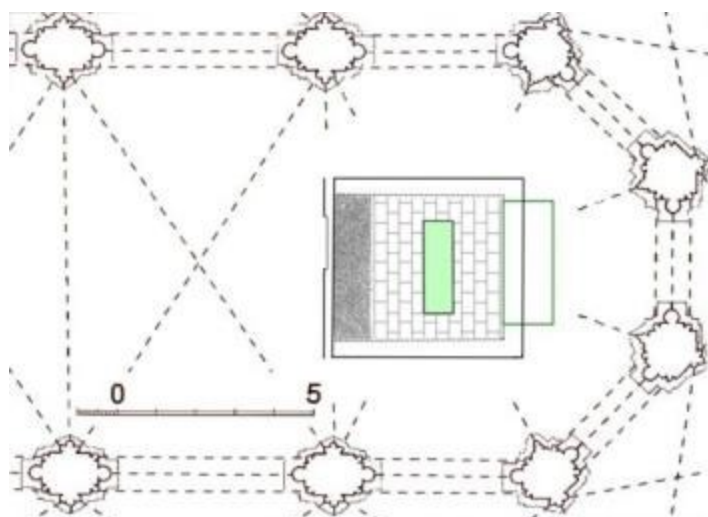
Figur 166. Gravhäll nr 67 (1). Foto 2011-06-21

Gravhällen är efter Andreas Cuoco. Inskriften i sin helhet lyder: ”[DOMINO ANDREÆ / COCO ITALO ITALICAE. / LINGVÆ PROFESSORI / INDVSTRIO ACAD- / MIA POSVIT.] / IN FIDE EVANGELICA / OBIT / ANNO MDCXLIII. / X OCTOBRIS.” (Bengtsson 2010, s 301). Översatt blir lydelsen: “Till herr Andreas Cuoco från Italien, flitig och energisk språkmästare i italienska, lät universitetet uppsätta [denna gravskrift]. Han dog i den evangeliska tron år 1643, den 10 oktober”.

Sammanfattande tolkning

Resultatet visar ett tidigare podium framför högaltaret som till ytan är mindre än dagens. Troligen har det haft en stenbelagd golvyta, men intressant är den kullerstensbelagda ytan som finns framför högaltaret. Den var mycket vällagd och kan vara en tidigare golvbeläggning som därefter övergått i en stenlagd yta. Var högaltaret har stått är svårt att avgöra. På samtliga planer bl.a. alla gravhällsplaner från 1600-talet och framåt ser man hur högaltaret har samma placering som dagens.

Ett djärvt alternativ är att altaret under en kortare period har haft en förskjutning längre åt väster. Kanske har det varit en provisorisk placering vilket också stämmer med att ha en kullerstensbelagd yta som golv. När detta i så fall hänt är svårt att avgöra, ev. efter 1702 års stadsbrand. Kyrkan återinvigdes i februari 1707 och redan på 1720-talet påbörjades omfattande arbeten i högkoret (Lovén et al 2010, s 467 f). Kanske är det under denna period på ca 20 år som högaltaret hade en annan utformning.

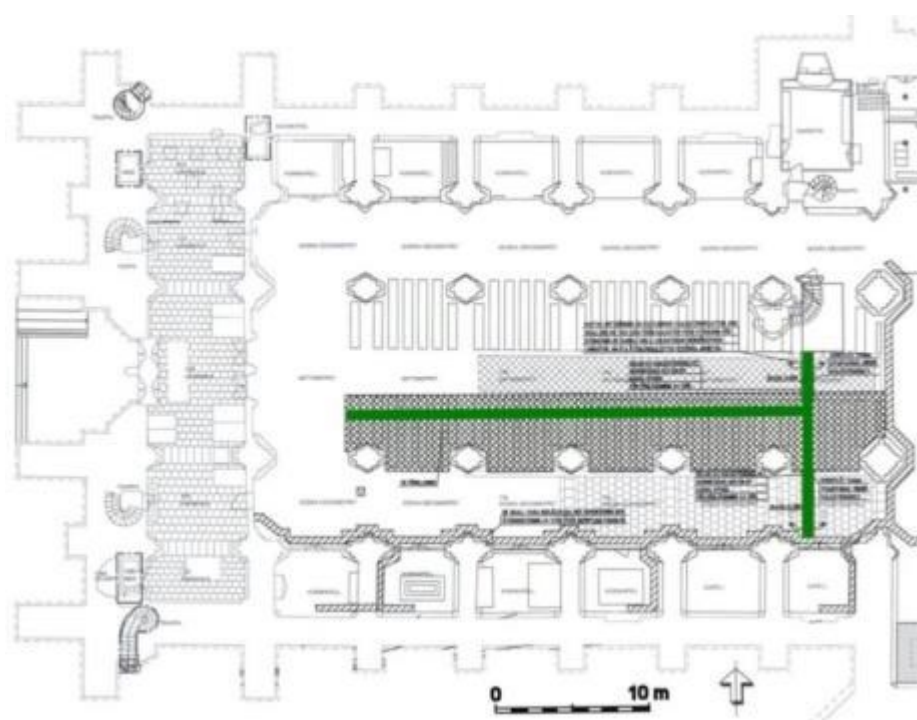
Figur 167. Rekonstruktionsförslag till högaltarets utformning. Efter en trappa upp mot podiet finns ett parti med stenläggning, varefter en stenlagd golvyta tar vid. Mitt på podiet står högaltaret. Den gröna linjen markerar placeringen för dagens högaltare. Skala 1:200.

Resultat – södra mittskeppet

Svenska kyrkan sökte 2013-01-17 tillstånd till att utföra kompletterande installationsarbeten i domkyrkan. Denna gång avsåg ansökan att fortsätta med den värmestamsmatning som avslutades i norra delen i samband med brandskyddsarbetena där. Den nya stammen planerade man att koppla ihop med den tidigare, för att därefter korsa mittskeppsgången och södra bänkkvarteret och slutligen dras i befintlig kulvert i södra sidoskeppet. Dessutom skulle golvet till det södra bänkkvarteret tas bort för att nya radoninstallationer skulle läggas på plats.

Länsstyrelsen gav tillstånd till ingreppet 2013-01-28 (dnr 431-537-13) och arbetena övervakades av undertecknad under perioden 2013-01-30 till 2013-02-27. I likhet med tidigare skedde detta samtidigt med anläggningsarbetena.

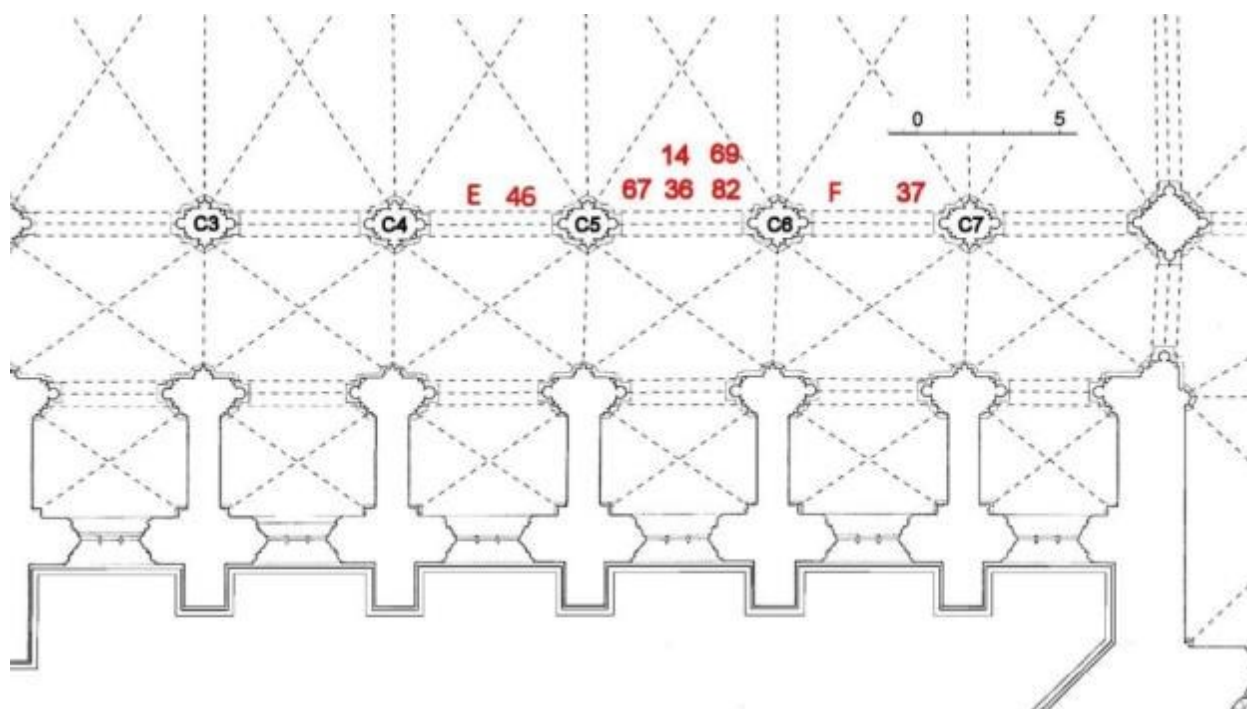

Figur 168. Byggritning över arbetena i södra mittskeppet. Den gröna linjen anger var kulvert byggdes för placering av radonrör (under södra bänkraden) och värmeledningsrör (tvärs över mittskeppsgången, södra bänkraden och södra sidoskeppet). Därefter anslöt denna till befintlig kulvert (snedstreckad linje). Hela den skrafferade ytan, dvs golvet under södra bänkraden demonterades. Skala 1:500.

Det arkeologiska resultatet liknar till stor del det som framkom i norra mittskeppet. Här påträffades delar av ett antal gravkammare, där ingen behövde raderas eller påverkas av ingreppen. Dessutom återfanns också nio gravhällar. Nedan följer en beskrivning av dessa objekt, där beteckningen på kamrarna följer den som gjordes på norra delen och hållarna har den numrering som finns i verket om domkyrkan (Bengtsson 2010, s 253 ff).

Gravhällar

Ett antal gravhällar påträffades när golvet under södra bänkraden togs bort. De finns samlade under travéerna 59-61 (figur 3). De redovisas under den beteckning som finns i publikationen för Uppsala domkyrka (Bengtsson 2010). Samtliga påträffade gravhällar kunde identifieras, och ligger fortfarande kvar under trägolvet på den plats där de återfanns.

Figur 169. Plan över södra sido- och mittskeppets västra del med numreringen på de gravhällar som påträffades. Skala 1:250.

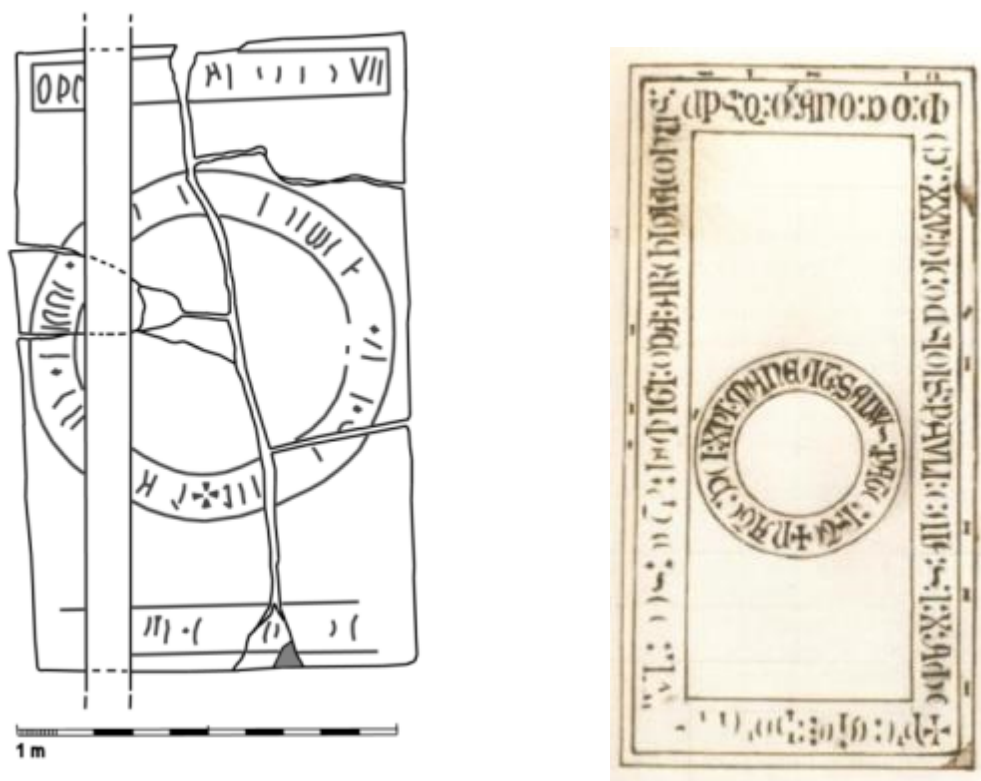
Gravhäll 37

Här påträffades en svagt trapetsformad häll med en bevarad intakt längd av 1,39 m och en bredd som varierade mellan 0,75–0,81 m. Tjockleken var mellan 10-13 cm. Hällen var kraftigt sliten med spår efter två koncentriska cirklar med inskrift i majuskler innanför dessa. Utöver denna ska det också funnits en kalk avbildad i mitten. Enligt Bengtsson ska denna gravhäll vara nr 37 i Uppsala domkyrka. VI Gravminnen, s 279. Inskriften ska i original haft följande lydelse: ”HONORABILIS · VIR · DOMINUS · OLAUS · REBBE · Ø (=OBIT) ANNO · DOMINI · MCDLXVI”. Översatt: ”Den hedervärde mannen, herr Olof Rebbe, dog i Herrens år 1466”.

Gravhäll F

Intill föregående gravhäll fanns gravhäll F. Hällen var sprucken på ett antal platser och någon mindre skärva saknades, men i övrigt var den komplett. Hällen var kraftigt sliten med otydlig text i två kantskrifter på kortsidorna samt en text inom två koncentriska cirklar. Den var sedan tidigare inplacerad under en syllstock varför vissa delar inte kunde dokumenteras. Storleken var ca 1,7 x 1 m med en tjocklek av 10-12 cm. Enligt Bengtsson ska denna gravhäll vara identisk med nr 24 i Uppsala domkyrka. VI Gravminnen, s 271. Detta stämmer till viss del framförallt när det gäller textens utformning och placering i mitten. Däremot har den gravhäll som det refereras till kantskrift på alla fyra sidor medan den nu påträffade inte har det. Eventuellt har långsidorna på den nu påträffade hällen huggits bort även om spår efter detta inte kunde upptäckas. Gravhällen ska ha påträffats i förhallen vid restaureringen 1971-76 och enligt uppgift ha legat kvar därefter. Men nu återfanns den alltså under golvet i södra bänkraden.

Häll 24 beskrivs vara efter Peter Hemmingsson († 1435). Kantskriften i sin helhet ska ha följande lydelse: ”+HIC : IACET : HONORA/BILIS : VIR : DOMINUS : PETRUS : HEMMINGI : QUONDAM : ARCHIDIACONUS : / UPSALENSIS : QUI : OBIT : ANNO : DOMINI : M : / CD : XXX : V : DIE : CUNVERSIONIS : PAULI : CUIUS : ANIMA : SIT : IN : X (=CHRISTO) : AMEN :”. Översatt blir det: ”Här ligger den hedervärde mannen, herr Peter Hemmingsson, tidigare ärkedjåkne i Uppsala, som dog i Herrens år 1435 på Paulus omvändelses dag. Må hans själ vara hos Kristus. Amen”. Inskriften i mittcirkeln lyder: ”+NATE : DEI :XPE (=CHRISTE) : MANEAT : SALWUS : PATER : ISTE :”. Översatt: ”Kristus Guds son! Må denne fader bli frälst!” (Bengtsson 2010, s 271).

Figur 173 och 174. Gravhäll F såsom den framträdde i schaktet. Skala 1:20. Till höger teckning i KB Fl 6 (ur Bengtsson 2010 s 272 nr 24). Som synes skiljer det sig en del mellan de två avbildningarna. Möjligen är textraderna inom mittcirkeln identiska.

Figur 175. Gravhäll F. Foto mot norr 2013-02-08.

Figur 176. Detalj av gravhäll F. På bilden syns tydligt att inramningen av kanttexten slutar innan hällens långsida, varför avbildningen ej stämmer överens med den nu påträffade. Foto mot väster 2013-02-08.

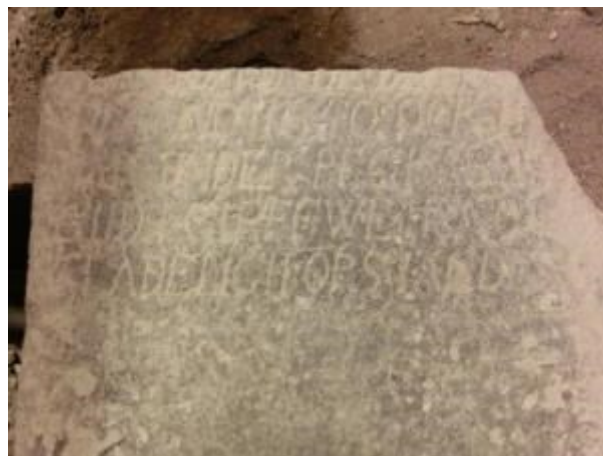
Gravhäll 69

I travé 60 påträffades fem gravhällar liggandes intill varandra. Gravhäll 69 var ett fragment av en gravhäll med brottsida på övre kortsidan. Ett fragment av denna gravhäll finns sedan tidigare i Upplandsmuseets föremålsarkiv med inventariernr UM279000. Detta fragment har måtten 0,36 x 0,36 m med en tjocklek av 6 cm. Nuvarande påträffade gravhäll hade en längd av 1,12 m, bredd 0,64 m och en tjocklek på 8-9 cm. Under texten fanns en äldre målad beteckning för stenen, N.6.

Gravhällen är efter Jöns Nilsson († 1650). Inskriften i horisontalskrift lyder: ”DENNE STEN [HAFFWER ÄR] LIG OCK WÄLAC[HTADT NILS] JÖNNSON / RÅDH[MAN I WYSBY] PÅ GOTTLAN [LÄTT BEKOS]TA TIL I HAUGH / [KOMMELSE. HANS KIERE SON JÖNS NILSSON SOM DÖDE DEN 16 / MARTII] ANNO 1650 [OCK BLEF HÄR UNDER BEGRAFFWEN / GUDH GIEFFWE HONOM EN GLADELIGH OPSTANDELSE]” (Bengtsson 2010, s 301).

Figur 177 och 178. Gravhäll 69. Skala 1:20. Till höger foto av det fragment som finns i Upplandsmuseets föremålsarkiv, UM 27900. Den delen utgör övre vänstra hörnet på hällen.

Figur 179 och 180. Gravhäll 69 i helhet. Foto 2013-02-12. Till höger detalj av texten på hällen.

Gravhäll 82

Strax söder om gravhäll 69 återfanns gravhäll 82. Den hade brottytor längs nedre långsidan och vänstra kortsidan. Bevarad storlek var 1,34 x 0,7 m, med en tjocklek av 7-9 cm. Gravhällen var kraftigt sliten, men spår av horisontalskrift kunde noteras. Enligt Bengtsson är gravhällen efter Lars Svensson Tillman († okänt). Av ett domkyrkorådsprotokoll från sommaren år 1800 framgår att gravhällen ursprungligen var placerad i travé 30, omedelbart innanför västportalen. På 1950-talet återupptäcktes den i ett av utrymmena i förhallen. Inskrift: ”DENNA – – STEN HÖRER SAHLIG LARS SVENSSONS ARFWINGAR TIL – – SOM HE – – OL – – BEWARE – – 21 ANNO 1706”. Lars Svensson Tillman är belagd som sadelmakare i Uppsala under 1670- och 80-talen (Bengtsson 2010, s 82).

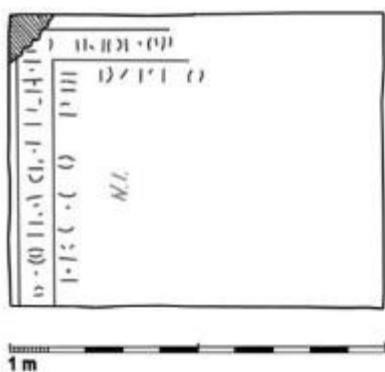
Figur 181. Gravhäll 82. Skala 1:20.

Figur 182. Gravhäll 82. Foto 2013-02-12.

Gravhäll 14

Gravhäll 14 låg väster om gravhäll 69. Den var avbruten i nederkant. Nuvarande mått var 1,00 x 0,8 m med en tjocklek av 9-11 cm. Den var hårt sliten med kantskrift i majuskler. På gravhällen fanns också en målad beteckning, N. 1. Enligt Bengtsson är hällen efter Martin, Mikael och Anders Henningsson († okänt). Inskrift lyder: "HIC · SEPULTI · SVNT · DOMINI · MARTINUS · ET · MIKAEL · FILII · HANIKINI · QUONDAM- - / ET · DOMINUS · ANDREAS · FRATER · EORUM- -PRE- -". Översatt blir detta: "Här är begravda herrarna Martin och Mikael, Hennings söner, tidigare- -och herr Anders deras broder- -prebendat". Anders Henningsson (Hennekesson) omtalas som prebendat i handlingar från 1350 och 1359. Om de båda andra bröderna är ingenting känt (Bengtsson 2010, s 262).

Figur 183. Gravhäll 14. Skala 1:20.

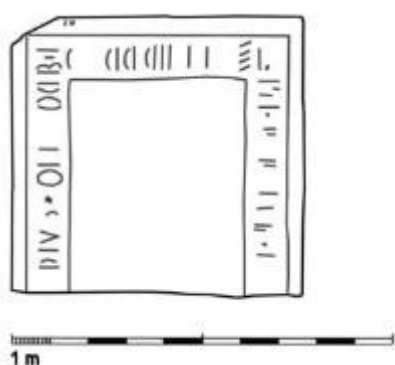

Figur 184. Gravhäll 14. Foto 2013-02-12.

Gravhäll 36 (2)

Gravhäll 36 (del 2) låg söder om gravhäll 14. Bevarade mått var 0,77 x 0,74 m, med en tjocklek av 12-13 cm. Nedre delen av gravhällen uppvisade en brottyta. Här finns bevarad kantskrift i majuskler. Enligt Bengtsson 2010 ska detta vara en gravhäll över Erik i Litslena. Den ska från början haft måtten 1,51 x 0,81 m med kantskrift i majuskler. Inskriften har varit: "HIC · SEPVLTVS · / EST · HONORABILIS · VIR · [DOMINUS · E]RICUS · OLIM · CURA / TUS · ECCLESIE · LI[TZLE] / NUM · ANNO · DOMINI · MCDLXII · DOMINICA · IN · OCTAVA · ASSVMPCIONIS". Översatt blir det: "Här är begravd den hedervärde mannen, herr Erik, tidigare kyrkoherde i Litslena, i Herrens år 1462 söndagen som var Marie himmelfärds oktav" (Bengtsson 2010, s 279).

Nedre delen av gravhällen återfanns under golvet i norra bänkraden (se *Resultat – norra mittskeppet och norra sidoskeppet*).

Figur 185. Gravhäll 36, del 2. Skala 1:20.

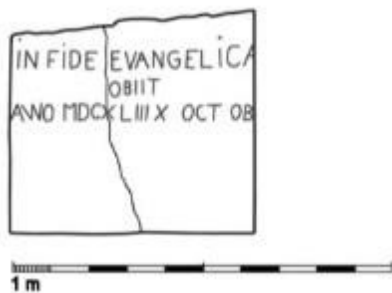

Figur 186. Gravhäll 36, del 2. Foto 2013-02-12.

Gravhäll 67 (2)

Den västra gravhällen i travé 60 var 67, del 2. Detta är nedre vänstra hörnet av en häll med bevarade mått om 0,64 x 0,59 m. Tjockleken var 7-8 cm. Övre delen av denna gravhäll påträffades vid arbetena i högkoret (se *Resultat – högkoret*).

Gravhällen är efter Andreas Cuoco. Inskriften i sin helhet lyder: ”[DOMINO ANDREÆ / COCO ITALO ITALICAE. / LINGVÆ PROFESSORI / INDVSTRIO ACADE- / MIA. POSVIT.] / IN FIDE EVANGELICA / OBIT / ANNO MDCXLIII. / X OCTOBRIS.” (Bengtsson 2010, s 301). Översatt blir lydelsen: “Till herr Andreas CuoCo från Italien, flitig och energisk språkmästare i italienska, lät universitetet uppsätta [denna gravskrift]. Han dog i den evangeliska tron år 1643, den 10 oktober”.

Figur 187. Gravhäll 67, del 2. Skala 1:20.

Figur 188. Gravhäll 67, del 2. Foto 2013-02-12.

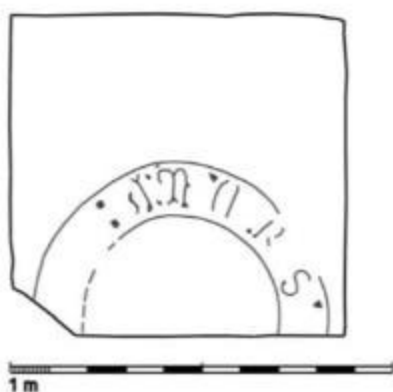

Figur 189. Detalj visande inskriften på gravhäll 67, del 2. Foto 2013-02-12.

Gravhäll 46

Fragment av en gravhäll med inskrift mellan två koncentriska cirklar. Inga spår efter motiv i cirkeln mitt. Nuvarande storlek är 0,85 x 0,89 m, med en tjocklek av 10-12 cm. Nedre delen tycks vara avbruten.

Gravhällen var tidigare placerad i koromgången nordöstra del mellan Finstakoret och Vasakoret. Inskriften lyder: "ANNJ-VERSAR · JVM : AMEN:" Översatt blir lydelsen: Anniversarium. Amen (Bengtsson 2010, s 285).

Figur 190. Gravhäll 8. Skala 1:20.

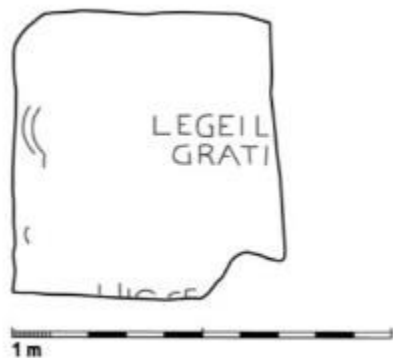
Figur 191. Gravhäll E till vänster och gravhäll 46 till höger. Foto 2013-02-08

Figur 192. Detalj av gravhäll 46. Foto 2013-02-08.

Gravhäll E

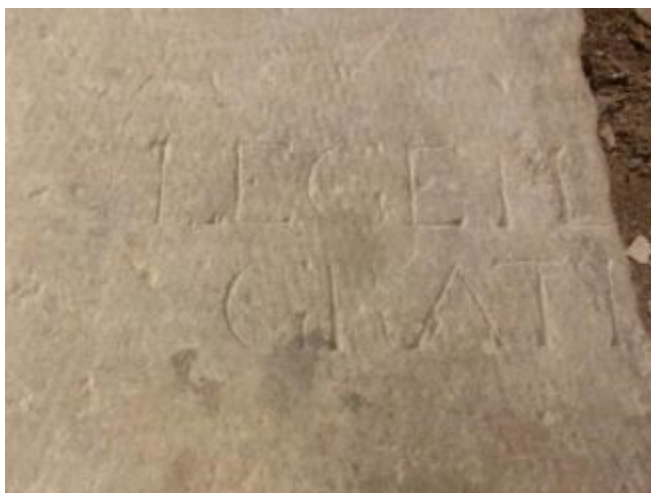
Fragment av en gravhäll med inskrift i tre rader varav endast delar av texten syns i den undre raden, som inleds med någon bokstav åtföljt av ett eller två G med ett efterföljande E? Gravhällen är slåthuggen med brottytor på högra sidan och i underkant. Nuvarande mått är 0,72 x 0,76 m med en tjocklek av 12-13 cm. Enligt muntlig uppgift från Bengtsson ska den synliga texten vara "LEGE PLUS – GRATIA".

Figur 193. Gravhäll E. Skala 1:20.

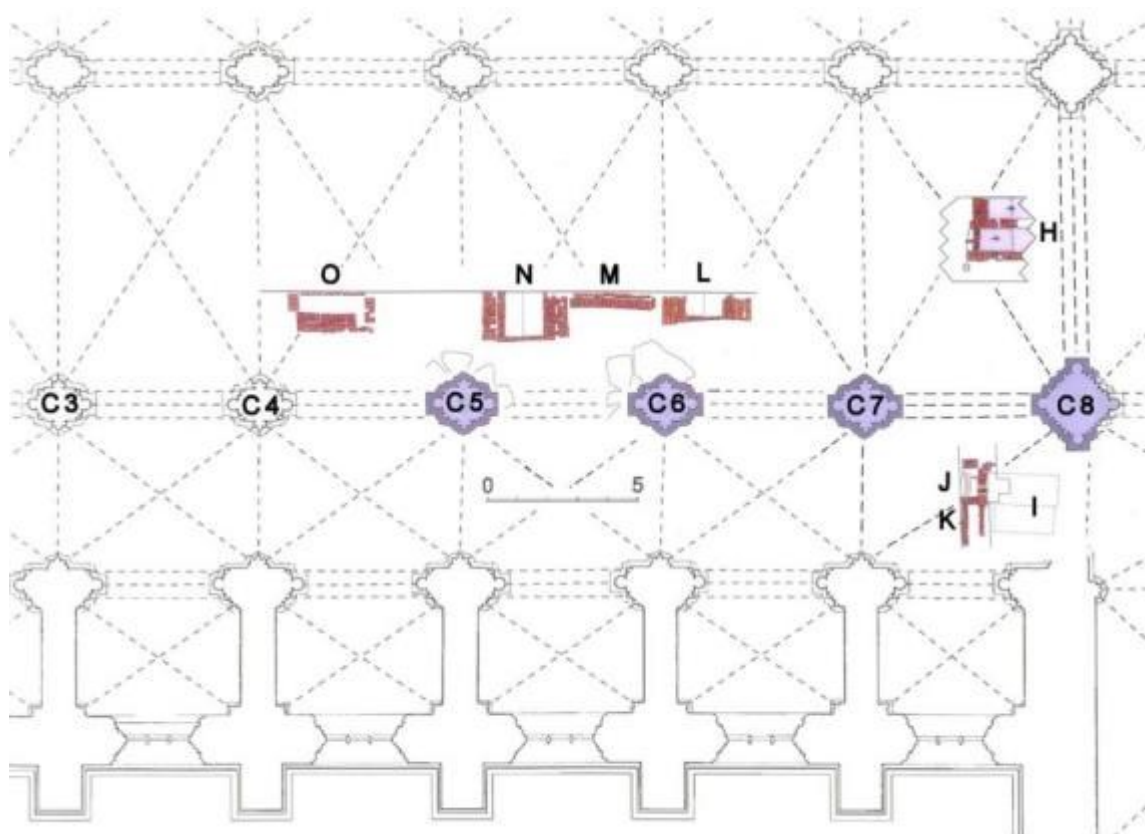
Figur 194. Gravhäll E. Foto 2013-02-12.

Figur 195. Detalj av inskriften på gravhäll E. Foto 2013-02-12.

Gravkammare

Även i den södra delen av kyrkan framkom gravkammare under golvet. Inga av dessa påverkades dock av arbetet med att lägga ner ledningar. Notera att gravkammare H i denna del har en nordlig avslutning som med största sannolikhet hör samman med kammare G som framkom vid de tidigare arbetena i norra mittskeppet.

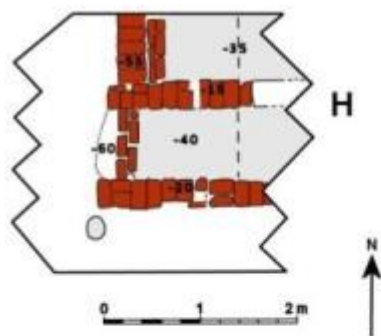

Figur 196. Plan över södra sido- och mittskeppets västra del och de gravkammare som påträffades. Skala 1:250.

Gravkammare H

Gravkammare H låg norr om pelare C8. Installationsschaktet drogs väster om kammaren varför den inte påverkades av arbetet. Kammaren ser ut att vara en dubbelkammare i likhet med kammare A,B,C och I. Förutom de tegeluppförda väggarna var valvet slaget i tegel. Högsta höjd på valvet låg vid den streckade linjen på figur 197 nedan, ca 35 cm under nuvarande golv. Bredden på kammaren ser ut att vara kring 1,7-1,8 m och längden kan utifrån valvets mitt beräknas till ca 2 m. Gravkammaren har troligen hyst ”Doct. Loccenius”: Johannes Loccenius († 1677), professor vid Uppsala universitet, enligt 1739 års gravplan (Bengtsson 2010, s 531).

Väster om kammaren låg en rund sten i den lösa fyllningen. Det fanns inga spår efter inhugget mönster eller liknande på stenen. Men form och storlek för tankarna till ett förhistoriskt gravklot. Stenen ligger kvar i fyllningen på den plats där den påträffades (figur 201-202).

Figur 197. Plan över gravkammare H norr om pelare C8. Skala 1:80.

Figur 198. Gravkammare H. Foto mot öster 2013-02-06.

Figur 199. Gravkammare H. Foto mot nordost 2013-02-06.

Figur 200. På valvöverdelen i den södra delen av gravkammare H har någon vid ett tillfälle ställt en hink i det fortfarande våta bruket, varvid botten har gjort ett avtryck i form av en rund ring med en diameter av 40 cm. Foto mot nordost 2013-02-06.

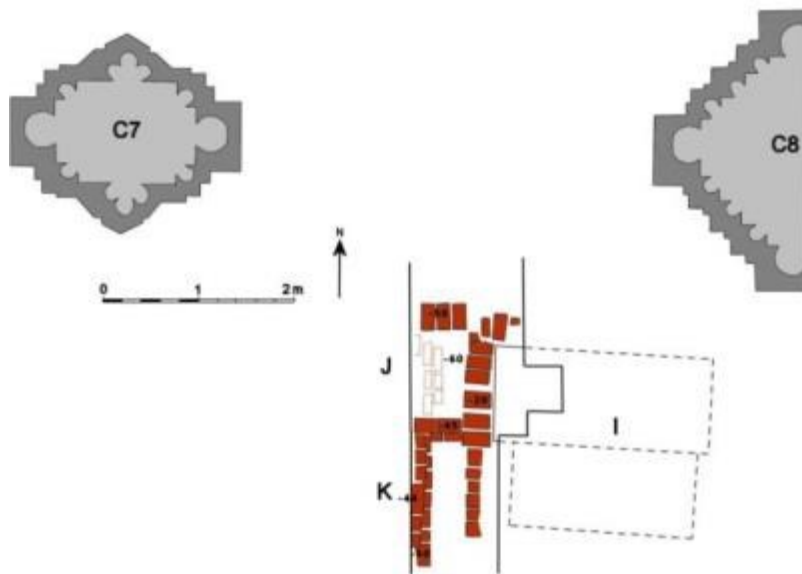
Figur 201 (tv) och figur 202 (th). Den sten som liknar ett gravklot låg sydväst om gravkammare H. Foto mot öster 2013-02-06.

Gravkammare I

Ledningsschaktet fortsatte mot söder in i södra sidoskeppet. Strax söder om pelarna C7 och C8 gick schaktet i en trång passage mellan tre gravkammare. I den östra delen fanns gravkammare I. Detta var en dubbelkammare där den norra delen var öppen medan den södra delen var valvslagen. Här låg valvet 0,64 m under golvytan. I schaktet fanns en tegeluppmurad gavel. Då större delen av gravkammaren fanns under befintligt stengolv kunde inte säkra mått och dokumentation göras. Men längden av gravkammaren uppskattas till 2,3 m i den norra delen och 1,9 m i den södra delen. Bredden för de två kamrarna uppgick tillsammans till 1,9 m invändigt. Båda delarna var tömda sedan tidigare och innehöll raseringsmassor.

Som tidigare var bägge delarna av kammarens väggar vitputsade och i den södra delen som var valvslagen var också valvet vitputsat. Mellan de två delarna fanns en valvbåge. Gravkammaren var skadad i östra delen där ett nedgrävt vattenledningsrör gjort hål i taket.

Gravkammaren har troligen hyst "Krögers och Ekebohms": Petter Andersson Kröger († 1669), rådman i Uppsala och Isak Ekebohm, kämnär (stadskassör 1674), enligt 1739 års gravplan (Bengtsson 2010, s 532). Graven innehöll tidigare också lämningarna efter Katarina Persdotter (Bengtsson 2010, s 388).

Figur 203. Plan över gravkammare I, J och K söder om pelare C7 och C8. Skala 1:80.

Figur 204. Öppningen till norra delen av gravkammare I. Denna del har tidigare varit täckt av en gravhäll. I nederkant syns öppningen in mot den valvslagna södra delen av kammaren. Foto mot sydost 2013-02-07.

Figur 205. Den norra delen av gravkammare I med öppningen in till den valvslagna delen till höger i bild. Längst bak i kammaren syns hur en tidigare dragen vattenledning slagit hål i taket. Foto mot sydost 2013-02-07.

Figur 206. Detalj av den valvslagna södra delen gravkammare I. Foto mot sydost 2013-02-07.

Gravkammare J

Strax väster om gravkammare I fanns gravkammare J. Den låg med kortsidan mot schaktet. Här fanns mellan två tegeluppförda ytterväggar ett tunnvalv av tegel med putsad ovansida. Gravkammaren är troligen intakt och påverkades inte av ledningsdragningarna annat än att de upphöjda tegelstenarna på gaveln togs bort.

Gravkammaren har troligen hyst ”Erick Jöranssons Doct. Alstrins”: Erik Jöransson († 1697), rådman i Uppsala och Erik Alstrin († 1762), biskop i Växjö och Strängnäs och professor vid Uppsala universitet, enligt 1739 års gravplan (Bengtsson 2010, s 532). Eftersom gravplanen enbart visar en gravmarkering på denna plats så kan gravkammare J och K tillsammans utgjort en gravkammare.

Figur 207. Foto av ovansidan på gravkammare J. Här syns hur denna ligger tätt an mot gaveln på gravkammare I. Lodfoto 2013-02-07.

Figur 208. Den valvslagna ovandelen på gravkammare J. Foto mot väster 2013-02-07.

Gravkammare K

Strax invid gravkammare J fanns gravkammare K. Eventuellt rör det sig om en och samma gravkammare som sitter ihop, likande gravkammare I. Men här finns en uppbyggnad som tyder på att det kan röra sig om en kvadratisk gravkammare, liknande gravkammare O. Större delen av kammaren befinner sig utanför schaktet, under golvet åt väster.

Figur 209. Östra sidan av gravkammare K. Foto mot sydväst 2013-02-07.

Gravkammare L

Ledningsinstallationerna fortsatte mot väster under trägolvet. De kom att placeras mellan pelarna och de påträffade gravkammarna L-O, varför ingen av dessa skadades (figur 214).

Längst i öster fanns gravkammare L som låg med gaveln ut mot söder. Större delen av den intakta kammaren fanns bevarad under mittgången. Gravkammaren hade kraftiga yttre murar av tegel och mellan dessa fanns ett tunnvalt valv, med putsad ovansida. Det fanns även puts på ovansidan av yttermurarna, mest på den östra delen. Allt var murat med tegel i kalkbruksfogar. Bredden på kammaren var 2,9 m och längden torde överstiga två meter. Yttermurarna låg 0,44 m under golvet och valvtoppen låg 0,24 m under golvet.

Gravkammaren har troligen hyst "Olof Jonson": Olof Joensson Salenius († 1677), borgmästare i Uppsala, enligt 1739 års gravplan (Bengtsson 2010, s 531).

Figur 210. Södra sidan av mittskeppet med gravkammare L i förgrunden. Foto mot sydväst 2013-02-06.

Figur 211. Gravkammare L med det vällagda tunnvalvet. Foto mot nordväst 2013-02-06.

Figur 212. Gravkammare L med den östra delen av valvet synligt. Foto mot nordväst 2013-02-06.

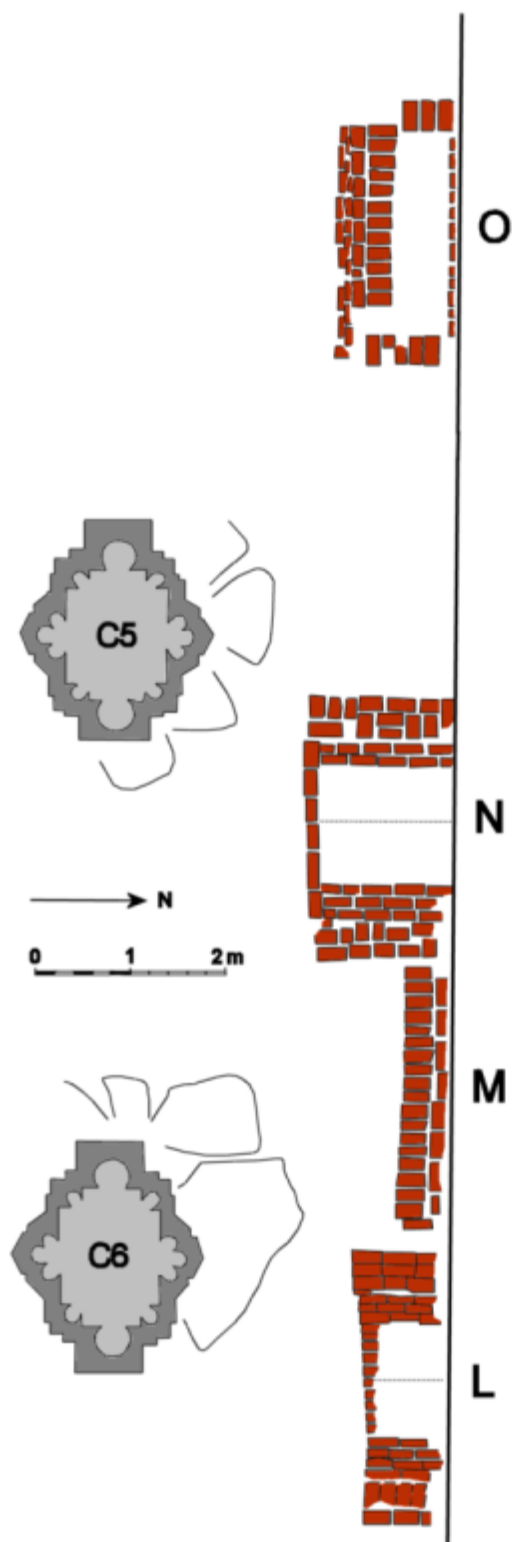
Gravkammare M

Väster om gravkammare L kom en yttre vägg till gravkammare M. Eventuellt rör det sig om en yttre långsida till en gravkammare som sträcker sig mot norr, in under mittskeppets stengolv. Den övre delen av denna vägg låg mellan 0,4 – 0,5 m under golvet.

Enligt 1739 års gravplan är detta en ”obekant graf” (Bengtsson 2010, s 533).

Figur 213. Gravkammare M. Foto mot norr 2013-02-06.

Figur 214. Plan över gravkammarna L-O som låg under bänkraden norr om pelare C5 - C6. Skala 1:80.

Gravkammare N

Längre mot väster alldeles intill gravkammare M fanns gravkammare N. Formen på denna motsvarade gravkammare L, dvs. den hade gaveln ut mot söder. Större delen av den intakta gravkammaren fanns i schaktet medan den norra delen av gaveln låg under stengolvet. Även här fanns kraftiga yttre murar av tegel och mellan dessa ett tunnvalt valv. Bredden på gravkammaren var 2,8 m och längden torde motsvara ca två meter.

Gravkammaren har troligen hyst ”Rolof Kahle Upström”: Rolof Kahle († 1665) och Anders Ubström († 1751), båda rådmän i Uppsala, enligt 1739 års gravplan (Bengtsson 2010, s 531).

Figur 215. Gravkammare N. Foto mot nordväst 2013-02-06.

Figur 216. Gravkammare N. Foto mot norr 2013-02-06.

Gravkammare O

Längst i väster framkom gravkammare O. Troligen rör det sig om en kvadratisk kammare med tegelmurade sidor. Det fanns inga spår efter valvslagning, men mot norr under befintligt golv fanns ett tjockt lager murat tegel som kan vara rester av taket till gravkammaren. Detta var i så fall bortbrutet i den södra synliga delen. Överdelen på murarna låg ca 0,4 m under golvet. Den översta stenen i nordvästra delen av muren var en huggen kalksten. Kammaren var möjligen tömd och därefter fylld med grus och sand.

Gravkammaren har troligen hyst "Clas Edens": Claes Eden (adlad Edenberg) († 1667), rådman i Uppsala, enligt 1739 års gravplan (Bengtsson 2010, s 532).

Figur 217. Gravkammare O. Foto mot norr 2013-02-07.

Figur 218. Gravkammare O. Foto mot nordost 2013-02-07.

Figur 219. Gravkammare O. Detalj av kalksten överst på den västra sidan. Foto mot nordost 2013-02-07.

Fynd

I samband med schaktningarna under södra bänkraden framkom en liten bit bemålad kalkputs i den östra delen. Den låg tillsammans med all annan fyllning under golvet. En sida är målad och de två andra har en färgning, möjligen efter tegel. Den ena sidan är svagt välvd och kan ha suttit i kanten av en öppning eller ett valv. Vålvningens cirkelform gör en diameter på ca 50 cm. Motivet är bladdekor i grön och brun färg. Eventuellt kommer delen från en av de runda triforicöppningar som finns på bägge sidor i mittskeppet och på sidorna i sidoskeppen.

Figur 220. Kalkputs med bemålning på tre sidor.

Sammanfattning – södra mittskeppet

Under en månad, februari 2013, genomfördes installationsarbeten i södra mittskeppet. Dessa var en fortsättning på de som utfördes i norra mittskeppet två år tidigare. Denna gång var det värmeledningar och radonrör som installerades under golvet.

I likhet med tidigare påträffades både intakta gravkammare och sådana som raserats tidigare. Inga gravkammare kom tillskada vid installationsarbetena. Partier av åtta gravkammare kom att dokumenteras, där en (H) hör samman med G som framkom vid de tidigare arbetena i norra mittskeppet.

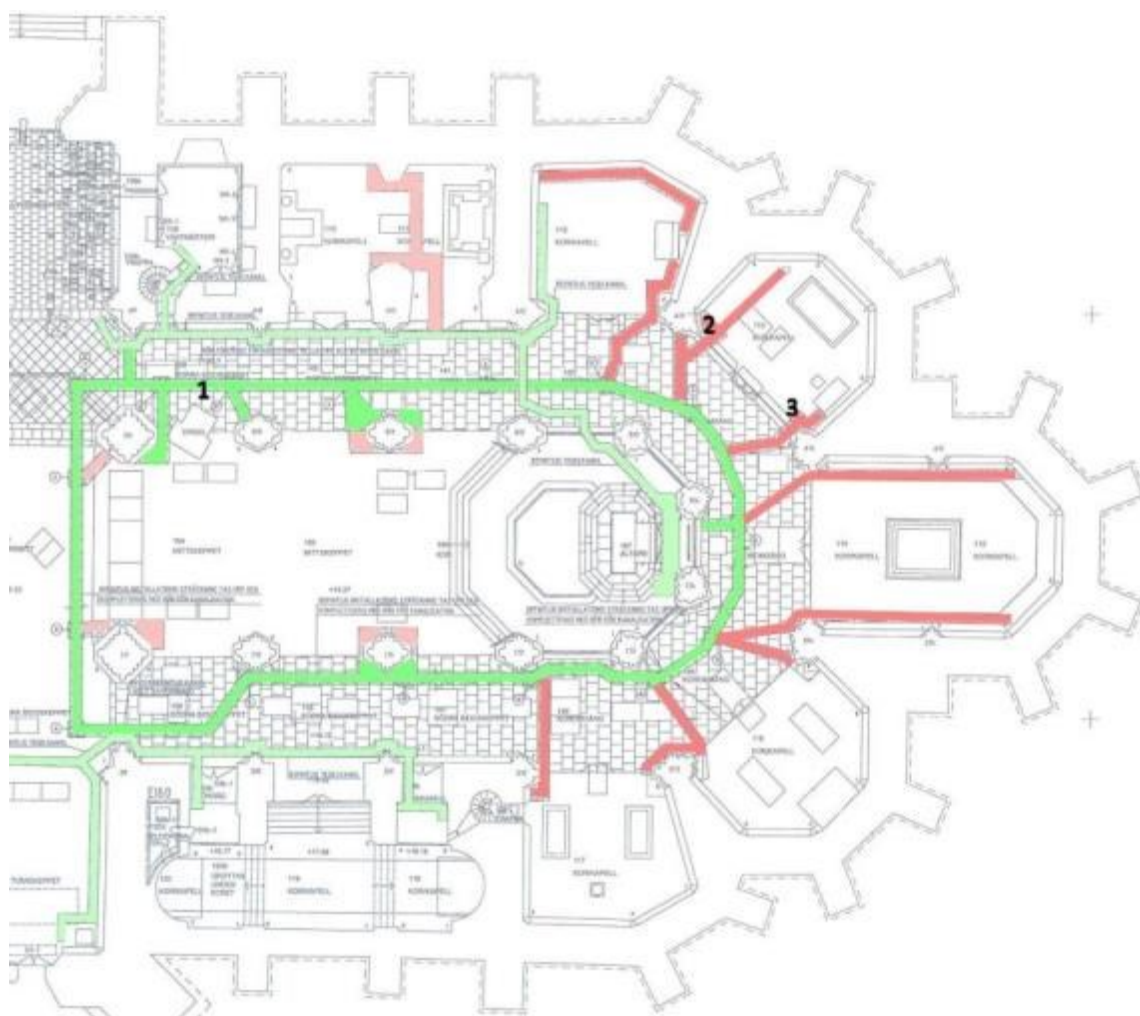
Under trägolvet i södra mittskeppet påträffades nio gravhällar. Av de nio var sju stycken upptecknade och kända sedan tidigare.

Ett fynd var en bit bemålad kalkputs, som påträffades i fyllningen under golvet i södra bänkraden.

Resultat – kanalisation

Arbetena i domkyrkan efter det stora brandskyddsprojektet fortsatte 2014. Som en bieffekt av det tidigare projektet blev det aktuellt att förlägga värmeledningar till nya radiatorer samt kanaler för nya tekniska installationer. I och med detta ansökte Uppsala kyrkliga samfällighet om tillstånd till att förbättra kanalisationen i östra delen av kyrkan. Nya kanaler togs upp under golvet och äldre sådana rustades. Arbetet som utfördes under vårvintern 2014 skedde med löpande arkeologisk övervakning, efter länsstyrelsens beslut 2014-01-22, dnr 431-7280-13.

Figur 221. Plan visande kanalisationer i östra delen av kyrkan. Gröna linjer är befintliga kanaler, där det finns en äldre tegelkanal (ljusgrön) och en kanal som anlades i ett schakt som togs upp vid restaureringen på 1970-talet (grön). Nya kanaler gjordes för nedläggning av rör till radiatorer (ljusröd) och för dragning av el (röd). Siffrorna markerar arkeologiska iakttagelser.

Även om ovanstående plan vid en första anblick ser ut att vara ett omfattande ingrepp i kyrkan så var de gröna linjerna arbete i redan tidigare uppgrävda sträckor. De andra kanalerna lades direkt under kalkstensgolvet, där kanalen för el gick ner till ett djup av 12 cm. Ingreppet var således ej omfattande.

Figur 222. Rensning av befintlig tegelkanal i korets norra sidoskepp. Foto mot väster 2014-02-05.

Figur 223. Upptagande och dragning av nya rör vid de installationer som gjordes på 1970-talet. Här sker arbetet i koromgången. Foto mot norr 2014-03-04.

Observationer

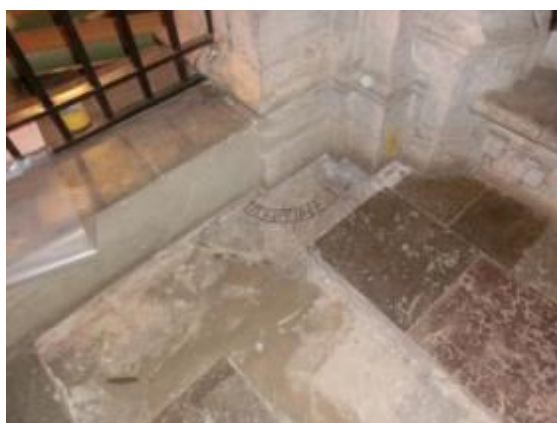
På tre platser påträffades arkeologiskt intressanta objekt.

1. Vid upptagande av kanal i korets norra sidoskepp hittades ett mynt när de äldre underliggande ledningarna rensades fram (fig 212). Myntet låg löst i fyllningen och var ett $\frac{1}{4}$ öre, präglad under drottning Kristinas regeringstid 1632-1654, närmare bestämt 1635.

Figur 224. Det påträffades myntet från 1635, efter konservering.

2. På östra sidan om pelare A13 i Finstakoret framkom en runsten som fundament under pelaren. Denna runsten med U-nr 922, upptäcktes vid restaureringarna 1972 (Svärdström, Gustavson 1973). Vid nuvarande schaktningar var det endast det partiet som låg närmast åt nordost som frilades

Figur 225 och 226. Den frilagda runstenen under pelare A13. Endast partiet åt nordost utanför pelaren frilades. Stenen var vid framtagandet skyddad av en plastfolie. Foto mot sydväst 2014-02-26.

3. Intill pelare A14 mellan Finstakoret och Vasakoret framkom ännu en runsten. Här fanns ett större parti inom Finstakoret och en mindre yta synlig utanför koret. Även denna framkom 1972 och fick då beteckningen U923 (Svärdström, Gustavson 1973).

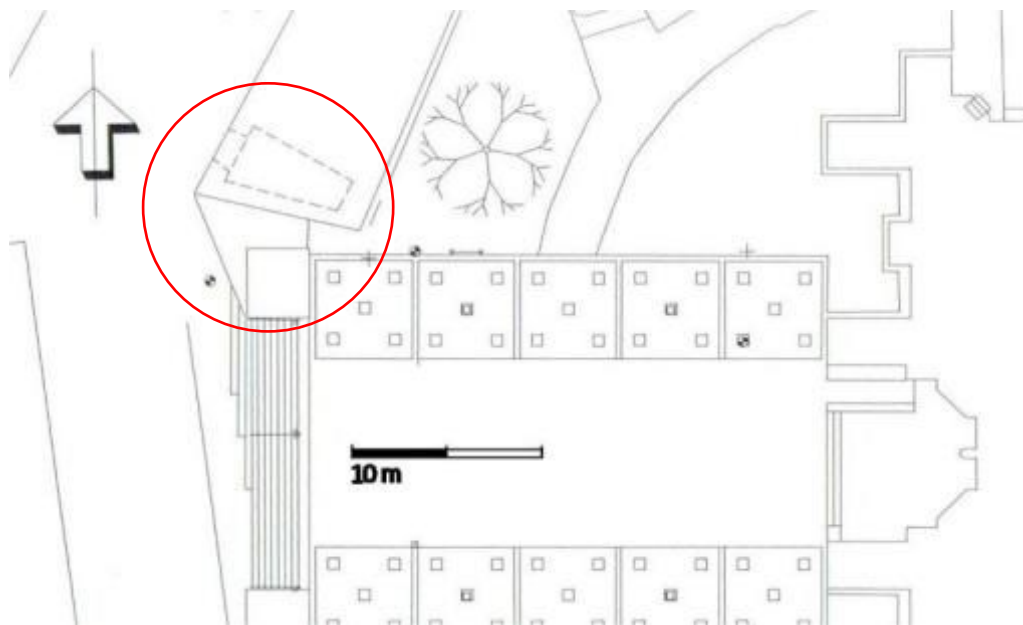
Figur 227 och 228. Till väster syns det parti av runstenen som frilades inom Finstakoret. Foto mot sydväst 2014-02-25. Till höger syns en mindre yta av stenen strax utanför koret. Foto mot nordost 2014-02-25. Stenen var vid framtagandet skyddad av en plastfolie.

Resultat – Konsistoriehusets källare

Som en avslutande del i brandskyddsprojektet skulle en ny central för pump till sprinkleranläggningen iordningställas. Valet föll på att inreda ett källarutrymme i Konsistoriehuset för detta ändamål och utrymmet blev det södra rummet i byggnaden med ingång från Akademigatan.

I samband med iordningsställandet av rummet revs befintligt golv och hela nivån sänktes närmare en meter för att få plats med de nya installationerna. Vid arbetet framkom en äldre golvnivå i rummet, samt en öppning in mot söder där en tidigare okänd källare påträffades. Arbetet och den arkeologiska kontrollen utfördes under september-oktober 2011, enligt samma beslut (dnr 431-2131-10) som för arbetena i förhallen och norra mittskeppet.

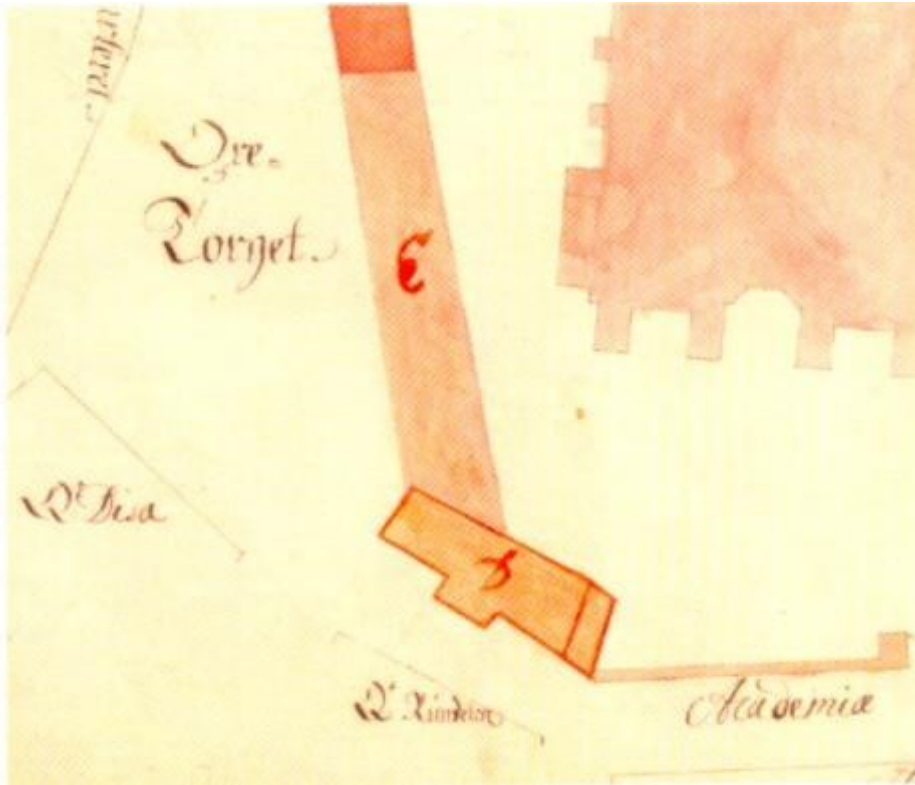

Figur 229. Plan över domkyrkoplan med Konsistoriehusets södra ände där källarutrymme finns markerat. Skala 1:400.

Historik

I samband med domkyrkoprojektet gjordes också en analys och beskrivning av byggnaderna runt domkyrkan varav Konsistoriehuset historia var en del i denna (Carlsson et al 2010 s 139 f). Här kan man följa byggnadsutvecklingen för Konsistoriehuset, från att varit en medeltida byggnad med mindre utbredning till nuvarande byggnad.

Den första byggnaden har medeltida ursprung, dock med osäkert tillkomstår. Från 1648 finns den första beskrivningen av ett hus på platsen som mycket väl kan stämma in med detta. I början av 1600-talet byggdes det då fristående huset om till Akademiens bibliotek och från 1749 kom det att införlivas i det nya Konsistoriehuset (figur 230).

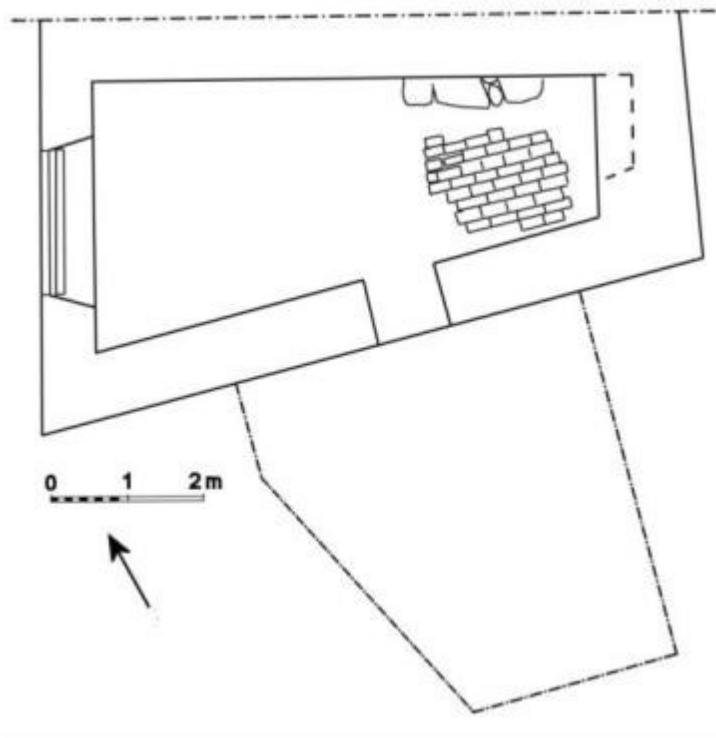

Figur 230. Detalj från Lars Hoffstedts kvarterskarta över domkyrkoområdet från 1702. D markerar den gamla Consistorium Academicums byggnad. Beteckningen E kallas "Gammal mur", dvs en ruin, möjligen ett påbörjat men aldrig avslutat bygge för Antikvitetskollegiet. Det är på denna plats som nuvarande Konsistoriehuset uppförs i mitten av 1700-talet. Längst till höger syns en rombisk tillbyggnad som motsvarar ytan för nuvarande källarutrymmet där sprinkleranläggningen finns. Denna markering är svårtolkad, men skulle kunna vara en tillbyggnad som sker vid någon tidpunkt, men också markera den port med trappa som lett upp till domkyrkoplan (kyrkogården). En sådan finns markerad på Dahlbergs skisser från 1690 (Carlsson et al 2010 s 138).

Sprinklerrummet

I samband med iordningsställandet av det nya sprinklerrummet kom golvet att sänkas ca 1 m. En tidigare nedgrävd avloppsledning in under ingången till utrymmet hade stört de ovanliggande lagren. Här fanns endast uppfyllda massor innehållande sten, jord och byggnadsmaterial i form av tegel. Längre in i rummet där ytan var orörd framkom en tegellagd golvnivå. Denna golvnivå låg mellan 0,7-0,8 m under dåvarande golvyta. Stenarna låg i åtta rader med spår efter ännu en rad i norr och en i söder. Det var frågan om stortegel med bevarade mått om 0,3 x 0,14 m med en tjocklek om 0,09-0,1 m. I norra delen fanns utstickande grundstenar till den norra väggen.

I samband med och strax efter arbetena i rummet schaktades en mindre yta upp utanför ingången. Detta för att nya VA-ledningar skulle kopplas in i kommande sprinkleranläggning. På denna plats var det schaktat tidigare och inga bevarade kulturlager eller anläggningar kunde iaktas (Elfwendahl 1990).

Figur 231. Grundplan över källarutrymmet för sprinkleranläggningen. I södra delen ligger den tunnvälvda tegelkällare som framkom vid undersökningen. Skala 1:100.

Figur 232. Schaktning för sänkning av golvet har påbörjats. Foto mot ingången i nordväst visar tidigare nedgrävda VA-ledningar. Foto 2010-09-21.

Figur 233. Foto av sprinklerrummet där ca 0,5 m av golvet och dess fyllning tagits bort. Foto mot sydost 2010-09-21.

Figur 234. Det frilagda tegelgolvet i bakre delen av utrymmet. Foto mot sydost 2010-09-21.

Figur 235. Detalj av grundstenar till nordöstra väggen. Foto mot nordost 2010-09-21.

Figur 236. Upptaget schakt utanför ingången till sprinklerrummet. Fotot visar grundstenarna under dörren till sprinklerrummet. Foto mot sydost 2010-10-06.

Figur 237. Vid arbetena i utrymmet frilades en öppning i sydvästra väggen. Denna muröppning var igensatt på den del som låg över den ursprungliga golvnivån och i samband med borttagande av golvet framkom en nedre öppning in mot källaren. Foto mot söder 2010-09-21.

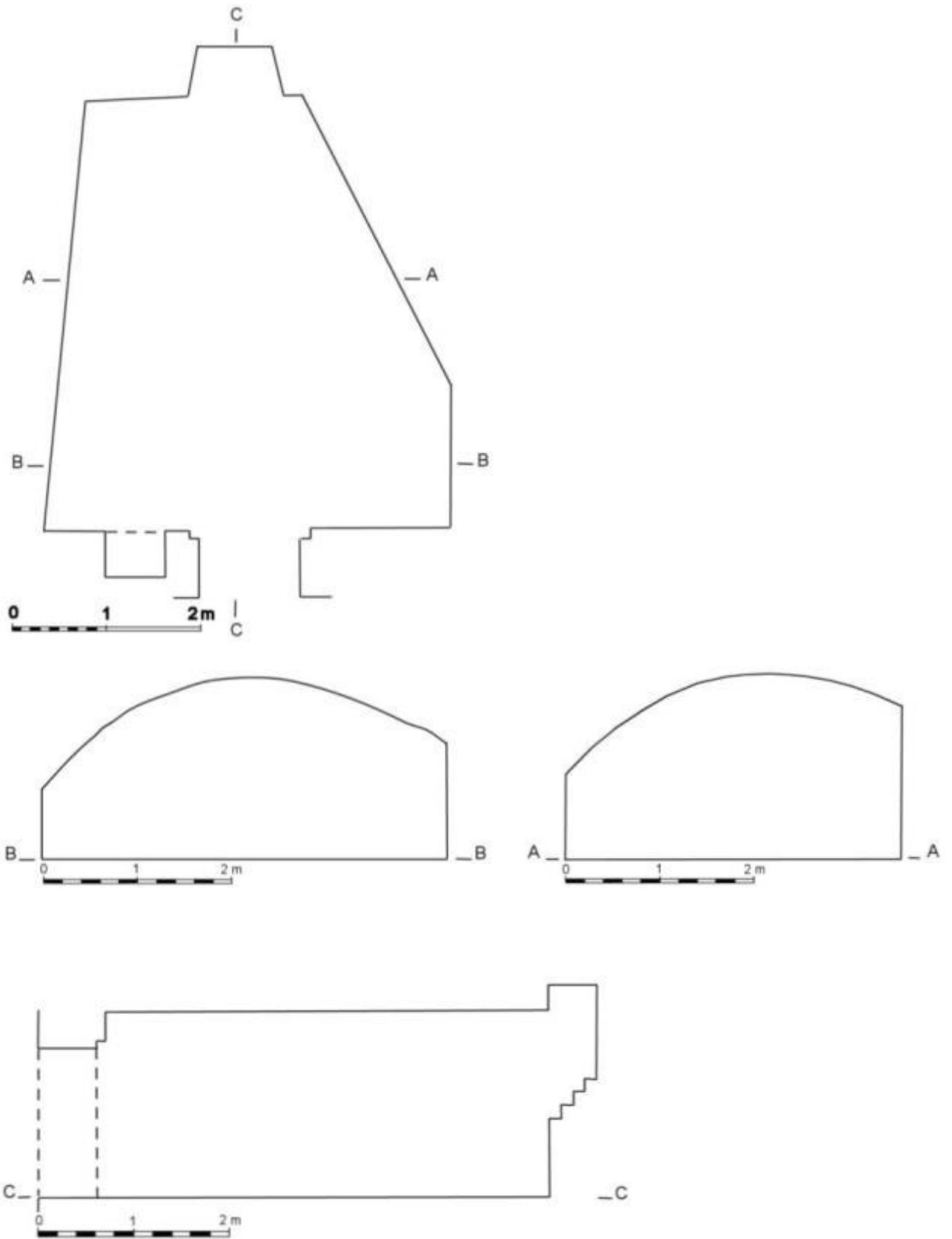
Källaren

Längs den södra väggen i sprinklerrummet framkom en igensatt muröppning. Nedre delen av den var öppen in mot en tidigare odokumenterad källare. Även om källaren inte varit känd i antikvariska kretsar så har den använts som skräputrymme i sen tid varefter ingången har murats igen. På golvet låg förutom raseringsmassor även plankor, marschaller och marschallhållare. När öppningen sattes igen är osäkert men kanske får man gå 30-50 år tillbaka i tiden.

Ingångsöppningen till källaren var 1,10 m bred och hade en höjd av 1,60 m. I överkant var öppningen välvd i rundbågig form. Det finns en järnögla på högra inre delen av ingången och en bevarad tapp på den vänstra sidan, som visar att en inre dörr har funnits här. Öster om ingången finns en mindre nisch med en träbjälke i överkant. Någon öppning uppåt inne i denna nisch finns inte.

Inne i källaren såg man att det skett en förändring av dess ursprungsform och yta. Delar av den västra väggen hade dragits in vid något tillfälle för att därefter följa linjen på den mur som nu sträcker sig fram till trappan upp mot domkyrkoplanen. Från början har nog källaren haft en mer rektangulär form.

Golvet i källaren var naturgolv med stampad sand. Provstick i detta visade inte på något undre golv i annat material, t.ex. tegel.

Figur 238. Uppmätning av källaren. Skala 1:60.

Taket var tunnvalvt med tegel där valvet sträckte sig långt ner på väggsidorna. På östra sidan bestod väggen till största delen av naturstenar med ett övre skift av tegelstenar. Den västra väggen har mycket troligt ändrat riktning vid någon tidpunkt. Hela den västra väggen inklusive norra raka delen ser ut att ha murats upp sekundärt. Här låg inte väggstenarna i linje med tunnvalvets stenar utan var placerade upp mot valvet. Längs med denna vägg fanns inte heller naturstenar i nedre kanten, något som fanns längs de övriga väggarna.

Vid den södra väggen fanns ett schakt som ledde uppåt. Schaktet började ca 1 m över golvet med ”trappsteg” i fyra nivåer. Därefter blev det ett rakt schakt som var igensatt i sen tid där tegelstenarna i den övre delen var moderna.

Figur 239. Östra sidan om ingången där nischen i norra väggen syns. Foto mot norr, 2010-09-21.

Figur 240. Östra väggen där valvet går nästan ända ner till den låga väggen uppbyggd av sten. Foto mot sydost, 2010-09-21.

Figur 241. Västra sidan om ingången.
Foto mot nordväst, 2010-09-21.

Figur 242. Schaktet i södra delen av
källaren. De översta stenarna är
ditlagda i sen tid. Foto mot söder,
2010-09-21.

Figur 243. Källaren sedd mot söder.
Foto 2010-09-21.

Figur 244. Detalj av nischen i norra kortsidan, öster om ingången till källaren. Foto 2010-09-21.

Figur 245. Detalj av den igenmurade öppningen till källaren, sedd från insidan. Foto mot norr, 2010-09-21.

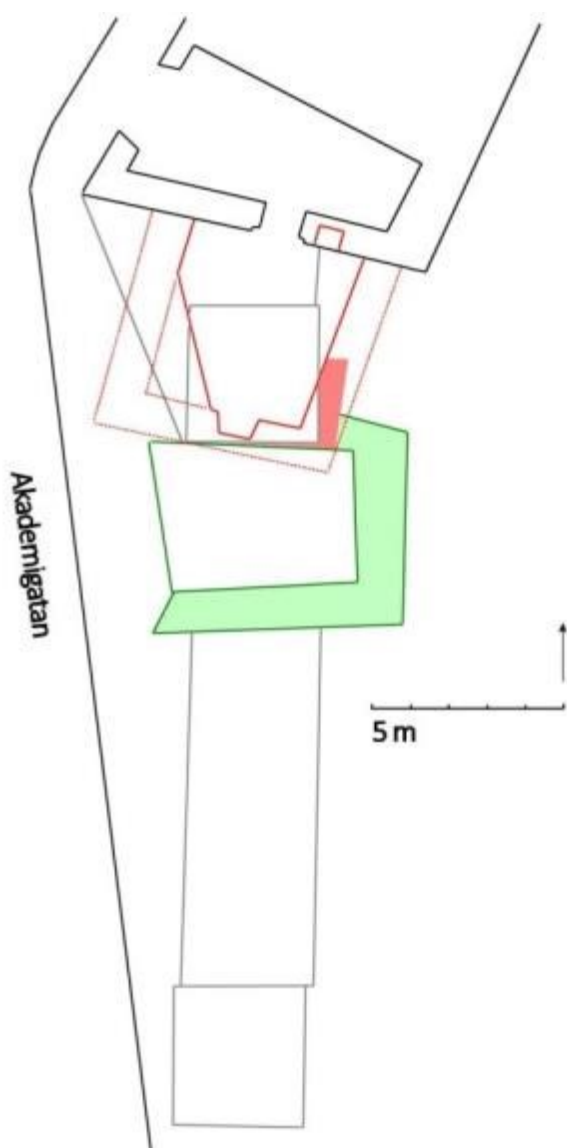
Sammanfattande tolkning

Den återupptäckta källaren har varit använd som skräputrymme i modern tid. Innehållet och det igenmurade ljusschaktet i södra delen tyder på detta. Men samtidigt kan källaren vara av betydligt äldre datum.

Den västra ommurade väggen visar att källaren tidigare haft en mer rektangulär form. Detta tillsammans med den dokumentation som gjordes ovanför källaren 1975 visar att ett äldre hus funnits på platsen. 1975 kunde i samband med restaureringsarbetena två husgrunder friläggas vid det norra postamentet vid trappan upp från Akademi­gatan till domkyrkoplanen. Den södra husgrunden låg söder om postamentet och hade tre väggmurar bevarade i norr, öster och söder. Invändigt fanns ett tegellagt golv och i nordvästra hörnet resterna efter en spis. Av den norra husgrunden fanns ett mindre parti bevarat, där den södra murens ytterliv också utgjorde den södra husgrundens norra innerliv. Dessutom finns här på den norra husgrunden ett parti av den östra väggen bevarad. Dokumentationen visade att den norra husgrunden var äldre (Carlsson et al, s 501 f, 2010). Den nu undersökta källaren var troligen inte känd vid detta tillfälle.

En sammanslagning av planerna visar att källaren mycket troligt har ingått i ett av husen. Den norra husgrunden kan mycket väl ha ingått i en byggnad som stått över källaren. Här föreligger en viss osäkerhet då underlaget inte stämmer riktigt med källarens murar. Det södra huset däremot har en nordlig vägglinje som följer källarens södra gavel. I så fall skulle detta södra hus haft en källare mellan sig och Konsistoriehusets södra vägg. I båda förslagen kan källarens schakt i söder ha utgjort en förbindelse mot en överliggande byggnad. Denna öppning mellan våningarna kan mycket väl nyttjats som avträde. Möjligen finns en lösning till dessa förslag under det norra postamentet, där murpartier kan finnas bevarade.

Några hus på denna plats finns inte avbildade på det äldre kartmaterialet, vare sig Rudbecks huskarta från 1679 eller Hoffsteds kvarterskarta från 1702. Troligen är både källare och de ovanliggande husgrunderna medeltida.

Figur 246. Sammanslagning av planer från 1975 och 2010 års dokumentation. Grå linjer markerar nuvarande konstruktioner, såsom postament i norr och söder samt trappan däremellan. Den ljusgröna markeringen visar det södra huset och den ljusröda det norra husets murar. Streckad röd linje visar ett förslag till utbredning av källaren med en förmodad byggnad över denna. Skala 1:200.

Sammanfattning

Uppsala kyrkliga samfällighet påbörjade 2010 ett omfattande arbete för att installera ett nytt brandskydd i domkyrkan. Detta arbete som utöver installation av sprinkleranläggning på vindar och torn, medförde omfattande schaktningar för nedläggning av vattenledningar, tillsammans med el och andra kablar under kyrkans golv.

Ingreppen under golvet kom under en fyraårsperiod ha arkeologisk medverkan där alla schaktningar övervakades. Arbetet påbörjades i november 2010 med en mindre ”förundersökning” under bänkraden i norra sidoskeppet och avslutades i april 2014, då de sista kanalerna för installationer togs upp i koret. Däremellan har schaktningar skett utanför kyrkan i norr och väster samt i Konsistoriehuset. I kyrkan har det skett schaktningar för kanaler i förhallen, norra sido- och mittskeppet, i koret och i södra sido- och mittskeppet. Kort sagt har stora delar av kyrkans lyfts för att få ner rör och ledningar.

Arbetet följdes av arkeologisk medverkan och all dokumentation har skett samtidigt som anläggningsarbetena pågick. Vissa smärre justeringar utifrån projekterat underlag har skett, men allt har lösts till det bästa för alla inblandade parter.

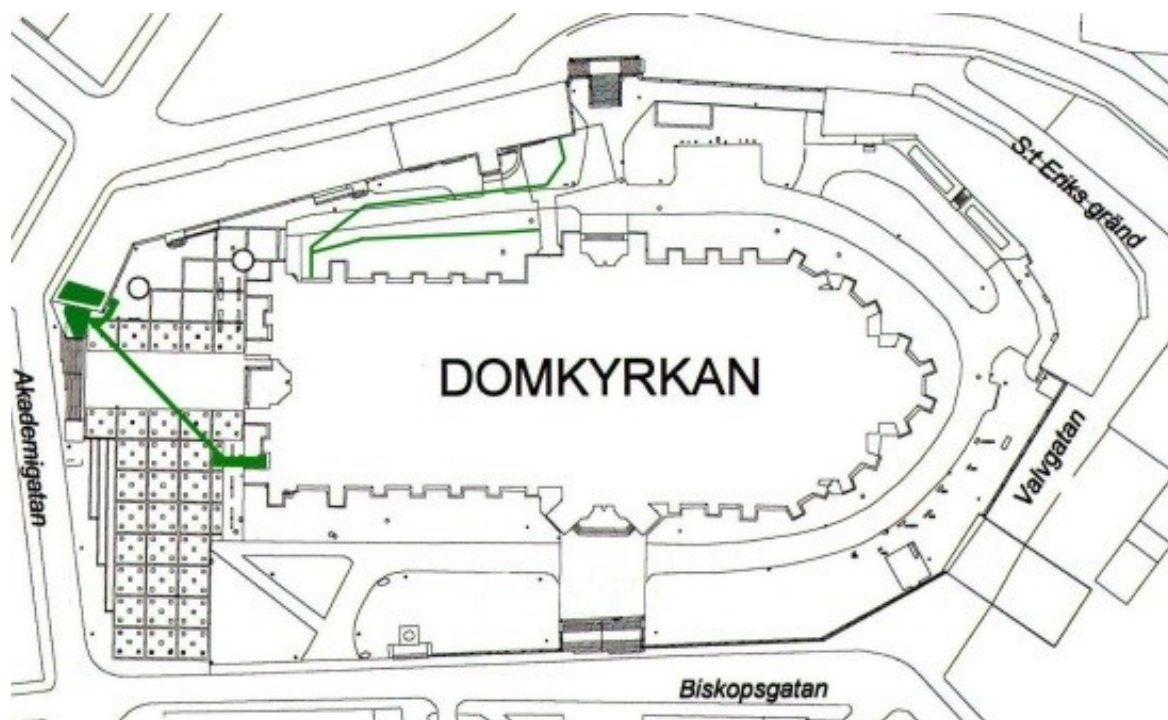
Ett stort antal ej synliga konstruktioner i form av gravkammare har framkommit, totalt finns delar av 15 stycken. Alla intakta gravkammare med bevarade invändig mänskliga kvarlevor har fått stå kvar orörda. Däremot har ett fåtal sedan tidigare ingrepp raserade gravkammare påverkats av de schaktningar som nu genomförts. Utöver gravkammare påträffades 22 gravhällar. De flesta var defekta och av de sammanlagt 22 som hittades var 16 kända sedan tidigare och finns beskrivna i Domkyrkoprojektets volym VI. Gravminnen.

Andra begravingar utanför kammare var endast två stycken i förhallen. Dessa ben tillsammans med andra lösa ben som det fanns gott om i fyllnadsmaterialet samlades in av kyrkan för återbegraving i domkyrkan, som kom att ske i förhallen.

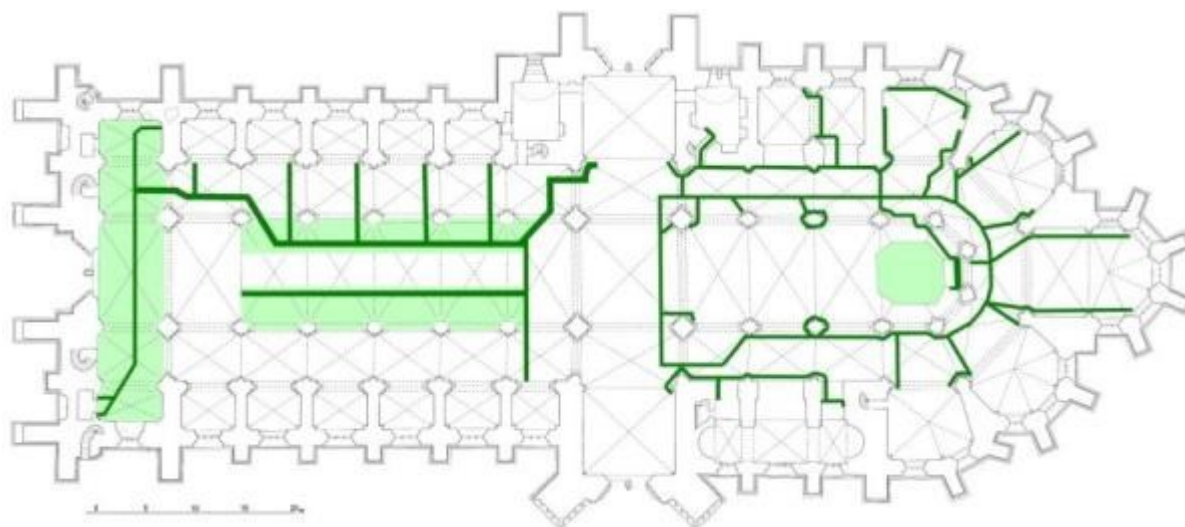
Andra intressanta iakttagelser i kyrkan var resterna efter fundament till 1600-talets orgelläktare som hittades under golvet i förhallen. I högkoret påträffades vad som skulle kunna vara en äldre provisorisk placering av altaret.

Utvändiga schaktningar visade inte så mycket, utom vid ett parti där en kortare sträcka av den tidigare likbodens grundmur framkom.

Intressant var nyupptäckten av en äldre, troligen medeltida, källare som låg under nuvarande podium vid norra sidan av trappan upp mot domkyrkoplanen på kyrkans västra sida. Denna källare kan vara en del av det hus, vars grundmurar framkom vid 1970-talets restaureringsarbeten i och kring kyrkan.

Figur 247. Plan visande de schakt som skedde utanför domkyrkan. Det rör sig om ledningsschakt norr och väster om kyrkan, samt schakt i Konsistoriehuset väster om domkyrkan.

Figur 248. Plan visande invändiga schaktarbeten i domkyrkan. Mörkgröna linjer visar schakt och kulvertar där ledningsinstallationer gjorts. Ljusgröna partier visar ytor där golvet tagits bort varefter det har schaktats ur varierande delar av fyllningen.

Referenser

- Bengtsson, H. 2010. Uppsala domkyrka. VI. Gravminnen. Uppsala.*
- Bengtsson, H., Estham, I. och Unnerbäck, R. A. 2010. Uppsala domkyrka. V. Inredning och inventarier. Uppsala.*
- Carlsson, R., Göthberg, H., Dahlbäck, G., Lovén, C och Bengtsson, H. 2010. Uppsala domkyrka. II. Domkyrkan i Gamla Uppsala. Nuvarande domkyrkans omgivningar. Uppsala.*
- Dahlbäck, G., Simonson, Ö., Lovén, C., Bengtsson, H och Gejrot, C. 2010. Uppsala domkyrka I. Skriftliga källor. Arkivbildning. Uppsala.*
- Elfwendahl, M. 1990. Arkeologisk för- och slutundersökning. Uppland, Uppsala, Akademigatan. Rapport dnr 3223/90. Riksantikvarieämbetet. Uppsala.*
- Kjellberg, J. 2012. Uppsala domkyrka – arkeologi i det norra transeptet. Upplandsmuseets rapporter 2011:04.*
- Lovén, C., Bengtsson, H och Dahlberg, M. 2010. Uppsala domkyrka. III. Byggnadsbeskrivning. Byggnadshistoria. Domkyrkans konsthistoriska ställning. Uppsala.*
- Nilsén, A och Bengtsson, H. 2010. Uppsala domkyrka IV. Interiörens fasta utsmyckning. Uppsala.*
- Svensk Klimatstyrning AB och Uppsala kyrkliga samfällighet. 2005. Vård- och underhållsplan. Uppsala domkyrka.*
- Svärdström, E., Gustavson, H. 1973. Runfynd 1972. Fornvännen 1973:4.*
- Syse, B. 2005. Konsistoriehuset. Schaktningsarbeten vid Konsistoriehuset. Upplandsmuseet, arkeologiska avdelningen, rapport 2005:12.*
- Syse, B. 2007. Invid domkyrkan II. Nedgrävning av radonbrunn. Upplandsmuseets rapporter 2007:18.*

Administrativa uppgifter

Plats: Domkyrkan, norra mitt- och sidoskepp, förhall och utvändigt schakt väster om kyrkan, Konsistoriehuset, Fjärdingen 22:1, Uppsala stad.

Fornlämning: Uppsala stad 88:1

Fornlämningstyp: Kyrka

Undersökningstyp: Schaktningsövervakning.

Orsak till undersökning: Övervakning i samband med in- och utvändiga arbeten för VA och el.

Uppdragsgivare: Uppsala kyrkliga samfällighet.

Fältarbetsperiod: November 2010-mars 2011, september-oktober 2011

Upplandsmuseets projektledare: Bent Syse.

Upplandsmuseets personal: Bent Syse, Anna Ölund, Joakim Kjellberg.

Upplandsmuseets diarienummer: Ar-448-2010

Upplandsmuseets projektnummer: 8359

Länsstyrelsens handläggare: Roger Edenmo.

Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 431-2131-10, 2010-06-16

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.

Fynd: Inga fynd påträffades.

Plats: Domkyrkan, utvändigt schakt norr om kyrkan, Fjärdingen 22:1, Uppsala stad.

Fornlämning: Uppsala stad 88:1

Fornlämningstyp: Kyrka

Undersökningstyp: Schaktningsövervakning.

Orsak till undersökning: Övervakning i samband med nedläggande av VA och el.

Uppdragsgivare: Uppsala kyrkliga samfällighet.

Fältarbetsperiod: Juni 2011.

Upplandsmuseets projektledare: Bent Syse.

Upplandsmuseets personal: Bent Syse.

Upplandsmuseets diarienummer: Ar-475-2011

Upplandsmuseets projektnummer: 8359

Länsstyrelsens handläggare: Ann-Mari Hällans Stenholm.

Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 431-1893-11, 2011-05-27

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.

Fynd: Inga fynd påträffades.

Plats: Domkyrkan, högkoret, Fjärdingen 22:1, Uppsala stad.

Fornlämning: Uppsala stad 88:1

Fornlämningstyp: Kyrka

Undersökningstyp: Schaktningsövervakning.

Orsak till undersökning: Övervakning i samband med omläggning av golv.

Uppdragsgivare: Uppsala kyrkliga samfällighet.

Fältarbetsperiod: Juni 2011.

Upplandsmuseets projektledare: Bent Syse.

Upplandsmuseets personal: Bent Syse.

Upplandsmuseets diarienummer: Km-62-2011

Upplandsmuseets projektnummer: 8359
Länsstyrelsens handläggare: Elisabeth Backman Broomé.
Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 433-4684-10, 2011-02-18
Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.
Fynd: Inga fynd påträffades.

Plats: Domkyrkan, södra mitt- och sidoskepp, Fjärdingen 22:1, Uppsala stad.
Fornlämning: Uppsala stad 88:1
Fornlämningstyp: Kyrka
Undersökningstyp: Schaktningsövervakning.
Orsak till undersökning: Övervakning i samband med invändiga arbeten för VA.
Uppdragsgivare: Uppsala kyrkliga samfällighet
Fältarbetsperiod: Januari 2013-februari 2013.
Upplandsmuseets projektledare: Bent Syse.
Upplandsmuseets personal: Bent Syse, Anna Ölund.
Upplandsmuseets diarienummer: Ar-121-2013
Upplandsmuseets projektnummer: 8435
Länsstyrelsens handläggare: Roger Edenmo.
Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 431-537-13, 2013-01-28
Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.
Fynd: ett fragment av bemålad kalkputs hittades löst i fyllningen.

Plats: Domkyrkan, koret, Fjärdingen 22:1, Uppsala stad.
Fornlämning: Uppsala stad 88:1
Fornlämningstyp: Kyrka
Undersökningstyp: Schaktningsövervakning.
Orsak till undersökning: Övervakning i samband med upptagande av kanalisationer för VA och el.
Uppdragsgivare: Uppsala kyrkliga samfällighet
Fältarbetsperiod: Januari 2014-april 2014.
Upplandsmuseets projektledare: Bent Syse.
Upplandsmuseets personal: Bent Syse.
Upplandsmuseets diarienummer: Ar-112-2014.
Upplandsmuseets projektnummer: 8464
Länsstyrelsens handläggare: Tony Engström.
Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 431-7280-13, 2014-01-22
Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.
Fynd: Ett mynt från 1635 hittades i en äldre ledningskanal under golvet.

